

ÄITIYS, NORMIT JA ALKOHOLIKULTTUURI

**Kahden sukupolven näkemyksiä äitiydestä
ja alkoholin kohtuukäytöstä**

Pro gradu -tutkielma

Oulun yliopisto

Kulttuuriantropologia

Kevät 2019

Anna Greus

Sisällysluettelo

1 Johdanto	3
1.1 Tutkimustavoite ja tutkimuskysymykset	4
1.2 Alkoholikulttuurin aiempi tutkimus	5
1.3 Tutkimukseen osallistujat ja tutkimusprosessi	6
1.4 Etiikka ja tutkijan positio	9
2 Naisten alkoholikulttuurin tutkiminen	11
2.1 Feministinen antropologia	11
2.1.1 Sukupuoli ja sukupuoliroolit	12
2.1.2 Valta	12
2.1.3 Normit	13
2.2 Kognitiivinen antropologia ja kulttuuriset mallit	14
3 Tutkimusmenetelmät, aineisto ja analyysi	17
3.1 Haastattelut	17
3.2 Aineiston analyysi ja tulkinta	18
4 Alkoholit ja sukupuoli	20
5 Suomalaisen äitiyden ihanteita ennen ja nyt	23
5.1 Hyvästä vaimosta hyvään äitiin	23
5.2 Nykyäitiyden trendejä	24
6 Suomalaisten alkoholinkäytön muutoksia ja nykyisiä piirteitä kerrottuna	25
6.1 Keskioluen vapautuminen	25
6.2 Viinasta olueen	26
6.3 Naiset ryhtyvät juomaan	27
6.4 Kaksijakoinen aine	28
6.5 Humalan asema	30
6.6 Kulutuksen eroja	32
7 Haastateltavien määritelmiä alkoholin kohtuukäytöstä ja äidin rooleista	33
7.1 Moninainen kohtuus	33
7.2 Äidin roolit	35
8 Alkoholit positiivisten tunteiden vahvistajana	37
8.1 Yhdessäolon malli	37
8.2 Siirtymäriitin malli	38
8.3 Vapauden malli	40
8.4 Läheisyyden malli	42
9 Kohtuukäytön riskimallit	44
9.1 Väärät motiivit – Negatiivisten tunteiden peittämisen malli	44
9.3 Poikkeavan naisen malli	46
9.4 Huoli maineen menetyksestä – Leimautumisen malli	48
10 Lapsen etu - alkoholinkäyttöä ohjaavat mallit	51
10.1 Vastuullisuuden malli	51
10.2 Lapsen iän malli	52
10.3 Esimerkin antamisen malli	54
10.4 Äidin paikkamalli	56
11 Johtopäätökset	59
Lähteet	63
Liitteet	78

1 Johdanto

”Milloin voi mennä baariin olematta huono äiti?” oli otsikko vanhemmille suunnatulla internetin keskustelupalstalla 2000-luvun alkupuolella, joka jäi tuolloin mieleeni tuoreena äitinä, ja antoi minulle nyt vuosia myöhemmin idean pro gradu -tutkielmaani. Keskusteluketjun aloitus on voinut olla vitsillä heitetty, mutta samalla se myös heijastaa äitiyteen liittyvää mielikuvaa: äiti omistautuu perheelle ja lasten hyvinvoinnille. Lähes raittiin naisenmallin saaneena olen itsekin joskus kokenut ristiriitaisia tunteita äitinä olemisen ja ihmisenä toimisen välillä. ”Äiti-minä” voi sanoa helposti että minun tulisi olla kotona edistämässä jollain tavoin perheen hyvinvointia kun taas ”itsellinen minä” lähtisi mielellään viinibaariin viettämään mukavaa iltaa. Tunnistan hyvin myös perinteisen ajatuksen, jonka mukaan alkoholinkäyttö on ollut naiselle sopimatonta, rumaa ja lapsia ajatellen vastuutonta (Hyttinen 1991: 33), vaikka en henkilökohtaisesti ajattele niin.

Opinnäytteeni käsittelee suomalaisten naisten alkoholin kohtuukäyttöä ja äitiyden normeja. Tein kandidaatintutkielmani naisten vapaaehtoisesta lapsettomuudesta ja jatkan tästä työstä syntyneitä normittamisen ja naisellisuuden mietteitä eteenpäin eri teemalla. Alkoholi ja äitiys ovat mielestäni yhdessä kiinnostava tutkimuskohde, koska molempiin asioihin sisältyvät vahvasti käsitykset oikeasta ja väärästä. Suhtautumisemme alkoholia kohtaan on polarisoitunutta; historian saatossa siihen ovat liittyneet positiiviset mielikuvat vieraanvaraisuudesta, hedelmällisyydestä ja henkisyudesta mutta myös toisaalta synnistä, moraalittomuudesta, kuolemasta sekä yhteiskunnan sekasorrosta (Phillips 2014: 1, 9). Bergin (2009: 170) mukaan äitiys puolestaan ei merkitse pelkästään suhdetta omaan lapseen, vaan se muodostuu yhdessä yhteiskunnallisten ja kulttuuristen odotusten kanssa, jotka määrittävät ja ylläpitävät käsityksiämme hyvästä ja oikeanlaisesta äidistä Osa nykyisistä äitiyskäsityksistämme sisältävät yhä myyttisiä ja ikaikaaisia merkityksiä, mutta uusia äitiyden trendejä syntyy koko ajan esimerkiksi median kautta. Myös äidit itse osallistuvat erilaisten vuorovaikutustilanteiden kautta hyvän ja huonon äitiyden rakentamiseen.

Hyttinen (1990: 112) on todennut, kuinka ennen yhteiskunnassa hallinnut patriarkaalinen, myyttinen naiskuva ja sen tekemä mustavalkoinen jako hyvän ja pahan, äidin ja huoran välillä, on näkynyt erityisen hyvin alkoholinkäytössä. Naisten alkoholinkäyttö oli vielä 1970-luvullakin melko uusi ilmiö Suomessa. Alkoholia kuluttava nainen oli aiemmin vaikuttanut arveluttavalta ja juominen oli aikaisemmin liitetty lähinnä prostituoituihin. (Sillanpää 2002: 138.) Naisten alkoholinkäyttö on nähty kulttuurissamme pitkään moraalisenä kysymyksenä ja paheksuttavampana kuin miesten: käyttäessään alkoholia naisen on katsottu hylänneen vastuun kodista, lapsista ja puolisoista. Siten naisten juomatapoihin ovat vaikuttaneet ne odotukset ja vastuut, joita heihin on kohdistettu äitinä, puolisona sekä ylipäänsä toisista ihmisistä huolehtivana henkilönä. Lähipiirin ja yhteiskunnan tarpeet ovat muovanneet naisen yhteiskunnallista roolia siten, ettei ainakaan runsasta alkoholinkäyttöä ole perinteisesti nähty heille sopivana. (Veijola 1988: 62.) Lähdinkin selvittämään millä tavoin asia nähdään tässä ajassa, jossa naisten alkoholinkäyttöön suhtaudutaan yleisesti ottaen hyvin sallivasti ja jossa käsitykset äitiydestä ovat puolestaan moniulotteisia (Mäkelä, Tigerstedt & Mustonen 2010: 290; ks. Vuori 2015: 118; Katvala 2001: 22).

Alkoholi herättää monenlaisia tunteita niin hyvässä kuin pahassakin, ja on selvää, että sen liikkakäyttö aiheuttaa suunnattoman paljon kärsimystä ja kuluja yhteiskunnalle. Itse koen että kohtuulliseen alkoholin nauttimiseen liittyy positiivisuutta – yhdessäoloa sekä hauskoja ja unohtumattomia hetkiä. On esitetty, että tarve päihtymiseen on ihmisille tyypillinen piirre ja sen on katsottu olevan meille yhtä luonnollista kuin nälän, janon ja

seksuaalisten tarpeiden tyydyttäminen. Alkoholi tai muut päihteet eivät kuitenkaan ole välttämättömiä välineitä tietoisuuden muuntamiseen. Esimerkiksi transsin kaltainen tila, joka saavutetaan tanssimalla itsensä pyörryksiin, tunnetaan monien kulttuurien rituaaleissa. (Turunen 1999: 14.) Douglassin (1987: 3, 4; ks. Heath 1995: 375) mukaan antropologian saralla alkoholia ei nähdä ensisijaisesti sen aiheuttamien haittojen kautta, vaan tarkastelun kohteena on alkoholinkäyttö ihmiselle merkityksellisenä toimintana. Antropologiassa alkoholin nauttiminen käsitetään vahvasti sosiaalisena tapahtumana, ja humaltumisen tapa ilmaisee kulttuuria ottaessaan kaikkialla omanlaisensa muodon.

Äitiyttä ja alkoholinkäyttöä on tutkittu paljon ongelmakeskeisesti äidin raskaudenaikaisen päihteidenkäytön ja huoltajuuden riittävyyden kautta. En kuitenkaan keskity työssäni alkoholin liikakulutukseen, vaan tarkastelen äitiyden näkökulmasta alkoholin kohtuukäyttöä. Alkoholinkäyttö on tavallinen osa elämää monille naisille, sekä yksi yhdessäolon ja hauskanpidon muoto. Äitiys puolestaan on nykyään hyvin monimuotoista, mutta siihen liitetään varsinkin pienten lasten kohdalla huolehtijan rooli joka maltilliseenkin alkoholinkäyttöön yhdistettynä voi herättää moraalisia kysymyksiä. Olen kokenut alkoholikeskustelun olevan monesti aika mustavalkoista ja joskus myös seurasta riippuen lähtöoletuksena tuntuu olevan helposti se, että alkoholin nauttiminen menee aina kovan humalan puolelle, jolloin hallitustakin käytöstä saatetaan tuntea epävarmuutta. Tutkimuksessani pyrin tavoittamaan sitä, miten alkoholi suodattuu kulttuurisen äitiyden läpi, ja toivon että työni voi tuoda pienen siivun uutta näkökulmaa äitiyden ja alkoholin tarkasteluun. Aiheeni voidaan lukea sensitiiviseksi, ja olen siksi anonymisoinut kaikki haastateltavani ja he esiintyvät työssäni peitenimillä.

1.1 Tutkimustavoite ja tutkimuskysymykset

Simosen (2011: 494) mukaan käsitykset hyväksyttävästä alkoholikäyttäytymisestä vaihtelevat juomakulttuureittain. Alkoholinkäyttöön liittyvät säännönmukaisuudet määrittävät sitä, mikä on sopivaa, toivottua ja tavoiteltua juomista naisille ja miehille sekä millaista naiseutta tai mieheyttä alkoholin nauttimisella ilmennetään. Nämä juomista ohjaavat käsitykset vaihtelevat ajassa, paikassa ja eri sukupuoliryhmissä. Yhteiskunnallisten muutosten myötä muokkaantuvat myös alkoholinormit (Ahlström 2003: 25). Kujasalo & Nykänen (2005: 23-24) esittävät, että alkoholinkäyttöön suhtaudutaan yhä sukupuolittuneesti yhteiskunnan tasa-arvoistumisesta huolimatta, ja siten naisen humalajuominen herättää eri reaktion kuin miehen vastaava toiminta. Varsinkin naisen kova humala tuomitaan ankarammin kuin miehen, ja erityisen paheksunnan kohteeksi joutuu nainen, joka on äiti. Sen sijaan isyys ei näytä vaikuttavan samassa määrin miehen humalakäyttäytymisen arvosteluun.

Haastattelin kahta ikäryhmää; nuorempaa ja vanhempaa sukupolvea. Kumpikin sukupolvi on varttunut erilaisessa yhteiskunnassa ja omaksunut oman aikansa normiston ja kulttuuriset merkitykset alkoholisuhteessaan (Hytinen 1990: 37). Haastatteluissa ei keskitytty haastateltavien omiin alkoholikokemuksiin, vaan halusin etsiä heidän jaettuja käsityksiään äitiydestä ja alkoholin kohtuukäytöstä.

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, millaisia näkemyksiä äitiyteen ja alkoholin kohtuukäyttöön liitetään, sekä miten niitä perustellaan.

Tutkimuskysymyksiäni ovat:

- millaisia merkityksiä alkoholin kohtuukäyttö saa suhteessa erilaisiin äidin rooleihin?
- mitkä normit äitiyteen liitettyssä alkoholin kohtuukäytössä voidaan havaita?
- millaisena tasa-arvo näyttäytyy suhteessa alkoholin kohtuukäyttöön?
- mitä samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia löytyy ikäryhmien näkemyksistä?

Ensimmäisellä tutkimuskysymyksellä etsin haastateltavien käsityksistä yhteisiä, äitiyttä ja kohtuukäyttöä koskevia malleja, ja katson kuinka ne suhteutuvat eri äidin rooleihin. Ovatko roolit ristiriitaisia suhteessa alkoholinkäyttöön, vai tehdäänkö niiden välille lainkaan eroja? Teen myös katsauksen alkoholikulttuurimme muutamiin olennaisiin muutoksiin sekä joihinkin sen nykypirteisiin kontekstualisoidakseni haastatteluissa kerrottua. Toisella tutkimuskysymyksellä pyrin etsimään sitä mitä pidetään hyväksyttävänä äitien alkoholinkulutuksessa kohtuukäytön puitteissa. Voidaanko havaita asenteita siitä mikä on toivottua tai sopivaa alkoholinkäyttöä nimenomaan äidille? Kolmas tutkimuskysymykseni käsittelee vanhemmuuden ja alkoholinkäytön tasavertaisuutta. Molempien sukupuolten ollessa alkoholinkäyttäjiä, kysyn vaikuttaako vanhemmuus alkoholinkäytön ”tasa-arvoon” heteroparisuhteissa. Viimeisessä tutkimuskysymyksessäni on vertaileva ote, ja katson miten vanhemman ja nuoremman ikäryhmän käsitykset yhtenevät ja eroavat toistensa kanssa. En määritellyt alkoholin kohtuukäyttöä ja äidin rooleja valmiiksi, vaan annoin haastateltavien kertoa niistä omat käsityksensä.

1.2 Alkoholikulttuurin aiempi tutkimus

Olen hyödyntänyt työssäni pääosin äitiyttä ja alkoholinkäyttöä yhdessä ja erikseen koskevaa tutkimuskirjallisuutta. Itse alkoholitutkimus jakautuu laajalle alueelle koskien alkoholin kaupallista, poliittista, sosiaalista sekä epidemiologista vaikutusta yhteiskuntaan (Smith 2008: 1). Kirjallisuutta etsiessäni sainkin huomata alkoholitutkimusta löytyvän runsaasti eri aloilta. Monilla tieteenaloilla on yleistä tutkia alkoholia sen aiheuttamien ongelmien näkökulmasta. Antropologisessa tutkimuksessa alkoholin käyttö käsitellään alkoholihaittoja enemmän erilaisia arvoja, asenteita ja toimintaa sisältävänä ilmiönä. (Heath 1987: 18, 36.) Antropologiassa on etsitty perimmäisiä syitä ihmisen alkoholinkäytölle ja ensimmäisiä alustavia alkoholitutkimuksia on tehty jo 1850-luvulla, ”nojatuoliantropologian” kaudella (Smith 2008: 59; Heath 1976: 48). Alkoholi on silti itsessään pieni tutkimusalue antropologiassa, ja antropologisella näkökulmalla on puolestaan vähemmistön asema laajemmassa alkoholitutkimuksessa. Antropologian perspektiivi on kuitenkin tuonut alkoholitutkimukseen tärkeää panosta korostamalla alkoholinkäytön kulttuurista ymmärrystä, sekä tuonut esiin tutkimusten etnosentrisiä näkökantoja. (Dietler 2006: 230.)

Antropologinen alkoholikirjallisuus on eri alkoholikulttuurien vertailevaa tutkimusta, joka siten painottuu erilaisten yhteisöjen juomatapojen yhdistävien ja erottavien piirteiden ympärille. Koenkin tämän seikan vuoksi antropologian sopivan hyvin juuri alkoholin kohtuukäytön tarkasteluun. Olen hyödyntänyt lähteinäni Mary Douglasin toimittamaa artikkeliteosta ”*Constructive Drinking. Perspectives on a Drink from Anthropology*” (1987), ja antropologien Igor ja Valerie de Garinen toimittamaa ”*Drinking. Anthropological Approaches*” (2001). Antropologi Dwight B. Heath on toimittanut useamman kirjan, joista pääsin hyödyntämään erityisesti teoksia ”*Drinking Occasions. Comparative Perspectives on Alcohol and Culture*” (2000), sekä *International Handbook on Alcohol and Culture* (1995). Erityisesti sukupuolen ja alkoholin antropologiseen tarkasteluun on keskittynyt Dimitra Gefou-Madianou toimittamassaan teoksessa ”*Alcohol,*

Gender and Culture” (2002). Antropologisessa alkoholitutkimuksessa naiset esiintyvät usein erityisryhmänä, joilla on rajoitettu tai kokonaan kielletty pääsy alkoholin nauttimiseen (Douglas 1987: 7).

Laajempi tieteellinen kiinnostus naisten alkoholinkäyttöä kohtaan on herännyt 1970-luvulla naisten terveysasioiden tietoisuuden noustessa ja FAS-syndrooman (fetal alcohol syndrome) havaitsemisen yhteydessä (Wilsnack & Wilsnack 1997: 4). Naiset näyttäytyvät alkoholitutkimuksissa yhä usein äitiyden kautta, lapsen synnyttäjän ja kasvattajan roolissa, ja kiinnostuksen kohteena ovat erityisesti syntymättömälle tai syntyneelle lapselle aiheutuneet alkoholivauriot ja laiminlyönti (Itäpuisto 2001: 90-91). Omakin tutkimukseni, vaikkakin koskiessaan äitiyttä ja alkoholin kohtuukäyttöä, asettuu osaksi tätä ketjua. Naisista itsessään on oltu alkoholinkäytön suhteen huolissaan yleensä vasta toissijaisesti (Ahlström 1994: 349).

Työni suomalaisesta kontekstista johtuen olen hyödyntänyt paljon myös kotimaista yhteiskuntatieteellistä kirjallisuutta. Tämä johtuu siitä, että suomalaista alkoholitutkimusta antropologian saralta ei löytynyt helposti. Hakuni tuloksena löysin kirjallisuutta ainoastaan yhden alkoholinkäyttöä sivuavan kulttuuriantropologian opinnäytetyön verran. Etnologian oppiaineesta taas löysin melko tuoreen olueen keskittyvän tutkielman. Yleisesti suomalaisten alkoholinkäyttötapoja on tutkittu jo 1940-luvulta alkaen muun muassa Väkijuomakysymyksen tutkimussäätiön (nykyinen Alkoholitutkimussäätiö) toimesta, (Warsell 2012: 88). Alkoholitutkimusta tekee tänä päivänä esimerkiksi Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL), jonka julkaisuja olen hyödyntänyt työssäni paljon.

Äitiyttä ja alkoholia käsittelevä kirjallisuus on ollut hyvin ongelmapainotteista, mutta siitä on löytynyt yleistä tietoa liittyen alkoholin ja sukupuolen suhteeseen sekä naiskuvan ja alkoholikulttuurin muutokseen. Näistä mainitakseni Marja Holmilan (1992) *”Kulkurin valssi on miesten tanssi. Naiset alkoholin suurkuluttajina”* sekä Irja Hyttisen (1990) *”Kun nainen juo. Naisten alkoholinkäyttö, alkoholin ongelmakäyttö ja hoito”*. Uudempaa ja yleisesti naisiin alkoholinkäyttöön liittyvää tutkimusta edustaa esimerkiksi Jenni Simosen (2013) väitöstutkimus *”Lähentyvätkö naisten ja miesten juomatavat? Kvalitatiivinen tutkimus sukupuolesta ja juomisesta*. Tuija Nykyrin (1996) diskoetnografiassa *”Naisen humalan hurma ja kauhu”* taas kuvataan naisten alkoholinkäyttöä ja naisen humalan merkityksiä. Alkoholin ja sukupuolen suhdetta sivutaan puolestaan historian näkökulmasta mm. folkloristi Satu Apon teoksessa *”Viinan voima. Näkökulmia suomalaiseen alkoholijatteluun- ja kulttuuriin”* sekä historioitsija Kustaa H.J. Vilkkunan *”Juomareiden valtakunta. Suomalaisten känni ja kulttuuri 1500-1850”* -kirjassa. Naisten aktiivisuudesta raittiusliikkeessä löytyy tietoa esimerkiksi Irma Sulkusen (1989) artikkelista *”Naisten järjestäytyminen ja kaksijakoinen kansalaisuus”*.

1.3 Tutkimukseen osallistujat ja tutkimusprosessi

Haastattelin työhöni yhteensä kahdeksantoista ihmistä kahdesta ikäryhmästä: ensimmäinen ikäryhmä muodostui ennen vuotta 1952 syntyneistä henkilöistä, koska he ovat olleet täysi-ikäisiä tai täyttäneet 18 vuotta vuonna 1969, jolloin keskiolut vapautui vähittäismyyntiin (THL 2018). Itse 1960-lukua voidaan pitää voimakkaan muutoksen aikana, jolloin tapahtui muuttoliikettä maasta kaupunkiin, sukupuolten tasa-arvo nousi keskustelunaiheeksi ja ihmisten vapaa-aika lisääntyi (Heinonen 2005: 148, 158). Erityisesti suuriin ikäluokkiin kuuluvia ihmisiä (synt. määritelmästä riippuen 1945-1949/1950) on kutsuttu jopa ”määräksi sukupolveksi” koska se pääsi nauttimaan otollisessa iässä liberaalimmasta alkoholi-ilmapiiiristä (Karisto 2005: 21, 47). Huomautan, että tämä nimitys viittaa yleiseen

muutokseen aikaisempaan verrattuna, ja kaikki tähän ikäryhmään kuuluvat eivät ole käyttäneet tai käytä alkoholia ollenkaan. Halusin haastatella tätä ikäryhmää, sen vuoksi että he ovat nähneet Suomen kehittymistä alkoholinkäytön ja sukupuolten tasa-arvon osalta, ja kokeneet alkoholiin liittyviä, erilaisia moraali-ilmastoja alkaen heidän lapsuudestaan ja nuoruudestaan tähän päivään saakka. Haastateltavista kaksi oli miehiä, loput naisia. Kaikilla osallistujilla oli itsellään lapsia ja osalla myös lapsenlapsia.

Toinen ikäryhmä koostui yhdeksästä 1970-luvun alkupuolen ja 1990-luvun alun välillä syntyneistä ihmisistä. Tästä joukosta yksi haastateltava oli mies ja loput naisia. Osalla haastateltavista oli itsellään lapsia. Ikärajauskun perustin sille, kuinka suomalaiset äidit saavat ensimmäisen lapsensa keskimäärin 29,1 vuoden iässä (Tilastokeskus 2017), ja isät keskimäärin 31 vuoden iässä (Tilastokeskus 2017), joten päätin etsiä haastateltaviksi 25-45 vuotta vanhoja ihmisiä, olettaen että joko heillä itsellään, ystävillään tai sukulaisillaan olisi lapsia ja heille olisi muodostunut jokin mielikuva äitiydestä ja alkoholista. Nuorempi ikäryhmä sopii hyvin myös vertailukohdaksi vanhemmille haastateltaville koska suuri osa erityisesti ”märän sukupolven” jälkikasvusta syntyi 1970-luvulla ja 1980-luvun alussa. Monet näistä lapsista kasvoivat aikuisiksi perheissä ja kodeissa, joissa alkoholijuomat ja niihin liittyvät tavat olivat melko yleisiä. Jokainen märän sukupolven jälkeinen ikäkohortti on myös ollut märkää sukupolvea kosteampi. Tämä ilmiö on nähtävissä aina 1980-luvun puolenvälin jälkeen syntyneisiin asti. (Tigersted & Härkönen 2016: 125.)

Pro gradu- tutkielmani aiheenvalinta tuotti minulle alussa suurta päänvaivaa, koska halusin sen olevan itselleni mielekäs projekti. Tutkimusprosessiani voisikin alusta alkaen luonnehtia rönsyileväksi ja raskaaksi. Löysin useita sopivia aiheita, mutta mikään ei oikein tuntunut omalta. Lopulta olin aloittelemassa tutkielmaa jo toisesta teemasta, mutta loppujen lopuksi en ollut siihenkään ihan tyytyväinen. Eräs ystäväni kehotti miettimään omaa arkeani, josko omalta tuntuva aihealue löytyisikin ihan läheltä. Olin tuolloin viettämässä tipatonta tammikuuta ja mietin, josko tekisin tutkimukseni alkoholista kieltäytymisestä. Kirjallisuutta etsiskellessäni alkoholi itsessään alkoi kuitenkin tuntumaan hyvin mielenkiintoiselta tutkimuskohteelta, ja lukemani perusteella halusin yhdistää siihen myös naisnäkökulman. Olen opiskellut sivuaineina terveystietoa ja sukupuolentutkimusta, joten alkoholia ja äitiyttä käsittelevässä teemassani sain yhdistää mielenkiintoni kohteita.

Työni kohderyhmän rajaaminen oli alusta alkaen erittäin haasteellista minulle, ja alussa mielessäni oli mahdollisuus käyttää aineistona erilaisia verkkokeskusteluja aiheesta. Tutustuttuani Suomen alkoholihistoriaan, vakuutuin kuitenkin siitä, että olisi mielenkiintoista haastatella vanhempia ihmisiä. Mietiskelin mitä kautta voisin tavoittaa heitä, ja löysin Facebookissa toimivat senioriryhmät. Lähetin pyynnön jakaa haastattelukutsuni (liite 1) kolmeen eri ryhmään ajatuksenani löytää ikähaarukkaani sopivia ihmisiä. Kaksi ryhmää, nimeltään ”Ihanat seniorit” ja ”40-luvulla syntyneet fb-käyttäjät” antoivat minulle myöntävän vastauksen haastattelukutsulleni. Ensimmäisessä ryhmässä käyttäjiä on hieman yli 400 ja jälkimmäisessä hieman yli 4400. Koska ryhmän jäsenet ovat rajattu yhteisö, on tiedostettava, etteivät he edusta koko varttuneempaa väestöä. 88 prosenttia 16–89-vuotiaista suomalaisista käytti internetiä vuonna 2017. 65–74-vuotiaista verkkoa käytti 75 prosenttia ja 75–89-vuotiaista 37 prosenttia. (Tilastokeskus 2017.) Haarni & Hautamäki (2008: 14) myös muistuttavat, että vanhemman väestön parissa esiintyy useita, keskenään erilaisia ja toisilleen jännitteisiä alkoholikulttuureita.

Toiseen ryhmään minua pyydettiin liittymään itse, ja toiseen ryhmän ylläpitäjä laittoi puolestani ilmoituksen. Haastattelupyynnön liitteenä minulla oli myös linkki rakentamaani Webprol-kyselyyn (liite 2), jolla halusin saada esiyymmärrystä haastattelukysymysten rakentamiseen. Kysely ei osoittautunut kovin hedelmälliseksi: sain vastauksia vain

kahdeksan kappaletta. En saanut ensimmäiseen haastattelupyyntööni vastauksia, joten uusin pyynnön parin-kolmen viikon päästä uudelleen, tällä kertaa kuitenkin vain ”40-luvulla syntyneet fb-käyttäjät”-ryhmälle sen suuremman jäsenmäärän vuoksi. Päätin myös liittää mukaan sähköpostihaastattelun vastausvaihtoehdoksi. Muutaman päivän päästä sain yhteydenoton henkilöltä, joka ilmoitti olevansa halukas haastateltavaksi. Hän oli myös pyytännyt muita ihmisiä liittymään mukaan. He halusivat nähdä kysymykset etukäteen ja lähetettyäni ne sainkin lisää yhteydenottoja haastatteluja varten. Kaikki vanhemmat vastaajat eivät kuitenkaan ole ”40-luvulla syntyneet fb-käyttäjät” -Facebook-ryhmästä, vaan sain heitä myös lumipallomenetelmällä toisten haastateltavien kautta. Eräs haastateltava oli huomannut myös omalle Facebook-seinälleni laitamani ilmoituksen, joka oli jaettu edelleen eteenpäin.

Toinen joukko haastateltavia syntyi hieman vahingossa. Olin huolissani vanhempien haastateltavien tavoittamisesta, ja hakuni aikana päätin siksi laajentaa kohderyhmää myös nuorempiin. Pohdin sopivaa foorumia nuorempien ihmisten haastattelupyynnölle, mutta en oikein löytänyt tarpeisiini sopivaa yhteisöä ja päätinkin lähestyä suoraan tuntemiani eri ihmisiä. Vältin tietoisesti henkilöitä, joiden kanssa olen paljon tekemisissä, koska olisin luultavasti tiennyt heidän kantansa kysymyksiini jo etukäteen ja tämä olisi vääristänyt tutkimusta. Hyödynsin sen sijaan vanhoja yhteystietoja, joita minulle oli jäänyt talteen elämän varrella. Useiden ihmisten kanssa olen ollut kunnolla tekemisissä viimeksi yli kymmenen vuotta sitten. Moni varmasti yllättyikin yhteydenotostani ja haastattelupyynnöstäni, mutta kaikki suostuivat tulemaan mukaan, ja koin että minua haluttiin auttaa. Koska vanhempia haastateltavia oli yhdeksän, ajattelin että myös nuorempia olisi hyvä olla sama määrä, ja tästä syystä haastateltavien joukko oli yhteensä melko suuri. Myös nuoremman kohderyhmän joukossa oli lisäksi haastateltavia, jotka sain mukaan lumipallo-otannalla. Yksi haastateltava myös tarjoutui myös itse mukaan, mutta en ollut koskaan ennen puhunut hänen kanssaan aiheesta.

Toteutin haastattelut aika nopealla tahdilla keväällä 2018, helmikuun lopusta huhtikuun alkuun. Yksi haastatteluistani epäonnistui harmillisesti nauhoituksen suhteen, enkä pystynyt käyttämään tätä haastattelua analyysissä niin hyvin kuin muiden. Kävin sähköpostihaastatteluja monen ihmisen kanssa yhtä aikaa ja usein minusta tuntui, että minun oli vaikea sisäistää heidän vastauksiaan. Aika monelta pyysin vielä tarkennuksia tai esitin lisäkysymyksiä vielä siinäkin vaiheessa, kun aloin käydä aineistoa läpi. Onneksi minulle vastattiin kärsivällisesti takaisin. Silti analyysin alkaessa harmittelin joissakin kohtaa, miten olisin voinut muutamalla lisäkysymyksellä parantaa tiedonsaantia. Mietin myös, olinko osannut kysyä oikeita kysymyksiä. Litteroinnit tein tarkasti aina mahdollisimman pian jokaisen haastattelun jälkeen. Merkitsin ylös tauot ja poistin myös turhat toistot sekä muutin murre sanat enemmän yleiskieleen haastateltavien tunnistettavuuden minimoimiseksi. Poistin tai muunsin lisäksi kohtia, joista voisi päätellä haastateltavan henkilöllisyyttä. Joistakin siteerauksista olen jättänyt myös peitenimen mainitsematta, mikäli olen kokenut sen anonymiteetin kannalta tarpeelliseksi. Alkuperäisestä suunnitelmastani poiketen, päätin myös käyttää haastateltavien tarkan synnyinvuoden sijasta vuosiryhmiä sekä jättää maininnan koulutusasteesta pois. Tutkimus muutti myös hieman muotoaan siten että alkuperäinen ajatukseni oli tarkastella äitiyttä ja alkoholinkäyttöä perhe-elämän ulkopuolella. Kun monet haastateltavat kuitenkin kommentoivat alkoholinkäyttöä lasten seurassa, päätin ottaa myös sen mukaan tarkastelun alle.

1.4 Etiikka ja tutkijan positio

Alkoholinkäyttö, vanhemmuus, äitiys sekä lapset eivät ole aiheena helpoimmasta päästä, siitä huolimatta, että tutkielmani käsittelee kohtuukäyttöä. Koen, että myös kohtuukäyttö on tunteita herättävä aihe, koska meillä voi olla hyvin erilaisia ajatuksia siitä, mitä kohtuus on. Siten se myös käsittelee moraalisesti latautuneita ja syvälle meneviä asioita – erityisesti äitiyden teemaan yhdistettynä. Tutkimuksenteossa tuleekin vastaan monia eettisiä kysymyksiä, jotka tutkijan on huomioitava. Jo tutkimusaiheen valinta on eettinen ratkaisu. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013: 23, 24.) Olen tässä yhteydessä miettinyt äideillä esiintyviä päihdeongelmia: esimerkiksi noin kuusi prosenttia odottavista äideistä käyttää alkoholia, huumeita tai lääkkeitä (Päihdelinkki 2009), joten aiheeseen tulee suhtautua vakavuudella.

American Anthropology Association (AAA Statement of Ethics 2012) laatimien eettisten ohjeiden mukaan tutkijalle on ensisijaisen tärkeää kiinnittää huomiota siihen, ettei tutkimukseen osallistuville koidu haittaa sekä pohtia työnsä tahattomia vaikutuksia. Analyysin edetessä löysin haastatteluaineistostani joitain melko vastakkaisiakin käsityksiä äitiydestä ja alkoholin kohtuukäytöstä, ja olen pohtinut haastateltavien mahdollisia reaktioita asiaan. Ne kaikki, sekä tutkielman aihe itsessään kertovat jotakin siitä kontekstista, jossa elämme tällä hetkellä ja ne ovat siksi yhdessä tärkeitä. Myöskään tutkimuskysymyksissäni käsiteltävä, alkoholinkäytön tasa-arvokysymyksen ei ole tarkoitus kannustaa ketään käyttämään alkoholia tasa-arvon toteutumisen vuoksi, vaan käsittelen asiaa siksi, että naisten ja miesten alkoholinkäytön on todettu peilaavan yhteiskunnallisia muutoksia (Holmila 2001: 56-57; Eriksen 1999) ja kysymys on tämän vuoksi ajankohtainen ja mielenkiintoinen.

Tutkijan toiminnan tulee olla läpinäkyvää tutkimuksen tarkoituksen ja toteutuksen ja tuloksien suhteen. Hänen tulee myös kysyä osallistujilta suostumus tutkimukseen. Suostumus voi olla vapaamuotoinen, mutta sen sisällön tulee olla selkeä. (The AAA Statement of Ethics 2012.) Tein ”Tutkimukseen osallistuminen”-tiedonannon (liite 4) jossa kerroin tutkimuksen tarkoituksesta, haastateltavan anonyymiudesta sekä muista tärkeistä seikoista. Lupasin myös antaa työn haastateltaville nähtäväksi ennen sen lopullista valmistumista. En siis tehnyt allekirjoitettavaa suostumuslomaketta, koska koin sen hankalaksi toteutettavaksi puhelimesta ja sähköpostitse ja suostumuslomake sai enemmänkin tiedotteen muodon.

Tein haastatteluja kasvotusten, puhelimitse sekä sähköpostitse. Osa kasvokkain kohtaamistani haastateltavista olivat kiireisiä, ja näin parhaimmaksi jättää tutkimukseen osallistumiseen liittyvät seikat läpikäytäväksi juuri ennen haastattelua, jotta varmistuisin että he ovat tietoisia työni tarkoituksesta ja mm. anonyymiteettiin liittyvistä seikoista. Annoin heidän siis kohdatessamme lukea printatun version tiedonannosta. Suurimmalle osalle taas lähetin sähköpostilla tiedonannon jo etukäteen haastattelua, ja kysyin, oliko haastateltavalla noussut mitään kysymyksiä asiasta. Halukkaille lähetin myös haastattelukysymykset etukäteen katsottaviksi. Sähköpostin välityksellä vastanneille lähetin tiedonannon ja kysymykset yhtä aikaa. Kehotin haastateltavaa lukemaan ”Tutkimukseen osallistuminen”-liitteen, ja ottamaan minuun yhteyttä, mikäli jokin asia askarrutti.

Tutkijan on varmistettava haastateltavan anonyymiteetti sekä säilytettävä tutkimusaineistoa asianmukaisesti (AAA Statement of Ethics 2012). Anonyymiteetin toin esiin erityisesti sähköpostihaastatteluiden saatesanoissa, koska tämä haastattelumetodi jätti minut kasvottomaksi vastaajalle. Myös alkuvaiheessa tekemääni pieneen Webproppol-kyselyyn

(liite 2) vastattiin anonyymisti. Haastateltavani saivat halutessaan valita itselleen peitenimen. Vaihtoehtoisesti olen käyttänyt haastateltavan synnyinaikakauden yleistä nimeä. Nauhoitin haastattelut kännykälläni, ja litteroinnin jälkeen deletoin tallenteen. Murresanat muunsin yleiskieleen minimoidakseni haastateltavien tunnistettavuuden. Sähköpostihaastatteluista litterointia ei luonnollisesti tarvinnut tehdä. Käsittelin haastatteluaineistoja sen verran että otin pois, tai muunsin sanan toiseen, tai merkitsin X:llä kohdat, joista haastateltava voitaisiin tunnistaa. Aineistoa olen käsitellyt ja säilyttänyt kotonani omassa työhuoneessani.

Vaikka haastattelussa ei ollut tarkoitus puhua haastateltavien omista alkoholikokemuksistaan, minulla oli silti tunne, että niitä saattaisi kuitenkin nousta esiin. Minulla ei ole minkäänlaista koulutusta asiaan, enkä siten olisi voinut auttaa ketään, mutta valmistauduin asiaan ottamalla valmiiksi selvää pari yhteystietoa keskusteluapua varten, joita olisin tarjonnut tarvittaessa. Haastateltavieni oma suhtautuminen alkoholia kohtaan oli pääosin neutraalia. Molemmissa ikäryhmissä myös yksi haastateltava kuvaili suhtautumistaan alkoholiin viileäksi tai varovaiseksi näkemänsä väärinkäytön vuoksi. Muutamat haastateltavat mainitsivat minulle lisäksi oman lähipiirinsä alkoholiongelmista. En kuitenkaan nähnyt näissä tilanteissa tarpeelliseksi välittää keskusteluavun yhteystietoja.

Refleksiivisyys on tärkeä osa tutkimuksen tekoa, koska tutkija on aina jollain tapaa osa omaa tutkimustaan. Laajasti ajateltuna refleksiivisyys viittaa ”omaan itseensä kääntymistä” mahdollisimman objektiivisen lopputuloksen saavuttamiseksi. Tämä on tärkeää, koska ihmistieteissä tutkijan katsotaan vaikuttavan jokaiseen tutkimuksensa eri vaiheeseen sen alusta loppuun. (Davies 2002: 4.) Ymmärrän täten, että omat ennakkoletukseni sekä omat elämäkokemukseni voivat vaikuttaa siihen, mihin kiinnitän huomiota tai miten asioita esitän ja olen siksi pyrkinyt tarkastelemaan aineistoa mahdollisimman neutraalisti. Olen siis pyrkinyt tunnistamaan omat vinoumani aiheittani kohtaan. Kuvailisin omaa suhdettani alkoholiin vapaamieliseksi. Liitän alkoholin vapaa-aikaan, rentoutumiseen ja hulvattomiin hetkiin. Olen siten onnellisessa asemassa, etten ole lapsuudessani joutunut kärsimään aikuisten asiattomasta alkoholinkäytöstä ja vieroksun lähinnä käyttötappaa, jolla hankitaan tarkoituksella kova humalatila, jossa ei pystytä huolehtimaan omasta itsestä. Samalla ymmärrän, että ihmisillä voi olla suuria ongelmia alkoholinkäytön kanssa ja erityisesti valitettavan monet lapset joutuvat kärsimään tästä. Alkoholin vaikutus terveyteen mietityttää itseäni kuitenkin paljon, koska lääketieteen puolesta se näyttäytyy erittäin haitallisena asiana, suorastaan myrkkynä elimistölle (ks. Salaspuro 2013: 61). Samalla meillä ollaan hyvin alkoholimyönteisiä, koska alkoholi on osa talouden rattaita ja siten siihen kannustetaan kuluttamaan rahaa. Näin alkoholisuhteeni on myöskin melko ristiriitainen ja kontrollinhaluinen.

Jermanin (2016: 145) mukaan tutkijan henkilökohtaiset kokemukset ja oma tausta ovat tärkeitä seikkoja tutkimusprosessissa. Siten asemoitumiseeni vaikuttavat myös omat kokemukseni äitinä ja alkoholinkäyttäjänä. Haastateltavien näkemykset ja kokemukset ovat näin väkisinkin peilautuneet oman kokemusmaailmani kautta. Aiheen läheisyyden vuoksi hyödynnän jossain määrin autoetnografiaa, jolla pyrin työssäni parantamaan haastateltavien esittämien asioiden tulkintaa ja ymmärtämistä. Jerman (2016: 145) määrittelee autoetnografian keskittyvän tutkijan henkilökohtaisen kokemuksen kuvaukseen, analysointiin ja tutkimusaineiston muodostumiseen, mutta omassa työssäni pääosassa ovat haastateltavieni äänet. Tässä työssä autoetnografinen tarkastelu on näin ymmärrettävissä tutkijan refleksiiviseksi työkaluksi.

2 Naisten alkoholikulttuurin tutkiminen

2.1 Feministinen antropologia

Taustoitan työtäni feministisellä antropologialla, koska aiheeni liittyy kiinteästi sukupuoleen, sukupuolirooleihin sekä alkoholinkäytön sukupuolittuneisuuteen. Feministinen antropologia tutkii sukupuolta järjestäytymisen periaatteena kaikissa yhteiskunnissa (Moore 1988: vii). Antropologiassa kulttuuri on opittu ja jaettu merkitysjärjestelmä. Kulttuuri säätelee ihmisten käyttäytymistä ja ajatuksia yhteiskunnan historian ja ympäristön kontekstissa. Siten sukupuoli on kulttuurinen rakennelma, joka juontuu kulttuurisista tavoista ja ideoista eikä niinkään luonnosta tai biologisista tekijöistä. (Mascia-Lees & Johnson-Black 2000: 2.) Naisten on esimerkiksi ajateltu olevan lähempänä luontoa raskauden ja synnytyksen vuoksi kuin miesten. Naisiin on luonnon lisäksi liitetty myös saastuminen. Muun muassa tabut ja rajoitukset, joita monet naiset ovat kokeneet kuukautisten aikana ja synnytyksen jälkeen ovat esimerkkejä siitä, miten ihmiset kategorisoivat ja rakentavat sosiaalista maailmaansa. (Moore 1988: 15, 16 ← Ortner 1974; ks. Douglas 2005: 257.)

Feministisessä antropologiassa on ollut keskeistä kritiikkiä niitä rakenteita ja ideologioita kohtaan, jotka muovaavat naisten elämää (Lamphere 2006: x). Suuntaus on kehittynyt alun perin huolesta sitä välinpitämättömyyttä kohtaan, jota on kohdistunut naisiin antropologiassa – vanhoissa etnografisissa kuvauksissa naiset on perinteisesti esitetty vain sukulaisuuden tai avioliiton kautta. (Moore 1988: 1.) Feminististä antropologiaa on edeltänyt 1900-luvun alkupuolella muutamien naisantropologien työskentely, mutta sukupuolta ei tuolloin vielä pidetty niin keskeisenä antropologiassa, ja siksi heidän tutkimuksensa jäivät sivuun. Esimerkiksi Elsie Clews Parsons, Alice Fletcher ja Phyllis Kaberry kirjoittivat etnografioita 1800-luvun lopusta 1900-luvun puoleenväliin asettaen naisten äänet eturiviin. Tunnetuin varhainen pioneiri lienee kuitenkin Margaret Mead, joka työllään popularisoi antropologiaa ja antoi osaltaan merkittävän panoksen sukupuolentutkimukseen. (Mascia-Lees & Johnson-Black 2000: 8.) Alunperin vuonna 1935 ilmestyneessä teoksessaan ”Sex and Temperament: In Three Primitive Societies” Mead tutki kolmea eri heimoyhteisöä ja esitti sukupuoliroolien olevan opittuja käyttäytymismalleja (Mead 1977).

Uusi ”naisten antropologia” kehittyi 1970-luvulla, kun ryhdyttiin kiinnittämään huomiota tapaan, jolla naiset esitettiin etnografisissa kirjoittamisissa. (Moore 1988: 1.) Ajassa vaikutti yhteiskunnallisen ymmärryksen syventyminen eriarvoisuudesta ja sukupuolirooleista. Feministisestä antropologiasta tuli yksi antropologian tutkimussuuntaus, joka keskittyy sukupuoleen liittyvien alistusmekanismien ja poissulkemisen ymmärtämiseen sekä toimimiseen muutoksen puolesta. Feministisen antropologian varhaisvaihe tuotti runsaasti tutkimusta, joka keskittyi tunnistamaan naisten asemaa eri kulttuureissa. Se paljasti aikaisemmissa tutkimuksissa ”miesvinoumia” jotka osoittivat, kuinka mieskeskeiset näkökulmat loivat osaltaan vääristymää, joka aliarvioi naisten tekemää työtä ja heidän asemaansa yhteiskunnassa. Feministisen antropologian varhaisvaiheessa katsottiin olennaiseksi se, että sukupuoli huomioitiin yrityksissä ymmärtää yhteiskunnan toimintaa, tai kuinka yksilön identiteetti ja elämäkokemukset muotoutuvat. Nykyisin sukupuolen katsotaan olevan yksi tekijöistä, jotka vaikuttavat ihmisen elämään mm. etnisyyden, seksuaalisen suuntautumisen ja yhteiskuntaluokan lisäksi. Muut tekijät yhdistettynä sukupuoleen tuottavat eri asteisia etuoikeuksia tai kokemuksia sorrosta eri ihmisryhmille. (Mascia-Lees & Johnson-Black 2000: 8, 9, 10.)

2.1.1 Sukupuoli ja sukupuoliroolit

Sukupuoli on monitulkintainen käsite, jota voidaan tarkastella useista eri näkökulmista (Simonen 2013: 40). Esimerkiksi Butler (2006: 235) näkee sukupuolen tekona – esityksenä, joka toistetaan ja koetaan aina uudelleen ja uudelleen. Connell (2009: 10-11) määrittelee sukupuolen sosiaalisten suhteiden rakenteena, jossa yksilöt ja ryhmät toimivat. Sukupuoli liittyy täten tapaan, jolla yhteiskunta käsittelee ihmisruumista ja jatkuvuutta. Ajattelen itsekkin sukupuolen olevan moninainen asia, mutta työni pohjautuessa heteronormatiivisuudelle, tässä tapauksessa hyödyllisen määritelmän antaa minulle sukupuolijärjestelmän käsite. Suopajärven (2009: 28-29 ← Rubin 1975) mukaan antropologi Gayle Rubin kehitti 1970-luvulla sukupuolijärjestelmän (*sex/gendersystem*) käsitteen, jolla hän jaotteli sukupuolen biologiseen (*sex*) ja sosiaaliseen sukupuoleen (*gender*). Sukupuolijärjestelmä tarkoittaa tapaa, jolla sukupuoli järjestyy sosiaalisesti. Usein tällä viitataan tapaan, jolla mies ja nainen järjestyvät suhteessa toisiinsa. Sukupuolijärjestelmässä sukupuolen biologinen ihmisten lisääntymistä oleva varten oleva aines muuntuu sosiaalisten käytäntöjen kautta yleisesti hyväksytyiksi kaavoiksi, jotka voivat vaihdella kulttuureittain. ”Sex” viittaa siis sukupuolten biologisiin eroihin ja ”gender” niihin sosiaalisiin ja psykologisiin piirteisiin, joita liitämme maskuliinisuuteen ja feminiinisuuteen (Garrett 1987: vii.).

Sukupuoliroolit juontuvat sukupuolijärjestelmästä, ja ne voidaan määritellä joukoksi käytösnormeja, jotka voidaan liittää miehiin ja naisiin tietyssä ryhmässä tai yhteiskunnassa. Ne voivat tulla näkyviksi esimerkiksi stereotyyppioina työn kautta kuten ajatusmalleina ”naiset siivoavat, ja miehet korjaavat autoja”. (Cosell & Ulrich (2009: vii.) Mascia-Lees & Johnson-Black (2000: xi-xii) määrittelevät sukupuoliroolit sosiaalisiksi taidoiksi sekä kyvyiksi ja tavoiksi toimia hyväksyttävällä tavalla yhteiskunnassa. Antropologiassa on ollut pitkään kiinnostus niihin syihin, joiden vuoksi eri roolit määräytyvät naisille ja miehille, sekä roolien suhteesta yhteiskunnalliseen valtaan. Archer & Lloyd (2002: 52) toteavat että työhön perustuva jako sukupuolten välillä on näkynyt miltei kaikissa tunnetuissa yhteiskunnissa metsästäjä-keräilijäyhteisöistä aina teollisuusyhteiskuntaan saakka. Sukupuoleen liittyvillä sosiaalisilla odotuksilla on perustansa esi-industrialistisessa aikakaudessa, ja ne ovat kautta aikojen ratkaisseet vastuun ja vallanjaon miesten ja naisten välillä. Näin sukupuoliroolit ovat pysyviä malleja, joilla on tukenaan ”luonnonjärjestyksen” vuosisatainen leima, jonka vuoksi niitä on voinut olla vaikea kyseenalaistaa. (Määttä & Turunen 1991: 15.)

Itäpuisto (2001: 90) toteaa sukupuolen ulottuvan kulttuurissamme kaikkeen mikä liittyy alkoholiin ja sen käyttöön. Alkoholkulttuurissa toteutuneen perinteisen sukupuolijärjestelmän mukaan miehille on ollut sallittua runsaskin alkoholinkäyttö. Naisille puolestaan delegoitiin yhteiskunnallinen vastuu miesten alkoholinkäytön raittiina kontrolloijina. Naisten tehtävänä on lisäksi ollut vaimon ja äidin rooleissaan hoitaa koti ja lapset, sekä jättää ”ovi raolleen” miehelle, jotta tämä on voinut palata kotiin juomisen jälkeen. (Hyttinen 1990: 33; ks. Holmila 1992: 12.)

2.1.2 Valta

Vallan käsite on hyödyllinen tutkimukseni kannalta. Lewellenin (2003: 1-14, 111) mukaan valta on ollut aina keskeinen tutkimusalue antropologiassa. Eri suuntaukset ja koulukunnat ovat tuoneet sen määrittelyyn uusia näkökantoja, mutta keskeistä sille on ollut ihmisten välisen kanssakäymisen tutkiminen esimerkiksi sukulaisuudesta valtioiden toimintaan asti. Tärkeää vallan tutkimuksen kehitykselle oli 1980-1990 luvuilla feministisen antropologian

nousu, sekä varsinkin filosofi Michel Foucault'n ajatukset. Vaikka valta käsitetään helposti esimerkiksi ylhäältä alas tulevia eliitin määräyksinä, Foucault'n mukaan se on paljon hienovaraisempi ilmiö, halliten ihmisiä diskurssien ja tiedon kautta ja tullen epäsuorasti esiin kaikenlaisessa vuorovaikutuksessa valvoen, kontrolloiden ja ohjaten ihmisiä.

Foucault'n valtasuhteiden tarkastelulla on ollut merkittävä vaikutus sukupuolen, seksuaalisuuden ja vallan tutkimukselle. Feministisessä tutkimuksessa Foucault'n valtateorian kautta on käsitteellistetty tapoja, joilla valtasuhteet tuottavat sukupuolta ja sukupuolittuneita valtajärjestyksiä. Keskiössä on ollut varsinkin rakenteellinen valta, sekä erot naisten ja miesten kategorioiden sisällä. Foucaultin mukaan valta ei ole vain tiettyjen instituutioiden hallussa, vaan valta on kaikkialla. Valtaa muodostuu kaikkiin käytäntöihin, joissa ihmiset vaikuttavat toisiinsa, eikä vallan ulkopuolista toimintaa ja kanssakäymistä ole olemassa. Valtasuhteet toimivat paitsi ylhäältä alaspäin, myös alhaalta ylöspäin; myös ne, jotka näyttäytyvät ”vallattomina” ovat osallisina valtasuhteissa ja niiden ylläpitämisessä. (Kantola 2015: 80, 84.)

Foucault kuvailee ihmiselämää hallinnoivaa voimaa biovallaksi (Taylor 2011: 41). Valta ei ole Foucault'n mukaan pelkästään alistavaa, vaan se on ennen kaikkea tuottavaa; ihminen siis käyttää valtaa itse, sekä elää vallan alla. Instituutiot eivät pyri vahvistamaan valtaansa väkivallalla, vaan ohjailemalla ihmisiä erilaisilla normeilla, jotka säätelevät eri elämänalueita esimerkiksi seksuaalisuudesta hyvään vanhemmuuteen. Normalisoiva hallinta pakottaa ihmiset ajattelemaan itseään säädetyn mallin mukaisesti. Tällaisessa hallinnassa ihmiset pyrkivät täyttämään yleensä esimerkiksi terveyttä, asumista, perhettä tai työssäkäyntiä koskevat tavallisuuden normit. (Kantola 2015: 84, 85.) Biovalta näyttäytyy usein hyvää tarkoittavana ja suojelevana mutta samalla se on myös voimakas sosiaalisen kontrollin muoto (Berg 2008: 23).

Koska biovallan käsite perustuu ihmisten normalisointiin (Vuori 2002: 50), se sopii näkökulmaltaan hyvin alkoholinkäytön ja sitä koskevien normien tarkasteluun. Dietler (2006: 237) toteaa myös, että alkoholi itsessään on voimakas vallan väline, koska sen avulla voidaan toisaalta yhdistää ihmisiä, mutta myös luoda rajoja heidän välilleen. Alkoholinkäytössä toteutunut dikotomia hyvästä ja pahasta jakaa naiset kahteen ryhmään. Samanaikaisesti ei voi olla sekä hyvä että paha, joten naisen alkoholinkäyttö rikkoo äidinrooliin liitettyjä yhteiskunnan perusarvoja vastaan (Honkasalo & Kandolin 1983: 54.) ”Hyvän äidin” normeilla voi siten käyttää yhä valtaa naisiin (ks. Berg 2008: 23).

2.1.3 Normit

Normit liittyvät tutkimuksessani läheisesti sekä valtaan että sukupuolijärjestelmään. Eriksen (2004: 88-89) toteaa, kuinka kaikki sosiaaliset järjestelmät pitävät sisällään sääntöjä, jotka määrittävät toivotun, sallitun ja kielletyn. Nämä säännöt ovat normeja ja ne voivat olla suoraan esitettyjä tai pohjautua hiljaiseen hyväksymiseen. Normeja on kaikilla elämän alueilla ja niiden tärkeys vaihtelee suuresti. Osa normeista koskevat yhteiskunnan kaikkia jäseniä, ja osa tiettyjä ryhmiä. Näin ollen ne eivät edellytä missään täydellistä hyväksymistä tai kunnioitusta. Normeille on yhteistä sanktiot, jotka voivat olla positiivisia tai negatiivisia. Positiiviset sanktiot palkitsevat normien noudattamisesta ja negatiiviset sanktiot ovat puolestaan rangaistuksia sääntöjen rikkomisesta. Kaikissa yhteiskunnissa mahdollisuus määrätä sekä positiivisia ja negatiivisia sanktioita on keskeinen vallan osatekijä. Normit heijastavat yhteiskunnan arvoja, ja erilaisiin sääntöjen rikkomisiin kohdistuvat sanktiot kertovat erilaisten arvojen keskinäisestä tärkeydestä ja paljastavat valtaeroja. Normien rikkomisesta juontuva sanktiojärjestelmä on toisin sanoen sosiaalista

kontrollia. Sosiaalista kontrollia ylläpitävät esimerkiksi perhe, oikeuslaitos, koulutusjärjestelmä sekä muut yhteiskunnalliset instituutiot. Ne pyrkivät estämään sosiaalisten normien rikkomisen, ja niillä on valta rangaista.

Ei voida olettaa, että kaikki yhteiskunnan jäsenet noudattaisivat normeja. Ne ovat kuitenkin silloinkin tärkeitä, kun niitä ei noudateta, koska ne näyttävät hyväksyttävän ja ei-hyväksyttävän rajat. Rikkoessaan normeja ihmiset pyrkivät yleensä välttämään kiinni jäämisen sekä sanktion. Normit muuttavat yhteiskunnan mukana, jotkut häviten ja korvautuen uusilla, jotkut saatetaan tulkita uusin tavoin ja toiset säilyvät mutta saattavat muuttaa merkitystään. (Eriksen 2004: 89.) Alkoholin käyttö ei ole täysin vapaa asia missään yhteisössä tai yhteiskunnassa. Erilaiset epäviralliset ja viralliset normit säätelevät käytön tiheyttä, tapaa, määrää ja sitä, millaisin seurauksin on sallittua juoda. (Virtanen 1982: 17.) Monissa yhteiskunnissa esimerkiksi naisten on odotettu juovan miehiä vähemmän tai pidättäytyvän kokonaan alkoholinkäytöstä (Dietler 2006: 236).

2.2 Kognitiivinen antropologia ja kulttuuriset mallit

Kognitiivinen antropologia perustuu ajatukseen maailman kaaostilasta. Teemme kaaoksesta siedettävän ja hallittavan nimeämisen ja luokittelun avulla. Toimimme näin, koska eläminen maailmassa, jossa kaikki olisi samaa, olisi sietämätöntä. Nimeämällä ja luokittelemalla maailma äärettömyys kutistuu käsiteltävään kokoon ja tulee siedettäväksi. Se, kuinka tämä tapahtuu, on täysin mielivaltaista ja subjektiivista. Jokaisella on omat tapansa havaita samanlaisuutta ja erilaisuutta ja järjestää maailmaa. Ulkoisessa maailmassa ei ole mitään, joka vaatisi tiettyjen asioiden yhteen tai erilleen kuulumista. (Tyler 1969: 6-7.)

Kognitiivinen antropologia on kehittynyt 1950-luvun loppupuolella, mutta sen juuret ulottuvat kauemmas (D'Andrade 1995: 1). Jo 1880-luvulla Franz Boas pohdiskeli filosofi Kantin innoittamana ihmismielen riippuvaisuutta asioiden kategorioinnista, sekä objektiivisen maailman ja mielikuvien moninaisia suhteita. Uransa alussa Boas teki tutkimuksia esimerkiksi siitä, miten eskimot käsittivät erilaisia jään ja veden värejä, ja otti elämäntehtäväkseen tutkia mielen ja ympäristön suhdetta. Kognitiivisella antropologialla ja psykologialla on yhteinen perusta, ja tämä näkyy kognitiivisen antropologian käsitteissä, joista ”malli” ja ”skeema” ovat myös psykologiasta tuttuja (Shore 1996: 4-5, 19.)

Kognitiivinen antropologia pyrkii ymmärtämään tutkittavien omia mentaalisia kategorioita. Se yrittää selvittää niitä organisoivia tekijöitä, jotka ohjaavat käyttäytymistä jokaisessa yhteiskunnassa ja tarkastelee sitä, millainen käyttäytyminen on soveliaista missäkin tilanteessa tai kontekstissa kyseisen kulttuurin sisällä. Kognitiivinen antropologia ei kuitenkaan tutki, mitä ihmiset tekevät, vaan se tutkii sääntöjä käyttäytymiselle. Se ei kuitenkaan pyri ennustamaan, ihmisten käyttäytymistä. (Applebaum 1987: 406.) Kognitiivisen antropologian tutkimustehtävänä on selvittää, kuinka yksilöt sosiaalisten ryhmien jäseninä muodostavat ajatuksensa ja käsityksensä erilaisista asioista ja tapahtumista, jotka rakentavat heidän maailmansa. Nämä asiat voivat olla mitä tahansa fyysisistä objekteista abstrakteihin asioihin. Kognitiivinen antropologia tutkii kulttuurista tietoa, joka on kietoutunut sanoihin, tarinoihin ja esineisiin, ja jotka opitaan ja jaetaan muiden kanssa. (D'Andrade 1995; xiv – 1.)

D'Andraden (1995: xiv, 1) mukaan suurin osa ajatuksistamme ovat jo ennen ajateltuja, sekä opittu muilta ihmisiltä. Suurin osa tiedostamme on siten kulttuurista. Kognitiivinen antropologia tutkii tätä kulttuurista tietoa, joka on kietoutunut sanoihin, kertomuksiin ja

esineisiin, ja joka opitaan ja jaetaan muiden kanssa. Suuntaus pohtii yhteiskunnan ja ihmisten ajattelun suhdetta ja tarkastelee kuinka ihmiset yhteisöjen jäseninä ajattelevat maailmaansa rakentavista asioista ja tapahtumista. Nämä voivat olla mitä tahansa fyysisistä asioista abstrakteihin ilmiöihin. Kognitiivinen antropologia linkittyy psykologiaan, koska tutkittaessa tiettyjen ryhmien tapaa kategorisoida ja järjellä, johtaa tämä kysymään kognitiivisten prosessien perusluonnetta. Teorian kautta voi siis ymmärtää kuinka tietoa käytetään tavallisessa elämässä.

Kulttuurit eivät ole selvärajaisia vaan ne lainaavat ja omaksuvat vieraita elementtejä jatkuvasti. Ne sekoittuvat, ja menevät päällekkäin. (Strauss & Quinn 1997: 7.) Kognitiivinen antropologia tarkastelee kuinka eri ihmiset järjestävät erilaisia ilmiöitä – asioita, tapahtumia, tunteita ja käyttäytymistä. Eri kulttuurit eroavat toisistaan paitsi tavoiltaan järjestää ilmiöitä, myös käytännöiltään siitä millaisia ilmiöitä ne järjestävät. Ihmiset eivät välttämättä pidä samoja ilmiöitä relevantteina. Ilmiöt voivat myös olla samassa kulttuurissa eri tavoin järjestäytyneitä. Kulttuurit eivät siten ole yhtenäisiä eikä niitä voi kuvailla vain yhdellä järjestäytymisen periaatteella. Kognitiivinen antropologia etsii vastausta kahteen kysymykseen: mitkä ilmiöt ovat merkityksellisiä eri kulttuurien ihmisille ja kuinka he järjestävät näitä ilmiöitä (Tyler: 1969: 3, 4.) Analyysissäni pyrin tavoittamaan sitä, mitkä seikat nousevat aiheessani haastatteleilleni ihmisille merkityksellisiksi ja kuinka he arvottavat havaintojaan.

Sovellan työssäni kognitiivisen antropologian teoriaa kulttuurisista malleista, koska oletan että jokaisella meillä on jonkinlainen mielikuva äitiyteen liitetystä alkoholinkäytöstä esimerkiksi ystävän, puolison, tyttären tai vaikkapa median kautta. Etsin aineistostani tutkimuskysymyksiini liittyviä merkityskokonaisuuksia, jollaisia tarjoavat haastateltavien omat assosiaatiot, uskomukset ja kokemukset. Tutkin äitiyttä ja alkoholinkäyttöä antropologisesta näkökulmasta, jonka mukaan kulttuuri on jaettu ilmiö, joka samalla yhdistää ja erottaa ihmiset (Eriksen 2004: 15 –16). Shore (1996: 44) katsoo että kulttuuria ja sen rakenneosia ollaan käsitteellistetty antropologiassa monin eri tavoin: sen on nähty ottavan muotonsa mm. arvoissa ja uskomuksissa, tietojärjestelmissä, käyttäytymisessä tai esineissä. Kulttuuri onkin laaja ja heterogeeninen kokoelma ”malleja”, jotka esiintyvät maailmassa ulkoisien artefaktien lisäksi yhteisön jäsenten yhteisinä kognitiivisina mielen rakenteina. Holland & Quinn (1987: 4) toteavat kuinka kognitiivisessa antropologiassa kulttuuri nähdään nimenomaan jaettuna tietona – ei ihmisten tapoina tai esineinä, vaan tietona jotta he voivat tehdä asioita kuten pitää, sekä tulkita kokemuksiaan. Strauss & Quinn (1997: 7) jatkavat kuinka kulttuuri pohjautuu jaettuihin kokemuksiin, joista luodaan yhteisiä malleja ja skeemoja. Kulttuuri antaa tietoa, joka ihmisen täytyy tietää, jotta hän osaisi käyttäytyä yhteiskunnassa.

Kaksi keskeistä käsitettä kognitiivisessa antropologiassa ovat skeema ja kulttuurinen malli. D’Andraden (1995: 124, 136, 142) mukaan skeemaa voidaan kuvata joustavaksi mielen kehikoksi, jota täydennetään yksityiskohtaisemmillä tiedoilla tilanteen mukaan. Skeemat ovat siten enemmän kuin mielikuvia asioista; ne ovat eräänlaisia prosessoreita ja mielen tunnistamistyökaluja, jotka auttavat luomaan monimutkaisia tulkintoja pienistä vihjeistä. Skeema ei siten ole vain ”kuva” ihmisen mielessä. Yksinkertaiset skeemat voivat olla sulautuneita monimutkaisempiin ts. ne ovat hierarkisesti järjestäytyneitä. Esimerkiksi alkoholin skeema pitää sisällään lukuisia alaskeemoja, jotka edelleen jakautuvat eri alaskeemoihin siten, että alkoholin skeema voi jakautua vaikkapa viinilasiin ja Alkon myymälään, jotka jakautuvat edelleen esimerkiksi valkoviiniin, pullohyllyyhin sekä asiakaspalveluun.

Kulttuurisen mallin katsotaan sisältävän toisiinsa liittyviä elementtejä, skeemoja, jotka

representoivat jotakin asiaa. Jokainen skeema toimii yksinkertaisena mallina siten, että se esittää jotakin objektia tai tapahtumaa. D'Andrade (1995: 151.) Holland & Quinn (1987: 4) määrittelevät kulttuuristen mallien olevan esioletettuja, itsestään selviä ja jaettuja malleja maailmasta, vaikkakin niiden rinnalla voi olla myös muita vaihtoehtoisia malleja. Kulttuuriset mallit ovat jaettuja ja ne näyttelevät suurta roolia maailman ymmärtämisessä sekä ihmisten käytöksessä. Kulttuurista mallia kuvaa hyvin ajatus siitä, että ihminen tarkastelee maailmaa niiden kautta, mutta ei yleensä huomaa itse mallia (Strauss & Quinn 1997: 154).

Kulttuuriset mallit syntyvät erilaisista yhteisistä kokemuksista. Jotkut mallit voivat olla suurten ihmismassojen keskenään jakamia, kun taas toiset ovat pienempiä ja voivat olla jaettuja vain joidenkin yksilöiden kesken. Jaettuja malleja voi löytyä esimerkiksi alakulttuureista, työpaikoilta, tai henkilöiltä, joilla on sama kokemus jostakin tietystä asiasta. Kulttuuriset mallit ovat ihmisten mielissä, mutta niiden ei tarvitse olla jokaisen ihmisen mielessä, jotta ne olisivat jaettuja. Koska elämme toisistaan eroavissa erilaisissa yhteisöissä, emme jaa täysin samoja malleja, mutta kun meillä on kokemuksia samoista yleisistä malleista, voimme jakaa niitä. (Strauss & Quinn 1997: 122.)

Shoren (1996: 44, 46-47) mukaan kulttuuriset mallit voivat olla julkisia tai mentaalisia. Julkiset mallit näyttäytyvät konkreettisten asioiden kautta, kuten musiikkikappaleina, taiteena, vaatetuksena tai arkkitehtuurina. Ne voivat tulla esiin myös puheena, liikkeenä tai vuorovaikutuksena. Jotkin mallit näkyvät ulospäin virallisina seremonioina ja jotkut ovat tiedostamattomampia. Mentaaliset mallit, taas jakautuvat henkilökohtaisiin malleihin (*personal mental models*) ja sovinnaisiin malleihin (*conventional mental models*). Henkilökohtainen mentaalinen malli voi olla esimerkiksi muistiin säilötty oman asuinalueen kartta. Sille on tyypillistä olla laatuaan omaperäinen, eli muut yhteisön jäsenet eivät jaa sitä yksityiskohtaisesti. Sovinnaiset mallit ovat taas rakenteeltaan monimutkaisempia, koska ne ilmenevät ulkoisten instituutioiden kautta ja ne sisäistetään yksilöllisesti. Esimerkiksi kättely tai kumarrus tervehdykseksi ilmentävät sosiaalista instituutiota, jonka kaikki yhteisön jäsenet tunnistavat. Jaetuilla sovinnaisilla malleilla yhteisön jäsenet merkityksellistävät asioita. Sovinnaiset mallit syntyvät, ovat käytössä ja hiipuvat lopulta pois sen mukaan miten eri aikakausien ihmiset käyttävä niitä. Shoren määritelmä sopii omaan tutkimukseeni, koska oletan, että ihmisillä on sekä henkilökohtaisia, että myöskin yleisempiä malleja äitiydestä ja kohtuullisesta alkoholinkäyttötavasta. En kuitenkaan erottele näitä kahta analyysissäni, vaan pyrin hahmottamaan sukupolvien haastatteluista väljiä, näkemyksiä perustelevia malleja.

3 Tutkimusmenetelmät, aineisto ja analyysi

3.1 Haastattelut

Tutkimukseni on laadullinen, ja siten sen kohteena on ihminen ja ihmisen maailma, joita yhdessä voidaan tarkastella elämismaailmana. Ihmisen elämismaailmaa tarkastellaan merkitysten maailmana, joissa merkitykset ilmenevät ihmisestä lähtöisin olevina ja ihmiseen päätyvinä tapahtumina. (Varto 1992: 23.) Laadullinen tutkimus antaa osasen tutkittavasta maailmasta (Alasuutari 2011:88). Brinkmannin & Kvalen (2015: 1, 3) mukaan keskustelu on helpoin tapa selvittää, sitä miten ihmiset ymmärtävät ympäristönsä. Sitä voidaankin pitää ihmisten välisen vuorovaikutuksen perusmallina. Laadullinen tutkimushaastattelu pyrkii ymmärtämään maailmaa haastateltavan näkökulmasta käsin. Samalla ihmisten puheessa tulevat ilmi diskurssit, valtasuhteet sekä ideologiat, jotka vaikuttavat ja ovat perustana sille mitä, miten ja millä tavalla ihmiset puhuvat.

Käytin aineistonhankintametodinani teemahaastattelua koska Hirsjärven & Hurmeen (1993: 35) mukaan se sopii tilanteisiin, joissa tutkitaan ilmiöitä, joista haastateltavat eivät ole tottuneet keskustelemaan päivittäin. Näitä voivat olla juurikin arvostukset, aikomukset, ihanteet tai perustelut. Haastattelukysymykset pyrin tekemään mahdollisimman avoimiksi. Tein haastattelut haastateltavien kotona, sekä yhden rauhallisessa kahvilassa. Koin itselleni jossain määrin myös helpompina haastatella oman sukupolveni ihmisiä, koska käsitin itseni ja heidät joukkona kuuluvaa tietyllä tapaa samaan ”ryhmään”, joka kenties helpotti keskinäistä viestintää ja ymmärrystä haastatteluissa. Moni oli minulle myös nuoruudestani tuttuja. Vanhemmat haastateltavat olivat taas kokonaan itselleni tuntemattomia ja heidän sukupolvensa kokemukset minulle ikäeron vuoksi vaikeammin käsitettävissä.

Haastatteluni kestivät noin puoli tuntia, poikkeuksena pariskuntahaastattelu, joka oli pituudeltaan pyöreästi tunnin. Kasvokkain ja puhelimitse tapahtuneet haastattelutilanteet etenivät kysymys-vastaus-periaatteella. En juurikaan kommentoinut tai ryhtynyt keskustelemaan aiheista haastateltavien kanssa, koska en halunnut vaikuttaa heidän vastauksiinsa. Saamiani sähköpostivastauksia taas kommentoin takaisin yleisellä tasolla, koska halusin saada aikaan vuorovaikutusta ja vähentää kasvottomuuden tuntua minun ja haastateltavien välillä. Kasvotusten tekemieni haastatteluiden tunnelma oli leppoisa, mutta jäi itselleni hieman kömpelö jälkitunne, koska tunsin näissä tilanteissa olevan itselleni ilmassa hyvin paljon eri ärsykeitä, mitä seurata ja huomasin vasta jälkeenpäin, miten olisin voinut esittää monista aiheista vielä lisäkysymyksiä.

Tein ison osan haastatteluistani sähköpostitse. Kananen (2017: 111) toteaa, kuinka laadullinen tutkimus voidaan toteuttaa myös sähköpostitse, mutta tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että tutkija lähettää muutaman yleisluontoisen keskusteluteeman tutkittavalle, joka vastaa kirjoittamalla kysymyksiin. Teemahaastattelukierroksia voi olla useita, ja niillä haastattelijat syventää näkemystään. Käytännössä tein haastattelut siten että lähetin haastateltavalle kysymykset (liite 3) sekä tiedonannon (liite 4) työstäni, jonka kehoitin lukemaan. Kerroin että tiedonannossa mainitut asiat pätevät myös sähköpostihaastattelussa lukuun ottamatta luonnollisesti nauhoitusta. Osa kirjoitti minulle takaisin pitemmin, osa lyhemmin ja vastausten perusteella tein jokaiselle vähintään kerran lisäkysymyksiä. Monen kohdalla minun piti myös tarkentaa minulle epäselväksi jääneitä kohtia. Sähköpostin etuja on se, että se antoi sekä haastateltavalle että minulle aikaa miettiä vastauksia, ja se madalsi selvästi myös osallistumiskynnystä. Sen huonoja puolia on se, että vuorovaikutus jää hieman ohueksi, kun viestitään pelkän kirjoituksen varassa enkä

voinut kuulla äänensävyjä tai ilmaisu ei vahvistu sanattoman viestinnän kautta. Kirjoittamisessa on myös vaarana spontaaniuuden häviäminen, eli vastauksista voi tulla liiankin harkittuja (Kananen 2017: 113). Olen kuitenkin todella iloinen siitä, että sain tällä tavoin mukaan haastateltavia.

Koin puhelinhaastattelun puolestaan olevan jotakin sähköposti- ja kasvokkain tapahtuvan haastattelun välimaastoa. Tähän haastattelumuotoon päädyin, jos haastateltava halusi osallistua kertomalla kirjoittamisen sijaan, tai kun välimatkaa oli paljon tai aikaa rajoitetusti. Puhelinhaastattelun etuja onkin se, että sillä voidaan tavoittaa kaukana asuvat haastateltavat kustannustehokkaasti ja se antaa ajallista joustoa. (Ikonen 2017: 271, 272.) Tässäkin haastattelumuodossa sanaton viestintä jäi pois, mutta esimerkiksi äänenpainot, ja tauot vahvistivat viestintää. Koin eduksi sen, kuinka olen tehnyt puhelintyötä useamman vuoden, ja olen herkistynyt sitä kautta ihmisten äänensävyille. Ne viestivät mielestäni paljon, kun niihin keskittyy. En osaa kuitenkaan nostaa omalla kohdallani jotain yhtä haastattelumetodia muiden ohi, koska ajattelen että eri ihmisille sopivat erilaiset tavat ilmaista itseään ja niissä kaikissa on omat hyvät ja huonot puolensa. Vaikka esimerkiksi kasvokkain tapahtuva haastattelumenetelmä on monin tavoin hyvä, se suosii etenkin ulospäinsuuntautunutta persoonallisuustyyppiä (Mäkinen 2008: 97).

Tutkimukseni tuloksiin tulee suhtautua kriittisesti. Olen Alasuutarin (2011: 142) kanssa samaa mieltä siitä, että jo haastattelutilanne voi itsessään olla virhelähde, koska erityisesti omassa aiheessani ihmisillä on taipumus antaa sosiaalisesti hyväksyttäviä vastauksia, siitä huolimatta, etten kysynyt haastateltavilta heidän omia alkoholikokemuksiaan. Juomatavat ja alkoholi voivat olla monelle hieman arkaluontoinen aihe ja siksi ihmiset voivat pyrkiä kaunistelemaan vastauksiaan, mikä vaikuttaa vääristävästi tutkimuksen tuloksiin. Näiden seikkojen vuoksi työni johtopäätöksiin ei voi suhtautua yleistävästi, vaan niiden tulee ymmärtää olevan vain pieni siivu tutkittavasta ilmiöstä.

3.2 Aineiston analyysi ja tulkinta

Aineiston analysointiin hyödynsin teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä. Sitä voidaan pitää paitsi yksittäisenä metodina myös väljänä teoreettisena kehyksenä ja sen avulla voidaan tehdä monenlaista tutkimusta. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 91.) Teoriaohjaava analyysi sopii omaan työhöni, koska olen lähestynyt aihettani aiemman kirjallisuuden sekä omien odotusteni perustuksilta. Analyysissa kävin keskustelua oman aineistoni ja aikaisemman tutkimuksen kanssa. Työskentelyni eteni hermeneuttisen kehän periaatteella liikkuen toistamiseen esiymmärryksen, tutkimuskohteen ja tulkinnan välillä (Tuomi & Sarajärvi 2003: 35 ←Heikkinen & Laine 1997; Laine 2001). Feministinen ja kognitiivinen antropologia ovat toimineet suuntaviivoina tutkimukseni eri vaiheissa, alkaen jo esioletuksistani tutkimusteemaa kohtaan. Feministinen antropologia on ollut joustava viitekehys, jonka kautta olen analysoinut ja tulkinnut aineistoa. Kognitiivinen antropologian kulttuurisilla malleilla olen taas tuonut feminististä antropologiaa paremmin näkyväksi.

Alustavaa analyysiä tein jo haastatteluvaiheessa. Jo tuolloin aloin kiinnittämään huomiota haastatteluissa ilmeneviin yhtäläisyyksiin ja eroavaisuuksiin. Aineistoni myös kylläntyi vähitellen kummankin ikäryhmän osalta haastatteluiden myötä, eikä uusia näkökulmia noussut niissä enää esille. (Kananen 2017: 186). Eskolan & Suoranta (1998: 174) toteavat kuinka aineiston tekstimassasta on pyrittävä erottamaan tutkimusongelman kannalta olennaisimmat asiat. Tämä ohje mielessäni luin aluksi litterointiliuskat ja sähköpostitse

saamani vastaukset usean kerran läpi saadakseni niistä kokonaiskuvan. Tämän jälkeen pureuduin tekstiin etsien tutkimuskysymyksieni mukaan niihin sopivia ilmauksia haastatteluista. Kiinnitin huomiota ilmausten samankaltaisuuksiin ja eroihin sekä näiden toistuvuuteen, ja ryhmittelin word-dokumentille yhteen samankaltaiset vastaukset. Kahden ikäryhmän vuoksi käsittelin kummankin vastaajajoukon haastatteluista erikseen, jotta voisin myöhemmin vertailla niitä helpommin. Jaotteltuani ilmauksia, tiivistin tekstimassaa eteenpäin abstraktimmalle tasolle muodostamalla niistä ilmauksia kuvaavia luokkia sekä edelleen niitä yhdistäviä yläluokkia.

Alasuutarin (2011: 44) mukaan analyysin toinen vaihe on arvoituksen ratkaiseminen, joka tarkoittaa sitä, että tuotettujen johtolankojen ja käytettävissä olevien vihjeiden pohjalta tehdään merkitystulkinta tutkittavasta ilmiöstä. Tässä vaiheessa laitoin tietokoneen sivummalle ja tein käsin paperille useamman miellekartan toisensa perään, jolla etsin tutkimuskirjallisuutta apuna käyttäen yläluokkien välisiä yhteyksiä. Jäsensin niitä yhä uudestaan järkevään muotoon ja hahmottelin kirjallisuutta apuna käyttäen tutkimukseni kulttuuriset mallit. Aluksi tämä tuntui hankalalta ja hitaalta, koska kaikki luokat tuntuivat jollain lailla liittyvän toisiinsa. Tämän vuoksi paperit oli pakko laittaa hetkeksi aina sivuun ja tehdä jotakin muuta. Monet eteenpäin vievät oivallukseni koin monesti pitkillä iltalenkeillä, en niinkään itse työn äärellä istuen. Tämän työvaiheen aikana luin myös haastatteluja uudestaan. Kahden eri ikäryhmän vuoksi minun piti ottaa huomioon myös aineistosta muodostamieni luokkien suhteutuminen toisiinsa. Lopulta hahmotin luokista ja niiden yhteyksistä kolme päähaaraa tai ”sateenvarjoa”, joiden alle keräsin yhteisen pohjan omaavat kulttuuriset mallit. Mallit muotoutuivat vielä moneen kertaan myös tarkemmiksi kirjoitusprosessin aikana. Rakentamani jaot ovat karkeita, ja niihin jäi liittymään yhä limittäisyyksiä, mutta niistä voi hahmottaa aineistostani löytyneet keskeiset asiat. Osa malleista olivat vahvempia, osa heikompia.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan pyrkimyksenä on päätyä onnistuneisiin tulkintoihin. Samaa haastattelutekstiä voidaan tulkita eri tavoin ja eri näkökulmista. Onnistuneen tulkinnan avainkriteerit ovat siinä, että myös lukija, joka omaksuu saman näkökulman kuin tutkija, voi löytää tekstistä ne asiat, jotka tutkijakin löysi, riippumatta siitä onko hän näkökulmasta samaa mieltä vai ei. (Hirsjärvi & Hurme 2001: 151.) Tulkintani on siis henkilökohtainen, ja se on johdettu keräämästäni haastatteluaineistoni. Tässä kohtaa olen itse käyttänyt valtaa ja vapautta tehden erilaisia valintoja (Eskola 2007: 160-162) ja olen näin myös vastuussa tekemistäni tulkinnoista.

Olen pyrkinyt lukemisen helpottamiseksi erottamaan tekstissä vanhemman ja nuoremman haastateltavien siteeraukset, sekä pyrkinyt elävöittämään tekstiä kummankin ikäryhmän siteerauksilla, mikäli olen löytänyt niistä aineistosta samankaltaisuuksia. Olen merkinnyt haastateltavien puheen tauot kolmella pisteellä (...), ja kaksi katkoviivaa (--) merkitsee, että en ole siteerannut haastateltavan kokonaista vastausta, vaan esittänyt siitä ilmiön havainnollistamisen kannalta olennaisen osan. Joitakin siteerauksia olen täydentänyt täytesanalla luettavuuden parantamiseksi. En ole merkinnyt erikseen sitä onko siteerauksessa kyse kirjoittamalla vai puhumalla annetusta vastauksesta, koska koen että lukija luultavasti erottaa sen itse.

4 Alkoholi ja sukupuoli

Alkoholin on katsottu olevan yksi merkittävimmistä sukupuoliroolien säätelijöistä ja symboleista useissa kulttuureissa, vaikka alkoholinkäyttöön liitetyt sukupuolierot vaihtelevatkin suuresti yhteiskunnasta ja kontekstista riippuen (Holmila & Raitasalo 2005: 1763). Alkoholin sukupuolierot ovat universaaleja: läpi historian ja eri kulttuureissa miehet ovat kuluttaneet naisia enemmän alkoholia sekä myös kärsineet enemmän alkoholin aiheuttamista ongelmista kuin naiset. Alkoholinkäytön sukupuolierot näyttävät laajempia eroja miesten ja naisten käyttäytymisen välillä. Ymmärrys siitä, miksi ja miten miehet ja naiset juovat eri tavoin, kertoo jotakin perustavanlaatuista aikamme sukupuolirooleista sekä siitä, kuinka ne muuttuvat, tai pysyvät muuttumattomina (Wilsnack & Wilsnack 1997:1.)

Alkoholin nauttiminen ja humala ovat perinteisesti yhdistetty maskuliinisuuteen (Itäpuisto 2001: 101). Monissa yhteiskunnissa miehillä on ollut kulttuurisesti määrittyynyt ”tarve” yhteisille kokoontumisille, joissa alkoholin juominen on näytellyt keskeistä osaa. Alkoholin vaikutuksesta miehet ovat esimerkiksi halauksin tai sentimentaalisin puhein ilmaisseet tavallista vapaammin tunteitaan muille ryhmänsä miehille. Myös tietynlaisella ”tuhovavalla” käytöksellä on ollut tehtävänsä. Omien varojen tuhlaaminen; kierrosten ostaminen muille, uhkapelaaminen ja rahan häviäminen juomisen yhteydessä ovat korostaneet miesjoukon sisäistä tasa-arvoa. Tämä on auttanut miehiä luomaan keskinäisiä läheisiä ihmissuhteita ja tämä on toiminut näin osaltaan miehen oman identiteetin rakentajana. (Gefou-Madianou 2002: 16.) Yhteiset juomistilanteet ja niihin liittyvä riehakas käytös, ovat myös olleet miehille tärkeä väylä esittää ulospäin muille omaa maskuliinisuutta (Heath 1995: 337). Wilsnack & Wilsnackin (1997: 3) mukaan erityisesti kova juominen on toiminut miehillä maskuliinisuustestinä, jolla mies on voinut osoittaa kestävyytään, itsehillintäänsä sekä haluaan riskinottoon

Phillips (2014: 17, 34) toteaa, että alkoholi, seksuaalisuus ja siveettömyys ovat jo pitkään liitetty toisiinsa. Jo muinaisessa Mesopotamiassa julkiset juomispaikat olivat yleensä naisten hallinnoimia ja niihin liittyi usein prostituutiota. Alkoholin katsottiin höllentävän yhteiskunnan naisille säätämiä seksuaalisia rajoituksia, ja siksi naisten alkoholinkulutusta säädeltiin enemmän kuin miesten. Esimerkiksi antiikin Roomassa avioliitossa olevien naisten viinin juonti tuomittiin, koska sen uskottiin johtavan vaimon uskottomuuteen. Naisten alkoholinkäyttöä on pyritty rajoittamaan siksi että sen on ajateltu vaikuttavan epäsuotuisasti heidän käyttäytymiseensä: humalatilasta on pelätty vähentävän naisten seksuaalista kontrollia saaden heidät holtittomiksi tai alttiimmiksi hyväksikäytölle (Wilsnack & Wilsnack 1997: 3).

Alkoholinkäytön sukupuolieroja on selitetty myös vallan ja vastuun jakautumisella työelämässä ja perheen sisällä, opituilla käyttäytymismalleilla sekä ympäristön erilaisilla vaatimuksilla miehiä ja naisia kohtaan (Wilsnack & Wilsnack 1997: 7-8)). Heathin (1995: 2, 337) mukaan monissa yhteiskunnissa naisten on odotettu käyttävän harkintaa sen suhteen missä, milloin, kenen kanssa ja kuinka paljon he juovat. Esimerkiksi nainen, joka on juonut ainoana naisena miesseurueessa, on katsottu moraalittomaksi. Miehille alkoholinkäytön rajat ovat taas olleet väljemmät. Jossain yhteisöissä naisten on myös kuulunut valvoa ja rajoittaa miesten juomista (Heath 2000: 76).

Vilkuna (2015: 409) katsoo että naiset ovat historiallisesti muodostaneet sääty-yhteiskunnan sisällä oman säätynsä, kun tarkastellaan alkoholin asemaa heidän elämässään. Naisten suhde alkoholiin on ollut hyvin käytännöllinen ja välineellinen. Alkoholi oli heille lääke; desinfiomisaine, jonka tarkoitus oli edistää terveyttä ja

paranemista. (Hyttinen 1990: 19.) Paloviina oli tärkeä yleislääke vaivaan kuin vaivaan (Turunen 1999: 64) ja viinaryyppyjä käytettiin myös synnytyksissä sen edistämiseen, kipujen lievitykseen ja sekä äidin voimien vahvistamiseen lapsen syntymän jälkeen (Apo 2001: 125; Helsti 2000: 78). Monissa yhteiskunnissa myös alkoholijuomien valmistaminen on perinteisesti ollut naisten työtä. Pohjoismaissa naiset panivat olutta ja polttivat viinaa muiden kotitöidensä ohessa aina 1800-luvun puoliväliin saakka. (Ahlström 1994: 350.)

Raju alkoholinkäyttö on suomalaisessa kulttuurissa nähty osana miehisyyttä (Itäpuisto 2001: 101). Suurissa juhlissa miesten humaltuminen oli jopa suotavaa, koska sillä oli rituaalinen merkitys yhteisölle (Hyttinen 1990: 19). Alkoholilla kuului erottamattomasti miesten ilonpitoon, kuten illanistujaisiin ja kokouksiin. Yleensä miesten humalajuomista ei paheksuttu tai pidetty mitenkään hävettävänä – se oli päinvastoin tavallista, hyväksyttyä ja suorastaan ihannoitua. Miesten hallinnoimassa maailmassa naisille olivat erilaiset säännöt. Näin oli myös alkoholin kohdalla: se alkoholinkäyttö mikä oli miehelle juopottelua, teki naisesta juopon. (Vilkuna 2015: 407, 408, 508.)

Hyttisen (1990: 19) mukaan suomalaisten elinolosuhteiden nousu pienensi alkoholin lääketieteellistä merkitystä, mutta juomisen rituaalinomaisuus ja alkoholin tehtävä miehisyyden tehostajana säilyi. Naisen osaksi jäi juomisen kontrollointi, joka näkyi suomalaisten naisten vahvana osallistumisena raittiusliikkeeseen 1800-luvun loppupuolella. Raittiustoiminnan tuloksena astui voimaan kieltolaki (Häikiö 2007: 64). Sulkunen (1987: 158-161) katsoo, että raittiustoiminnan vahvistuminen muutti naisihannetta: miehen alaisuudessa elävästä kärsivällisestä uhrista muotoutui tahtova ja toimiva nainen, joka hoiti lapset ja kodin sekä vastusti aktiivisesti juoppoutta. Viihtyisä koti ja puuhakas ja siveellinen vaimo olivat raittiusjulistuksen mukaan paras ase miehen ”pelastustyössä” vaaralliselta kapakalta ja alkoholismilta. Viinan vaarallisuutta kodin onnelle viestii esimerkiksi vuonna 1858 ilmestynyt valistava kuvakertomus *Turmiolan Tommista*, suomalaisesta talonpojasta, joka harmonisesta perhe-elämästään huolimatta hairahtuu juopottelemaan, tuhoaa juomisellaan perheensä ja joutuu lopuksi vankilaan (Apo 2001: 209).

Sukupuolittunut suhtautuminen alkoholinkäyttöön jatkui yhä kieltolain kumoamisen jälkeen Suomessa. Alkoholinkäyttö kuului vielä pitkään aikuisten miesten keskinäiseen maailmaan, johon nuorilla tai naisilla ei juuri ollut pääsyä. 1950-luvulla ja etenkin 1960-luvulla ensin nuoret miehet tai pojat, sitten nuoret naiset tai tytöt ryhtyivät seuraamaan aikuisten miesten esimerkkiä, ja nuorten raittius väheni voimakkaasti 1970-luvun alkuun mennessä. Aikuiset naiset siirtyivät joukoittain alkoholin käyttäjiksi 1960-luvun lopun ja 1970-luvun alun aikaan, jonka jälkeen raittiuden väheneminen on jatkunut asteittain näihin päiviin asti. (Mäkelä ym. 2010: 284-285.) Naisten aloitettua alkoholin nauttimisen, sen käyttö myös arkistui tätä myötä entisestä maskuliinisesta juopottelumallista ja siitä tuli julkisen sijasta yksityistä – osa kodin ja jokapäiväisen elämän piiriä (Orjasniemi 2005: 93). Alkoholinkäytössä alkoivat tätä myötä korostumaan rauhalliset juomistilanteet, kuten koti-illat, vierailut ja perhejuhlat (Hyttinen 1991: 41).

Median välittämät kuvat esittävät naisista ja miehistä vahvoja käyttäytymistä säänteleviä elementtejä (Holmila 1992: 14). Harvemmin mikään elokuva tai kirja on romantisoinut naispuolista alkoholista, kun taas miesalkoholisteista on usein luotu positiivisempi kuva vapaina ja riippumattomina kulkureina (Otto 1984: 163; Heidensohn 1985: 98). Mediassa juopottelevaan naiseen ei olla perinteisesti liitetty hauskuuden tai sankarillisuuden teemoja toisin kuin miesten juomiseen. Tästä poiketen nuorten naisten humalaiseen hölmöilyyn suhtaudutaan kuitenkin jossain määrin sallivasti. (Holmila 1992: 99.) Perinteiset käsitykset naiseudesta vahvistuvatkin yleensä viimeistään siinä vaiheessa, jos nainen joutuu

sovittamaan juomistaan äidin rooliin (Nykyri 1996: 91 ← Ahlström 1985: 113-114). Koen että 1990- ja 2000-luvun alun TV-sarjat ”*Absolutely Fabulous*” ja ”*Kumman kaa*” jotka ovat juurikin parodioineet aikuisten naisten humalaista sekoilua, ovat peilanneet ajan muutosta, vaikkakin Patsy, ja Edina sekä Anne ja Ellu näyttäytyvätkin yhteiskunnan silmissä ”lainsuojattomina” naisina (Saunders 1995; Koskela & Sutela 2005; Nykyri 1996: 96). Mielestäni voi kysyä myös sitä, nähdäänkö miehen raskas juominen nykyään enää niin huvittavana tai hyväksyttävänä? Holmilan (2001: 56; Eriksen 1999) mukaan on syntynyt uusi uratietoinen, kontrolloitu ja tulevaisuuteen suuntautuva miesihanne. Nyt miehisyyttä ei enää ilmaistakaan juomisen kautta, eikä naisia nähdä vastuullisina miestensä juomisesta. Paljon alkoholia käyttävään mieheen liitetään negatiivisia mielleyhtymiä: heikkoutta ja selkärangattomuutta. Samalla koen myös, että uusi maskuliinisuusihanne peittää miehen identiteetin moninaisuutta esittämällä tiettyä ideaalia miehisyydestä, ja näin nainen ei ole yksin valtarakenteiden alainen (Kantola 2010: 83).

Naisten perinteinen raittius on juontunut tiukasta sosiaalisesta kontrollista ja taloudellisesta epäitsenäisyydestä (Holmila; 1992: 7). Heath (2000: 73) nostaa esiin myös biologiset seikat: naiset keskimäärin kooltaan pienempiä kuin miehet, ja heillä on kehossaan enemmän rasvaa sekä vähemmän vettä laimentamaan alkoholia, jolloin se myös vaikuttaa heihin voimakkaammin kuin miehiin. Myös raskaus ja raskauden mahdollisuus toimivat naisilla alkoholinkäytön rajoittajina jolloin ikään kuin kaikki naiset nähdään potentiaalisina äiteinä (Douglas 1987: 7). Matilainen (2006: 276) katsoo myös, että naisten alkoholinkäytön säätelyyn ja arvosteluun liittyy seksuaalisuuden lisäksi aina myös käsitys naisesta äitinä, koska naisen reproduktiivinen vastuu on liittänyt naisen kiinteämmin vanhemman rooliin kuin miehen. Äitiys ja alkoholi ovat historiallisesti ja kulttuurisesti toisensa poissulkevat asiat. Erityisesti reilun sadan vuoden ikäisessä suomalaisessa sukupuolijärjestelmässä ja kansallismielisissä aatteissa raittiit äidit ja heidän hyvinvoivat lapsensa ovat olleet maan perusta. (Nätkin 2006: 10.) Naisiin ja äitiyteen liittyvien käsityksien voidaan toisaalta katsoa myös suojanneen naisia alkoholihaitoilta, mutta samalla tämä näkökanta mielestäni vahvistaa mielikuvaa naisista jollain tavalla ”varjeltavana” ryhmänä (Orjasniemi 2005: 90; ks. Koivunen & Liljeström 1996: 10-11).

5 Suomalaisen äitiyden ihanteita ennen ja nyt

5.1 Hyvästä vaimosta hyvään äitiin

Nätkinin (1997: 250) mukaan äitiys on kulttuurinen ja historiallinen konstruktio, joka koostuu monista suhteista ja on koko ajan määrittelyn alaisena. Siten se myös elää jatkuvassa muutoksessa. Katvala (2001: 14) toteaa, että juuri äidille osoitettu kasvatustavoitteiden ja hoivananto eivät ole aina olleet niin selvästi hänelle delegoituja kuin ne vielä nykyäänkin ehkä ovat. Pitkälle 1800-luvulle asti äitiys merkitsi naiselle ensi sijassa synnyttämistä ja lisääntymistä, ja tärkeämpää oli olla kuuliainen vaimo ja työtä tekevä emäntä, kuin toimia rakastavan äidin lailla hoitaen ja kasvattaen lasta (Häggman 1994: 138-139). Suomalaisista lastenkasvatustavoitteista ohjasi useita vuosikymmeniä aina 1890-luvulle asti uskonto. Lapsen kasvu ja kehitys riippui taivaallisesta armosta ja siunauksesta. (Tähtinen 1992: 86, 90.)

Vuori (2003: 41) katsoo, että sääty-yhteiskunnan hajoaminen ja yhteiskunnan kehitys 1800-luvun puolilta väliin 1900-luvun toiselle vuosikymmenelle saattoi miesten ja naisten suhteet puolisoina, vanhempina ja yhteiskunnallisina toimijoina suureen muutokseen. Tämä vaikutti vanhempien ja lasten välisiin suhteisiin, sekä käsityksiin kodista ja perheestä. Sääty-yhteiskunnan purkautuminen tarkoitti irtautumista syntyperän ja säädyn raameista ja muutoksen etunenässä kulki nouseva sivistyneistö. Yhteiskunnan murros nosti esiin köyhyys-, nais-, ja työväenkysymyksiä. Monet näistä huolista olivat pohjimmiltaan moraalisia, ja ongelmien uskottiin johtuvan puutteellisesta kasvatuksesta. Isännän ja miehen auktoriteettiaseman kyseenalaistaminen herättivät levottomuutta mutta myös toivoa tulevaisuutta kohti, ja tämä sai aikaan perheen nostamisen yhteiskunnan perusyksiköksi. Perhe edusti tasapainoa, jatkuvuutta sekä uutta, uudella tavalla kasvatettua sukupolvea. Naiset nostettiin toteuttamaan äidin ja kasvattajan ihanteita. (Häggman 1994: 210, 216 -217.) Tähtisen (1992: 111, 114) mukaan lastenhoito ”maallistui” tuolloin ja kasvatuksessa alkoivat korostumaan lapsikeskeiset ja lääketieteelliset arvot. Äitien tuli kiinnittää huomiota lapsen fyysiseen hyvinvointiin.

1950-luvulla lapsen kehitys alettiin nähdä kokonaisvaltaisemmin ja lastenhoidossa ryhdyttiin painottamaan lapsen fyysisen hyvinvoinnin lisäksi myös tunnesidettä äidin ja lapsen välillä (Tähtinen 1992: 189). Ihanteena oli perhemuoto, jossa mies huolehti perheen elatuksen ja nainen hoiti kodin ja lapsen. Naisten pyrkimys kouluttautua ja työllistyä nähtiin vain naimattomien naisten elämän välivaiheena ennen avioliittoa, ja naisten pääasiallisena tehtävänä katsottiinkin olevan äitiys ja kodinhoito. 1960-luvun loppupuolelta alkaen naisten osuus työelämässä lähti kasvuun ja tämän myötä ryhdyttiin myös korostamaan perheessä uutta, isän merkitystä esille tuovaa työnjakoa, jonka myötä vastuu kotiasioista ei kuulu enää yksinomaan äidille. Käytännössä tasa-arvon ihanne ei kuitenkaan toteutunut ja ensisijainen vastuu lapsista jäi edelleen äidille. (Kuronen 1989: 72, 74, 79.)

1960-luvun tasa-arvo ja sukupuoliroolikeskustelu murensi naiskäsityksen kaksijakoisuutta, jossa naisen ei enää tarvinnut valita joko perhettä tai ansiotyötä. Työssäkäynti alettiin näkemään tärkeänä osana naisen yhteiskunnallisen aseman parantumista. Perhe ja lapset kuuluivat yhä osana naisen elämään ja ihanteeksi muodostui perheellinen, työssäkäyvä nainen. Työn ja perheen yhteensovittamiseen edesauttoi lasten päivähoitojen kehittymistä, sekä syntyvyyden säännöstelyä. (Kuronen 1989: 8-9.) Myöhemmillä vuosikymmenillä äitiyskuvaa ovat muokanneet lisää muunmuassa avioerojen ja avoliittojen yleistyminen, keskustelu äidin omista tarpeista sekä tietoisuus seksuaalisen suuntautumisen monimuotoisuudesta (Nätkin 2003: 20).

5.2 Nykyäitiyden treندهjä

Sevónin (2009: 92) mukaan nykyinen yhteiskuntamme vaatii vanhemmilta energiaa, taitoja sekä kasvanutta valppautta lastenkasvatukseen suhteen. Etenkin äitiyteen liittyvät yhteiskunnalliset velvollisuudet nostavat sen eri alojen asiantuntijoiden tarkkailun, sääntelyn ja kiinnostuksen kohteeksi. Äitiys luetaan yksityiseksi elämän alueeksi, mutta naisen toimiessa ideologisia äitiysodotuksia vastaan, äitiyden toteutuminen herättää julkista huolta ja kiinnostusta. Asiantuntijoilla on merkittävä rooli äitiyden tuottamisessa koska he joutuvat kommentoimaan ”riittävän” äitiyden rajoja tai pohtimaan äitinä olemisen oikeuteen liittyviä kysymyksiä. (Berg (2008: 15.) Myös media määrittää vahvasti äitiyttä lääketieteen ja hyvinvointivaltion kanssa, toimimalla välittäjänä eri instituutioiden näkemyksille esimerkiksi tv-ohjelmien, mainosten ja lehtiartikkeleiden kautta (Juttula 2006: 67).

Hays (1996: x, 8, 9) kuvaa ”*intensive mothering*” -käsitteen avulla ideologiaa, jollaiseksi nykyajan hyväksyttynä pidetty äitiys on ottanut muotonsa. Siinä sukupuolittunut malli ohjaa nimenomaan äitejä käyttämään suuria määriä aikaa, rahaa ja energiaa lasten kasvatukseen oman päivätyön lisäksi. Oikeat kasvatusmenetelmät pohjautuvat tällöin muunmuassa lapsikeskeisyyteen, tunneherkkyteen, sekä asiantuntijatiedon suureen arvostukseen. Nämä ideat myös ymmärretään joko suorasti tai epäsuorasti oikeiksi lähestymistavoiksi lastenhoitoon, siitä huolimatta, että suurin osa vanhemmista ei koskaan noudattaisi niitä kirjaimellisesti. Nousiainen (2004: 58) toteaa, että äitiyteen liittyvät moraalikoodien ja uskomusten juuret ulottuvat 1800-luvun puoliväliin, jolloin äidit nousivat tärkeään yhteiskunnalliseen asemaan kodin hengettärenä ja perheen yhtenäisyyden ylläpitäjinä. Uskomusten välittämän kuvan mukaan äiti on usein täydellinen, voimakas ja pystyvä. Hän uhrautuu, rakastaa ja hoitaa. (Katvala 2001: 92.) Toisaalta (Berg 2009: 170) katsoo etteivät perinteet ohjaa enää voimakkaasti nykyäitiyttä, eikä hyvälle äitiydelle ole olemassa yksiselitteisiä kriteerejä. Äitiyttä voi siten toteuttaa monin eri tavoin. Yhtenä äitiyden vahvana odotuksena pidetään asiantuntijatiedon hyväksikäyttöä sekä jatkuvaa moraalista itsetarkkailua. Lisääntynyt asiantuntijatieto sekä monet mahdollisuudet toteuttaa äitiyttä tekevät siitä toisaalta yhä haastavampaa ja ristiriitaisempaa.

6 Suomalaisen alkoholinkäytön muutoksia ja nykyisiä piirteitä kerrottuna

Tässä luvussa käyn läpi muutamia keskeisiä suomalaisten alkoholikäyttötapojen muutoksia alkaen 1960- ja 1970-luvun taitteesta tähän päivään saakka, sekä kuvaan lisäksi sen tämän hetkisiä pääpiirteitä. Hyödynnän haastateltavieni muistoja, kokemuksia ja havaintoja ja kontekstualisoin näin heidän sanomaansa. Tämä luku toimii näin orientoivana pohjana seuraavissa pääluvuissa esittelemilleni kulttuurisille malleille.

6.1 Keskioluen vapautuminen

Kieltolain perintö näkyi seuraavina vuosikymmeninä vielä monenlaisena säätelynä ja kansalaisten alkoholinkäytön tarkkailuna (Peltonen 1997: 9). Kysyin vanhemmalta ikäryhmältä, muistivatko he tarinoita itse kieltolakiaikaan liittyen, mutta niitä ei tullut haastatteluissa esille. Helena tosin mainitsi esineestä, jota oli käytetty viinan salakuljetukseen ja Heikki huomautti ”kotipolttoisen” suosiesta.

”Vaikka olenkin X-vuotta, ei minulla ole sentään henkilökohtaisia kokemuksia kieltolaista. Se mitä tiedän, on lähinnä mitä olen lukenut ja elokuvissa nähnyt. Mökillä meillä on jokunen pelti tai sen tapainen litteä purkki, jota sanottiin varpuseksi, ja jossa trokattiin viinaa luultavasti Eestistä.” (Helena)

”Ei toki kieltolakiajalta (ole muistoja), mutta saatavuus teetätti keinojen käyttöönoton, jolloin esim. pontikankeitto oli yleisehköä. Tämä taas johti ylilyönteihin.” (Heikki)

Keskioluen vapautuminen Alkon monopolista vuonna 1969 toi uuden ja vahvan suunnan suomalaiseen alkoholikulttuuriin. Tuolloin eläneille, etenkin nuoremmille sukupolville, alkoholi symboloi vapautta ja modernia elämää. Vapautus oli merkittävä etenkin maaseudulle, jossa ei oltu myyty alkoholia lähes sataan vuoteen. (Peltonen 2006: 13, 439.) Haarni & Hautamäki (2008: 41) toteavat että keskioluen myynnin vapauttaminen oli osa Alkon mietoja juomia suosivaa linjaa, jonka ajatuksena oli humalahakuisen alkoholikulttuurin muuttaminen hienostuneemmaksi ja suomalaisten opettaminen ”eurooppalaiselle tasolle”.

Vuoden 1969 uudenvuoden juhlinta sai uuden merkityksen: silloin odotettiin uuden ja liberaalimman alkoholipoliittisen aikakauden alkua ja tapahtumaan liittyi lähes karnevalistinen ilmapiiri. (Peltonen 2006: 440, 448.) Muutamat haastateltavat palauttivat mieleensä tuokioita ajanjaksolta. Kahden haastateltavan muistot liittyivät ensihuumaan.

”Olin X-opiskelija X:ssä, kait tuota keppanaa tuli jokin pullo kokeiltua. Olen poikkeus, kun koskaan en ole oluesta pitänyt, en tuolloin, enkä myöhemminkään. Ehkä alkuhuuma vaikutti, mutta mielestäni tasaantui melko pian.” (Vanhempi haastateltava)

”Sen muistan, että keskikaljan vapauttaminen aiheutti suuren riemun, mutta taas minulla itselläni ei ole sen enempää muistoa.” (Helena)

Toisten haastateltavien muistot tuovat esiin saatavuuden näkökulmaa.

”Olin X:ssä armeijassa silloin vuonna -69 kun se vapautu tämä alkoholi ja kyllähän sitä ainakin minun osalta piti kokeilla ja maistaa, että miltä se maistu, ja lomilla kun oli, niin kyllä sitä tuli niissä kaljakuppiloissa käytyä ja baareissaki sitten lomamatkallaki niin (...) Kyllä sitä tuli sitte kun odotti linja-autoa – kun lomakuljetus mikä palautti sitten varuskuntaan, niin siinä odotellessa – niin kyllä sitä tuli baarissa käytyä ja nautittua muutama olut aina siinä. Että kyllähän se silloin muutti sitä käytäntöä, ja että kun ruokakaupasta sai olutta, niin kyllä sitä reilummin käytettiin silloin.” (Vanhempi haastateltava)

”Omassa elämässäni ei mitään vaikutusta. Mutta vuonna X menin takaisin entiseen työpaikkaani. X:n X-laitos ”metsässä”. Siellä oli monet ruvenneet juomaan keskikaljaa vapaa-ajallaan. Moni oli myös velkaantunut paikalliseen kauppaan. En tiedä saiko kaljaa velaksi, mutta kaiken muun sai. Monen nuoren elämä meni pilalle, kun pääsivät vanhempien silmien alta vapaaseen elämään.” (Vanhempi haastateltava)

Alkoholin kulutus lähti voimakkaaseen kasvuun vapautuksen myötä (Sillanpää 2002: 136). Erityisesti suuret ikäluokat olivat otollisessa iässä omaksumaan uutta juomakulttuuria, muuttaessaan maalta kaupunkeihin töihin ja opiskelemaan. Elinolosuhteiden muutos ja saatavuuden helpottaminen eivät kuitenkaan olleet syy kulutuksen kasvuun, vaan alkoholinjuonnin sosiaaliset merkitykset muuttuivat. ”Märkä sukupolvi” teki pesäeron raittiusajatteluun ja sen juomatavat olivat todennäköisesti kapinaa edellistä sukupolvea kohtaan. Alkoholi alkoi tulla luontevammaksi osaksi ihmisten arkista kanssakäymistä. (Sillanpää 2002: 138 ← Sulkunen 1981: 241.)

6.2 Viinasta olueen

Alkoholinkulutuksemme on ollut nousujohteista 1960-luvun lopulta vuoteen 2007 tehden samalla kulmikasta liikettä vuoroin alas, vuoroin taas ylöspäin. Esimerkiksi 1980-luvun nousukausi lisäsi kulutusta ja 1990-luvun lama taas vähensi sitä. (Härkönen, Savonen, Virtala & Mäkelä 2017: 12.) Suurimmillaan kulutus oli vuosina 2005 ja 2007, jonka jälkeen kulutuskäyrä lähti laskuun ja jatkoi laskuaan vuoteen 2016. Kaiken kaikkiaan alkoholijuomien kulutus on 3,5 kertaistunut 1960-luvun alusta alken. (Karlsson 2018: 24, 25.)

Vanhempien haastateltavieni kuva suomalaisten alkoholinkäytöstä oli kohtuullistunut aikaisempaan verrattaessa. Heidän mukaansa selvä kovan humalan tavoittelu on vähentynyt vuosikymmenten varrella ja juomatavat muuttuneet rauhallisemmiksi erityisesti viinien suosion vuoksi. Pari haastateltavaa käytti juomatapojen muutoksesta ilmaisua ”eurooppalaistuminen”. Vanhemman sukupolven haastateltavan Liisan vastaus havainnollistaa muutosta:

”Ennen alkoholinkäyttö tarkoitti pullo kirkasta viikonlopuksi, nyt saatetaan hakea pullo hyvää viiniä ruoalle tai erikoisolutta nautittavaksi.” (Liisa)

Vuonna 1960 noin 70% kulutetuista alkoholijuomista oli väkeviä ja niiden käyttö jatkui aina 1980-luvulla asti. Tämän jälkeen miedompien juomien suosio on kasvanut ja niiden osuus on nykyään kolme neljäsosaa alkoholinkäytöstämme. Samalla mietojen juomien kasvanut osuus on lisännyt kokonaiskulutusta. Viini ei kuitenkaan ole meillä yleinen ruokajuoma, vaan ne ovat edelleen vesi ja maito. Viini nautitaan muissa tilanteissa kuin

ruokailussa. Keskiolut on 1990-luvun alusta ollut kulutetuin alkoholijuomamme; miltei puolet kulutetusta alkoholista on nykyisin olutta. (Tigerstedt, Karlsson & Härkönen 2018: 105, 109.)

Mäkelän (2018: 27, 29, 34) alkoholinkäyttö ei ollut vielä 1960-luvun lopussa eri väestöryhmien yleinen vapaa-ajanharrastus. Raittius oli yleistä varsinkin yli 30-vuotiaiden naisten keskuudessa. Väestö, joka oli ennen suurimmaksi osaksi raitis, alkoi valtaosin alkoholinkäyttäjiksi vuosituhatlupien loppuun mentäessä. 2000-luvun puolella suunta puolestaan kääntyi vastakkaiseksi ja raittiiden osuus on kasvanut etenkin vuoden 2008 jälkeen. Vähintään viikoittain tapahtuva säännöllinen alkoholinkäyttö on puolestaan lisääntynyt huomattavasti viimeisten viiden vuosikymmen aikana.

”Eihän sitä minun nuoruudessani alkoholia käytetty oikeestaan että joskus (...) Mutta hyvin harvoin, että ei edes viikoittain eikä kuukausittain.” (Erkki)

Mäkelän ym. (2010: 286) mukaan aamuyön varhaisille tunneille jatkuva juominen on lisääntynyt merkittävästi vuosien saatossa. Tämä heijastelee yhtäältä koko yhteiskunnan vuorokausirytmien myöhentymistä mutta toisaalta ja aivan erityisesti anniskelupaikkojen aukioloaikojen pidentymistä.

”Se on aikamoinen muutos, et kyllä sen just tuosta X-hommasta huomasi, että ihmiset lähtee (myöhään illalla) liikkeelle ja sitten ne aamuyöstä neljän viiden aikaan lähtee kotiin. Että monta kertaa ajateltiin arkiyönä ja puhuttiinkin X:n kanssa, että millä nämä ihmiset menee seuravana päivänä töihin? Että mitä ne oikeen tekee, että onko ne työelämässä, vai mitä ne touhuu (...) [naurua] Aamuyöllä ollaan posket täynnä tuolla noin ja hoiputaan niin miten ne pystyy töihin menemään?” (Vanhempi haastateltava)

6.3 Naiset ryhtyvät juomaan

Miesten alkoholinkulutus on hieman yli kaksikertaistunut ja naisten kuusinkertaistunut 60-luvun lopusta. Erityisesti naisten alkoholinkäytön muutokset ovat olleet sekä suhteellisesti että kulttuurisesti merkittävimpiä kuin miesten. (Mäkelä ym. 2010: 288- 289.) Tasa-arvoistumiskehitys on lisännyt naisten varallisuutta ja kulutusmahdollisuuksia. Lisäksi alkoholipoliittiset rajoitukset ovat muuttuneet, ja näin on esimerkiksi luovuttu säädöksistä, joiden perusteella vielä 1960-luvulla yksinäisiltä naisilta tai naisseurueilta evättiin pääsy anniskeluravintolaan. (Karlsson & Österberg 2010: 23.) Naisten juomisen kasvulle tarjotut selitykset peittävät helposti alleen sen, että juomatapojen muutoksessa on olennaisesti kyse myös alkoholikäyttämiseen liitettyjen normien ja asenteiden muuttumisesta. Simonen (2011: 495). Vanhemman polven Anneli mainitsi huomanneensa, kuinka naiset voivat nykyään halutessaan käydä shoppailukierroksen välissä nopeasti ”yksillä” ja viettää näin rentoa vapaa-aikaa kaupungilla. *”--ei semmoinen ois ennen tullu kysymykseenkään (...) ei ainakaan omakohtaisesti ei...[nauraa]”*. (Anneli).

Juopuneita ja humalaisia naisia halveksuttiin pitkään Suomessa ja heitä saatettiin pitää prostituoituina tai ainakin moraaliltaan kevytkenkäisinä (Matilainen 2006: 276; ks. Sillanpää 2002: 138). Ravintolan naisasiakkaitten – yksin tai ryhmässä olevien – katsottiin edustavan epäsiiveillistä elämää (Hytinen 1991:42). Vaikka naisasiakas oli jo 1970-luvun puolivälissä normaali asia, Suomessa oli tuolloin todennäköisesti edelleen ravintoloita, jotka eivät hyväksyneet yksinäisiä naisasiakkaita. (Sillanpää 2002: 149). Vanhemman ikäryhmän haastateltava Leena muistelee:

”--Nuorena naiset eivät käyttäneet ollenkaan. Leimattiin huonoksi naiseksi, jos joku joi. Sitten tuli häränpyllyä...Naiset innostuivat--.” (Leena)

Maskuliininen juomatapa tuli vähitellen pohjoismaisten naisten emansipaation merkiksi, ja tämä oli erityisen keskeistä 1970-luvulla. Naisten oikeutta juoda puolustettiin itsenäisyyden merkinä. Suomessa naiset saivat oikeuden käydä yksin ravintolassa ja nuoret naiset saivat halutessaan humaltua julkisesti miesten tavoin menettämättä mainettaan. Näin raittius saa enää naisellista arvoa, vaan viestittää vanhanaikaisuutta ja alistuneisuutta. Nainen, joka taas osaa ”juhlia” kunnolla, näyttää ulospäin itsenäisyyttä ja itsevarmuutta. (Holmila 2001: 56, 57; Eriksen 1999.)

Kaupungistumisen myötä tanssit siirtyivät ravintoloihin lavoilta ja seurojentaloilta. Tansseihin mentiin ensisijaisesti tapaamaan muita ihmisiä, eikä niinkään syömään tai juomaan, ja naiset olivat niissä tasavertaisia asiakkaita miesten kanssa. (Sillanpää 2002: 150-152.)

”--kun olin kasvanut, kävin tanssiravintoloissa ja kyllä siellä oli naisia aika paljon, mutta ei ne kovin paljon siihen aikaan, niin ei ne kyllä alkoholia käyttäneet (...) Että siellä oli se tunnelma vähän erilaista, kuin tänä päivänä.” (Erkki)

”Itselläni on kovin vähän kokemusta alkoholinkäytöstä eikä tuttavissani ole ”harrastajia”. Nuorempana kyllä mekin porukalla kävimme tanssiravintoloissa, mutta tanssi oli pääasia, ei alkoholi. Perheen miesten kertomaa on, että (nykyisin) ravintolassa naiset pärjäävät juomisessa miehille mennen tullen.” (Helena)

6.4 Kaksijakoinen aine

Kieltolain perintö näkyi pitkään jännitteisenä asennoitumisena alkoholiin ja suomalaisten suhde alkoholiin muodostui kaksijakoiseksi: alkoholinkäyttö oli sallittua, mutta toisaalta siitä tuli ”tavallisten ihmisten” käsissä asia, jota valtiovallan tuli valvoa. Tällä kaksijakoisuudella on ollut vaikutuksensa nykypäiviin saakka. (Hyttinen 1990: 23.) Myös Sillanpään (2002: 63-64) mukaan suomalaisten asenne alkoholiin muuttui kieltolain vaikutuksesta: alkoholinkäyttö muuttui aikaisempaa humalahakuisemmaksi ja siihen tuli salaileva ja jakaantunut suhtautuminen, joka jäi kytemään juomakulttuuriimme. Lisäksi käyttäjät ja raittiit jakautuivat eri ryhmiin. Vanhemman polven Heikki ja Helena mainitsivat haastattelussa alkoholiin liittyneestä jännitteestä:

”--varmaan meidän ikäiset käyttivät alkoholia rajummin, mutta harvemmin. Enemmän salaillen.--” (Heikki)

”--Miehillä oli ennen se viikonloppupullo, ei taaskaan kaikilla, mutta useilla. Emännät eivät siitä tykänneet, mutta he eivät oikein mitään sille voineetkaan. Siksi miehet kätivät kossun autotalliin tai saappaanvarteen jonnekin liiterin nurkkaan.--” (Helena)

Myös nykyinen alkoholi-ilmapiirimme jakaa ihmisiä ”parempiin ja ”huonompiin” alkoholinkäyttäjiin, ja sivistyneeksi alkoholinkäytöksi katsotaan varsinkin viinin

nauttiminen ja pienet käyttömäärät (Maunu 2018: 41). Nuoren sukupolven alkoholisuhteeseen liittyi aineistossani sensitiivisyyttä. Muutamat nuoret haastateltavat kuvailivat, kuinka alkoholinkäytöstä on helppo puhua yleisellä, esimerkiksi alkoholipolitiikkaa tai viiniharrastusta käsittelevällä tasolla, mutta runsaampaa käyttöä sisällään pitävät tilanteet koettiin muutamien haastateltavien osalta myös henkilökohtaiseksi asiaksi, josta puhuttiin mielellään vain läheisten ystävien kanssa ja vaiettiin erityisesti vanhempien sukulaisten läheisyydessä.

--siis sillä tavalla mitä omassa lapsuudessa tuntu et siitä ei puhuttu, mutta sitten tässä vuosien mittaan se on jotenkin vapautunut. Että niinku yleisesti pystytään puhumaan, että minkä verran ruokaviiniä (...) tämmönen puoli, että se on semmonen hyvin vapaa. Ehkä sitte oikeesti, ei sitte taas oikeen puhuta siitä semmosesta (...) kunnon kännin (...) [naurua] vetämisestä. (Riikka)

Peltoniemi & Voipio (1983: 13-14 ← Pittman 1967) ovat todenneet, että suomalainen alkoholikulttuuri on voitu laskea kuuluvaksi ambivalenttiin eli kaksijakoiseen kulttuuriin ja näin alkoholiin on suhtauduttu samalla erittäin vastustavasti, että myöskin ihannoivasti. Sille on ollut siten tyypillistä erilaisten arvosuuntausten ristikkäisyys. Toisaalta suomalaiselle juomiskulttuurille on ollut ominaista siirtyminen kaksijakoisesta juomiskulttuurista kohti sallivaa juomiskulttuuria. Raittiusliikkeen ja naisten aiempi torjuvuus alkoholinkäyttöä kohtaan on kaikonnut lähes olemattomiin. (Tigersted 2013: 26.) Nuori Sanna kuvasi haastattelussaan juomakulttuuriamme suvaitsevaisiksi ja kosteaksi.

”Se kulttuuri on tosi sallivaa ja alkoholia käytetään tosi paljon (...) ja tuota (...) Mun mielestä esimerkiksi, vaikka jollakin koulutustasolla ja muulla ei oo sllleen hirveästi väliä. Että jos juo itsensä humalaan sillä puolet kalliimmalla oluella tai viinillä niin se ei tee siitä yhtään hienompaa, eikä vähemmän epäterveellistä.” (Sanna)

Alkoholi on Suomessa yhä ambivalentti aine, sisältäen yhtä aikaa hyvän ja pahan ulottuvuudet. Suomalaisen alkoholikeskustelun haasteena on ollut tasapainon löytäminen eri puolten välille. Tällä hetkellä keskustelu jakautuu toistensa ohi puhuviin, juomisen hyötyjä ja haittoja korostaviin puoliin. Toinen puoli varoittaa alkoholin negatiivisista puolista, ja toinen leiri taas vastustaa ”holhousta”, ja haluaa vapauksia itselleen. (Maunu 2018: 38, 44, 98.) Nuoren sukupolven Mikko pohti alkoholiin liittyvää kaksinapaisuutta.

”--yksilön vapaus pitäis olla valita se, että haluaako se juoda vai ei. Sen pitäis olla halpaa ja muuta, mutta taas sitten yhteiskunnallisesti, kun yhteiskunnalla on terveydenhuoltovastuu. Esimerkiksi terveydenhuoltokulut tulee yhteiskunnalle kuitenkin niistä, mitä haittoja se alkoholi aiheuttaa. Niin siinä mielessä ymmärrän sen holhouksen. Se on vähän kaksispiippuinen juttu. Toisaaltahan sitä vähän sitten peustellaan sitä vapauttamista, että se työllistää ja pienpanimot ja muut tällaiset pienet ryhmät saa sitten (...) Se on vähän sellanen yhteiskunnallinen (...) Siinä on vähä sellasta ’juupas eipäs’”. (Mikko)

Uusi alkoholilaki tuli voimaan alkuvuonna 2018 tuoden monia eri uudistuksia. Se salli esimerkiksi kaupan alkoholijuomien enimmäisvahvuuden olevan 5,5 %, ja poistaen samalla vaatimuksen juoman valmistamisesta käymisteitse. Näin kaupat, kioskit ja huoltamot saavat myydä myös esimerkiksi A-olutta, vahvaa siideriä ja myös väkevistä

alkoholijuomista sekoitettuja long drink -juomia. Myös itsenäiset ja pienet panimot saivat oikeuden myydä omia käsityöläisoluta suoraan valmistuspaikalta. Uudistuksen myötä Alkojen aukioloaika pitenee tunnilla aiemmasta klo 20:stä kello 21:een, ja ne voivat jatkossa järjestää esimerkiksi viinihuutokauppoja. (Sosiaali -ja terveysministeriö 2018.) THL(2018) arvioi, että lakimuutoksen myötä kulutus kasvaisi noin kuusi prosenttia ja sen myötä haitat vähintään yhtä paljon. Arvion mukaan suurin kulutuksen kasvun tekijä on oluen suosio, ja se, että vahva olut halpenee ja sen saatavuus helpottuu. Nuori Emilia kertoi haastattelussaan tuntemuksiaan uudesta alkoholilaista:

”Se on hirveen mustavalkonen (puheenaihe), et joko kaikki on rapajuoppoja tai sitte ollaan, ettei kosketakaan alkoholiin. Se on vähä semmonen (...) Siitä puuttuu vähä semmonen järki koko hommasta. Et nyt kun juuri tuli tämä uusi alkoholilaki, niin tuli se fiilis että (...) Et se on selvä merkki, että kaikista tulee nyt alkoholisteja ihan vaan sen lain takia (...) Vaikka just itse en huomannut edes jotain nelosolutta vielä kaupassa, vaikka kaippa ne siellä on hyllyillä.” (Emilia)

Maunu (2018: 36-37) mukaan suomalaisten alkoholinkäyttöön on jäänyt negatiivinen ja juomisen haittoihin keskittyvä kaiku, jonka juuret johtavat raittiusaatteeseen. Nuoren polven Tiinan siteeraus kertoo ikään kuin yhä Turmiolan Tommin tarinaa, joka ensimmäisen tuopin tyhjennettyään ei pysty enää lopettamaan juomistaan.

”--siis mää en siis tiä mistä se edes johtuu, ihmiset tuppaa aika helposti, tai tulee sellanen mielikuva, että yleinen mielipide on se (...) että kaikki asiat liiotellaan maksimiin saman tein. Otat yhden lasillisen olutta niin sä oot (...) se on niinku, tie helvettiin on kivetty [naurua] et siitä se alamäki alkoi, [naurua] ei oo mitään muuta kuin liukas matka alaspäin...”(Tiina)

6.5 Humalan asema

Kulutuksen käännyttyä laskuun vuoden 2008 jälkeen, myös humalakulutuksemme on vähentynyt. Samalla myös humalajuomiskertojen määrä kaikista juomiskerroista on pienentynyt. (Tigerstedt, Mäkelä & Karlsson 2018: 253.) Alla olevassa siteerauksessa nuoremman sukupolven haastateltava pohtii tämän päivän tarjonnan viestivän suomalaisten alkoholinkäyttötapojen, sekä asiakastarpeiden muutoksesta.

”No jos aattelee sitä stereotypiaa, niin siitä tulee heti se ’kossua ja pää täyteen’ (...) siihen tyyliin, mutta onhan se niinku (...) Onhan se sekin muuttunut, et tavallaan siinä elää tommoiset stereotyypit hirveän syvässä. Siinä kestää varmaan sen sata vuotta, kun se muuttuu, mutta kyllähän nyt kun esimerkiksi katsoo, millaiset valikoimat on Alkossa, niin ei enää haeta sitä halvinta mikä menee päähän, vaan nimenomaan haetaan jotakin elämyksiä ja nautintoja, ostetaan hyviä aineita, käsityöläisoluta, tai hyviä viiniä tai muuta. Ja sitten se, että suomalaisten alkoholinkäytössä, mitä oon lukuun ainaki lehdistä joskus, että nuoret ei nykyään enää niin paljon käytä sitä alkoholia niin sekinhän voi osaltaan vaikuttaa. Että nuoretkin panostaa siihen laatuun, sen sijaan että vedetään se pää täyteen, oksennellaan ympäriinsä (...) Stereotyyppi on tiukassa mutta kyllä mää näkisin, että se on aika paljon muuttunutkin siitä. Toki se, että onko sitten niin paljon omassa kuplassa siinä sitte että näin se on. --” (Mikko)

Humalakulutuksen lasku ei kuitenkaan kosketa kaikkia suomalaisia, vaan siinä on nähtävissä sosio-ekonomisia eroja. Työntekijöiden ja ylempien toimihenkilöiden humalakulutuksen eroavaisuudet ovat lisääntyneet suuremmiksi aikaisemmasta, eikä humalajuomista voi pitää enää samalla tavalla kaikkia suomalaisia yhdistävänä asiana kuin aiempina vuosikymmeninä. (Tigerstedt ym. (2018: 253.) Myös päihtymys elää yhä keskuudessamme ja suomalaisen juomisen huippusesonkeja ovat lomakuukaudet ja juhlapyhät. Erityisen kosteita juhlia ovat juhannus, vappu ja uudenvuodenaatto. (Mäkelä 2018: 140.) Vanhemman polven Tuulikki ja nuoren polven Elina mainitsivat haastatteluissaan alkoholin ja humalan keskeisyydestä kulttuurissamme.

”Mutta kyllä silti vaikka ajat muuttuu, ja näin, niin kyllä mää huomaan että kyllä suomalaisille alkoholi maistuu. Se on semmoinen aika tärkeä kaikissa juhlissa...” (Elina)

”Suomalaisten alkoholin käyttö on humalahakuista ja liiallista pääosin.” (Tuulikki)

Mäkelä, Härkönen, Lintonen, Tigerstedt & Warpenius (2018: 7) näkevät juomatapamme monimuotoisina. Suomalaista juomakulttuuria on yhtä lailla saunaolut viikonloppuiltana, runsas juominen kesäfestareilla, kuin myös hienojen illallisviinien nautiskelu sekä kalsarikännäminen oman kodin suojassa. Maunu (2018: 23) katsoo että suomalaisten ohjenuora alkoholinkäyttöön on toimia tilanteen mukaan ja siten suomalaiset juomistilanteet voidaan jakaa kolmeen lajityyppiin: pien-, ja bilejuomiseen sekä kannäämiseen. Pienjuomisen tilanteissa ollaan lähellä arkea ja sen sääntöjä. Sen kautta rentoudutaan ja nautiskellaan. Pienjuominen on ”sivistynyttä” juomista, ja sivistyksen mittana on se, kuinka juomistilanteissa käyttäydytään, eikä niinkään nautitun juoman määrä. Myös esimerkiksi eteläeurooppalaisissa ruokailutilanteissa saatetaan juoda runsaasti ja veren alkoholipitoisuus voi nousta melko korkeaksi, mutta koska käyttäytyminen pysyy arkisena, tilannetta ei mielletä humalatilanteeksi.

Bilejuomisen tilanteet ovat vahvan sosiaalisia ja usein karnevalistisia. Biletysten motiivina ovat tunteiden ilmaisu sekä niiden jakaminen oman seurueen kanssa. Tunneilmaisut ovat pienjuomista vahvempia ja vuorovaikutus on intensiivisempää, äänekkäämpää ja kehollisempaa ilmeten tanssimisena ja laulamisenä, ja halailuna. Samalla biletystilanteet pidetään eri tavoin hallinnassa. Ne tapahtuvat arjen ulkopuolella esimerkiksi viikonloppuina, juhlapäivinä tai loma-aikoina, ja tilanteen päätyttyä juominen päättyy ja arki jatkuu. Myös itse biletystilanteissa odotetaan, että kaikki bilettäjät pysyvät toimintakuntoisina: esimerkiksi sammuminen koetaan nolona. Bilejuomisesta voidaan siten puhua myös sivistyneenä humalana. Bilejuomisessa osoitetaan nimenomaan positiivisia ilon ja yhteenkuuluvuuden tunteita, ja esimerkiksi aggression osoittaminen koetaan hyvin sopimattomana. (Maunu 2018: 28-29.) Nuoren sukupolven Emilian siteeraus kertoo humalatilanteiden kontrolloinnin tärkeydestä seurueen hyvän ilmapiirin pysymisen kannalta.

”No mun mielestä juhlissa pitää olla hauskaa kaikilla. Ja (...) Sen takia missään juhlissa ei pitäis vetää niitä änkyräkännejä esimerkiksi koska se voi olla siitä juhlijasta hauskaa, mutta se ei oo niistä muista todellakaan hauskaa. Varsinkin jos kaverit joutuu vahtimaan sitä, niin tota (...) Et silleen kunhan pysyy se hyvä fiilis.” (Emilia)

Kännääminen on rajoja rikkovaa juomista, joka ylittää arjen säännöt ja sopimukset. Se sisältää runsaasti karnevaalisia piirteitä ja on mahdollisesti pitkäkestoista. Juojilta ei odoteta kontrollin pitämistä ja tilanteessa on mahdollisuus tapahtua mitä vain. Kännääminen sisältää usein intensiivistä vuorovaikutusta, mutta kanssakäyminen voi olla myös epäyhtenäistä. Tunneilmaisun asteikko on muita juomistilanteita laajempi ja voi sisältää hyvän olon lisäksi myös kielteisiä tunteita. Itseilmaisu ja vuorovaikutus voivat myös muuttua järjettömiksi. Tyypillisiä kannäämisen tilanteita ovat esimerkiksi mökkiviikonloput, kesäfestarit ja laivaristeilyt. Lajityyppien rajat ovat liukuvia, ja usein samankin illan aikana voidaan olla useamman lajityypin alueella. Esimerkiksi juhlat voivat alkaa hillityllä viinien nautiskelulla, joka muuntuu biletykseksi ja lopulta ainakin joidenkin vieraiden osalta myös kannäämiseksi. (Maunu 2018: 23, 24, 30.)

6.6 Kulutuksen eroja

Raitasalon, Tigerstedin & Simosen (2018: 158, 164-165) mukaan alaikäisten nuorten juomisen on molemmilla sukupuolilla huomattu viime vuosina vähentyneen ja heidän raittiutensa lisääntyneen. Suuntauksen syinä on arveltu olevan saatavuuden tiukentuminen ystäväpiirin kautta. Kun yhä suurempi osa nuorista ei juo, kavereilleen alkoholia välittäviä nuoria on yhä vähemmän. Nuoriin on myös kohdistettu enemmän kontrollitoimia esimerkiksi ikärajojen valvonnan kautta sekä vanhempien asenteiden kiristymisen johdosta. Myös perhedynamiikka on muuttunut aiempaa keskustelevämmäksi ja nuorten tarve kapinointiin on todettu vähentyneen. Digitalisoitumisen on pohdittu vähentäneen nuorten kiinnostusta alkoholinkäyttöön, koska se on moninaistanut vapaa-ajanviettoa ja myös ”kännimokat” leviävät sosiaalisessa mediassa nopeasti. Nuorten omat asenteet ovat lisäksi muuttuneet, ja raittiutta perustellaan pääasiassa omaan arvomaailmaan ja itsekontrolliin liittyvillä syillä. Juominen ja etenkin kovat humalat eivät ole muotia nuorisokulttuurissa. Sekä vanhemmat että nuoremmat haastateltavat tunnistivat eroja eri ikäluokkien alkoholinkäytössä. Alla olevissa siteerauksissa vanhemman polven Liisa ja nuoremmat polven Jenni kertovat havainnoistaan,

”Vaikka toisaalta alkoholinkäyttö on kohtuullistunut, on tullut uutena käyttäjäryhmänä vanhemmat naiset, joille asiasta on tullut ongelma.” (Liisa)

--Kuulin vasta uutiset, jossa yhä vanhemmat ihmiset (eläkeläiset) juovat enemmän, se kyllä yllätti...Olen ollut käsityksessä, että nuoret edelleen juovat eniten. (Laura)

Eläkeikäisten juomisen lisääntyminen alkoi viimeistään 1980-luvun puolessavälissä ja tämä kehitys on jatkunut 2010-luvulle. Juomisen yleistymiseen ovat vaikuttaneet 1960- ja 1970-luvuilla juomaan oppineiden kohorttien ikääntyminen, elinajanodotteen nousu, sekä myös eläkeikäisten keskimäärin hyvä toimintakyky ja varallisuus. Varsinkin eläkeikäisten alkoholia juovien naisten osuus on noussut. (Tigerstedt ym. 2018: 252.) Silti eläkeikäiset miehet juovat yhä eläkeikäisiä naisia enemmän ja erityisesti 65-69-vuotiaiden miesten käyttötavat muistuttavat paljon nuorempien miesten juomatapoja. Miehet myös yleisesti juovat yhä naisia enemmän ja kärsivät myös naisia useammin alkoholihaittoja. (Warpenius & Mäkelä 2018: 263.) Yleisesti suomalaisten alkoholikulutus jakautuu erittäin vinosti eli suuri osa väestöstä nauttii alkoholia vähän, osa kohtuullisesti ja pieni osa juo erittäin paljon. 10 prosenttia väestöstä juo edelleen noin puolet Suomessa kulutetusta alkoholista. (Härkönen ym. 2017: 21.)

7 Haastateltavien määritelmiä alkoholin kohtuukäytöstä ja äidin rooleista

7.1 Moninainen kohtuus

Kuten kaikenlaisessa käyttäytymisessä, vaihtelevuus on tärkeä osa myöskin alkoholinkäyttöä. Sen muodot, merkitykset tai toiminnot eivät ole samanlaisia kaikissa yhteisöissä. (Heath 2000: 196.) Koska jokaisella meistä on omat käsityksemme siitä, mikä on alkoholin kohtuukäyttöä, pyysin haastateltavia kertomaan oman näkemyksensä asiasta. Määritelmät alkoholin kohtuukäytöstä näkyvät aineistossani moninaisina sekä nuoremmissa että vanhemmissa ikäryhmässä. Osa näkemyksistä oli täysin vastakkaisia niin sukupolvien välisesti, kuin myös sukupolvien sisällä. Kohtuukäyttö käsitetään siten tässä tutkimuksessa asiana, joka pitää sisällään hyvin monipuolista alkoholinkulutusta usein tai harvemmin, pienistä määristä runsaisiin. Samalla se on myös erittäin säädeltyä toimintaa.

Muutamit nuoremmat ja vanhemmat haastateltavat kertoivat käsityksensä kohtuudesta annosmäärinä. Yleisimmin tämä oli 1-2 annosta kerralla mutta käytön tiheys viikossa vaihteli. Jotkut vanhemmista haastateltavista liittivät kohtuukäytön myös tiettyyn tilanteeseen, kuten juhliin, saunassa käyntiin tai satunnaiseen terveyskonjakin nauttimiseen.

”No mun ajatus on siitä, että joku yks annos per viikko ois kohtuukäyttöä. Tai sitten jotenkin kerran kuussa pari annosta kerralla.” (Mari)

”1-2 drinkkiä juhlatilanteessa, naisille naisten juomat – viinit ja sherryt.” (Terttu)

TNS-Gallupin (2015) mukaan 34 % suomalaisista katsoi kohtuukäytön rajan menevän 1-2 annoksessa kerralla nautittuna. Neljäsosa (26%) piti kohtuukäyttönä useamman kuin neljän alkoholiannoksen nauttimista kerralla. Usein toistuva alkoholinkäyttö ei vastaajien mielestä ollut kohtuukäyttöä. Harvempi kuin joka neljäs (22 %) ajatteli, että kohtuukäyttäjää voi juoda alkoholia useamman kerran viikossa. Tavallisimmin ajateltiin, että alkoholia voi juoda kerran viikossa (31 %) tai muutaman kerran kuukaudessa (35 %). Naisista 51 prosenttia ja miehistä 40 prosenttia katsoi, ettei viikoittainen alkoholin nauttiminen ollut kohtuutta. Myös omassa aineistossani sekä vanhemmassa että nuoremmassa ryhmässä tuotiin ilmi, kuinka joka viikkoinen alkoholin nauttiminen ei ole kohtuukäyttöä, vaan se tulisi tapahtua harvemmin. Samalla päivittäinen maltillinen käyttö nähtiin aineistossani samalla sekä kohtuuden rajoissa pysymisenä, että myös kohtuuden ylityksenä.

Erityisesti nuoremmat haastateltavat kertoi määritelmänsä kohtuudesta laveammin. Tällöin kohtuukäyttö oli yksilöllinen asia, joka ei häirinnyt ihmissuhteita, jokapäiväistä elämää tai ollut esimerkiksi ”elämän keskipiste”, tai josta ”ei ole haittaa itselle tai muille” kuten pari nuorempaa haastateltavaa kuvailivat. Kohtuukäyttö ei myöskään saanut olla pakonomaista. Alkoholi tuo suomalaisessa kulttuurissa esiin moraalisia kysymyksiä erityisesti silloin, kun perhe- ja työelämään liittyvää kelpoisuutta mitataan alkoholinkäytöllä. Perhe- ja työelämän velvollisuuksien hoitaminen ovatkin muodostaneet rajat hyväksyttävälle alkoholinkäytölle. (Hyttinen 1990: 33.) Muutama nuori haastateltava mainitsi, ettei tunne virallisia suosituksia tai annoskokoja ja käytti myös siksi väljempää määritelmää. Muutamit molempien ikäryhmien haastateltavat toivat myös esiin, sen kuinka kohtuukäyttöön kuului myös se, ettei nauttinut alkoholia liikaa kerralla, eli ihminen pystyi humalatilassa

huolehtimaan itsestään eikä aiheuttanut haittaa tai häiriötä muille.

”Jaa (...) No sanotaan, että sen verran voi käyttää, että kunhan ei ala horjumaan eikä heilumaan [naurua]” (Erkki)

”Ööö (...) Se että se ei vaikuta sun käytökseen merkittävästi. Että se pikkusen vapauttaa, mutta se, että se ei merkittävästi vaikuta siihen käytökseen, ja se että sää pystyt itse pitämään itsesi niissä rajoissa mitä itellä on, niinkun kaiken käyttäytymisen suhteen. Että tuota, se ei niinku vaikuta siihen. Pystyt itse pitämään itses tavallaan kontrollissa sillä tavalla, että ne omat rajat pysyy...” (Riikka)

Sekä vanhemmassa että nuoremmassa ikäryhmässä korostui parin haastateltavan osalta, että kohtuukäytöllä ei haeta humalahakemusta.

”Kohtuukäyttö ei ole humalahakuista, eikä jatkuvaa arkea haittaavaa toimintaa.” (Laura)

”Kohtuukäyttäjät eivät tee siitä numeroa. He ottavat lasin pari, kerran viikossa tai kahdessa. Jokapäiväinen ruokaviinin nauttiminenkin voi ruokajuomana olla jollekin (emme harrasta) ihan normaalia. Väkevien juomien humalahakuinen juominen on ongelmallista. Että halutaan alkoholia siksi, että se nousisi päähän.” (Leena)

Pari nuorempaa haastateltavaa näkivät myös alkoholinkäytön aikajänteellä olevan merkitystä: jos esimerkiksi lomalla tai erityistilanteessa nautti hetkellisesti enemmän alkoholia kuin muulloin, tämä nähtiin vielä kohtuutena. Maunu (2018: 4) toteaa, kuinka juomisen vieminen pois päin arjesta on Suomessa keskeinen kulttuurinen keino säädellä juomista sekä sen haittoja. Juominen erotetaan arjesta, jotta sen toiminnot – työ ja perhe-elämä eivät vaarantuisi. Hallittu arkielämä antaa luvan ottaa siihen hetkellistä etäisyyttä sekä nauttia juomisen myönteisistä puolista.

”Niin justiinsa se, että minkälaisella aikavälillä sitä tarkastellaan. Että jos otetaan vaikka viikko kesästä, jolloin ottaa joka päivä, ja sitte ajatellaan, että olet ihan hevikäyttäjä. Jos taas ajattelee, että se on vaikka ainoa viikko vuodesta, kun ottaa, niin kyllähän se nyt hyvin kohtuullista on, tuskin mitään ongelmaa aiheuttaa.” (Mikko)

A-klinikkasäätiön ylläpitämän Päihdelinkki-verkkosivuston (2015) mukaan suomalaisten käsitykset alkoholin kohtuukäytöstä vaihtelevatkin paljon. Lääketieteessä kohtuutta katsotaan alkoholinkäytön riskitasojen kautta, jolloin haitat lisääntyvät kokonaiskulutuksen kasvun myötä. Kertakäytön kasvu nostaa puolestaan tapaturman vaaraa. Jos halutaan pysyä kohtuudessa, on kiinnitettävä huomiota sekä kokonaiskulutukseen että myös kertakäytön määrään. Alkoholinkulutusta voidaan jaotella käytön perusteella kohtalaisen riskin tasoon sekä korkean riskin tasoon. Riskitaso tarkoittaa käyttömäärien yhteyttä terveyshaittojen esiintyvyyteen. Kohtalaisen riskin taso on miehellä 14 annosta/vko ja naisella 7 annosta/vko ja korkean riskin tason annosmäärät ovat vastaavasti hieman suuremmat. Kertakäytön raja on miehellä 7 annosta ja naisella 5 annosta. Yksi alkoholiannos sisältää 12 g alkoholia, ja tämä määrä on esimerkiksi 12 cl viiniä tai 33 cl olutta tai siideriä. Alkoholinkäytön riskirajat ovat keskimääräisiä arvioita ja yksilölliset erot ihmisten välillä voivat olla suuria. Esimerkiksi nuorilla, iäkkäillä ja sairailta haittoja voi ilmetä vähäisemmilläkin määrillä.

Heath (1995: 354) muistuttaa lisäksi, kuinka kohtuukäyttö on myös kulttuurisidonnainen asia. Esimerkiksi islaminuskon näkökulmasta pienetkin alkoholimäärät voivat olla liiallisia. Myös alkoholinkäytölle annetut lääketieteelliset riskirajat vaihtelevat eri maissa. Esimerkiksi Isossa-Britanniassa yksi annos sisältää 8g alkoholia ja suositusraja on enintään 14 annosta viikossa sekä miehille että naisille. (Drinkaware 2018). Itse koen kohtuukäytön määrittelyn hyvin ristiriitaisena asiana, koska tunnen suomalaiset riskirajat, mutta näen kohtuukäytön silti kulttuurisena, yksilöllisenä ja elämänlaadullisena asiana, josta ei koidu ongelmia itselle tai lähipiirille. Lääketieteen riskirajat taas määrittävät haitallista ja vähemmän haitallista käyttöä – eivät turvallista, joten alkoholinkäyttö kuvautuu siten mielessäni myös vaaralliseksi ja pahaksi asiaksi, jota minun äidinroolissani tulisi hylkiä, ja tämä yhteensopimattomuus aiheuttaa itselleni näin moraalista kitkaa. Näin on mielenkiintoista huomata, kuinka annan itseäni käytettävän valtaa ja kuinka se vaikuttaa tunteisiini ja ajatteluuni.

7.2 Äidin roolit

Kysyin haastateltavilta myös millaisia rooleja he näkevät äideillä lapsiperhettä ajatellen olevan. Toisin kuin alkoholin kohtuukäytön kohdalla, haastateltavien näkemykset äidin rooleista toistuivat pääpiirteiltään hyvin samankaltaisina, mikä mielestäni viestii äitiyden juurevuudesta kulttuurissamme. Kaikista eniten haastateltavat kertovat liittävänsä äidin roolin hyvin konkreettisesti lasten ja koko perheen fyysiseen ja henkiseen hyvinvointiin aina pyykinpesusta huolien kuuntelijaan asti. Monet mainitsivat, kuinka äiti on lämmin, ja helposti lähestyttävä.

”Äiti: hoivaaja, ruokkija, asioista huolehtia ja muistuttuja, taitojen ja elämäkatsomuksen opettaja mm.” (Marilii)

”Mulla tulee mieleen aika semmosia konkreettisia tekijärooleja, et hän on helposti se, joka ruokkii perheen, siivoaa, tekee taloudenhoitoa. Toisaalta hän on huolehtia, toisaalta hän kускаa harrastuksiin.”(Mari)

Äidin rooliin kuuluu siis ”koordinoida” että asiat tapahtuvat ja hän kannattelee näin osaltaan perheen arkea. Haastatteluissa äidin rooliin katsottiin kuuluvan myös kiinteästi arvojen eteenpäin välittäminen, ja hän oli myös samalla esimerkki lapsilleen.

”Äiti on roolimalli/esikuva, rajojen/rakkauden antaja, opettaja.” (Laura)

”Äidin rooli voisi olla perheen tuki ja turva. Häneen voi aina luottaa ja hänen luoksensa voi tulla minkä tahansa ongelman kanssa. Elämän perusasiat opitaan kotona ja siinä äiti on kyllä avainasemassa.”(Helena)

Lisäksi äidin rooliin kytkeytyivät myös puolisona oleminen ja työntekijäyys. mutta nämä seikat tulivat vähemmän esiin, ja enimmäkseen nuoren sukupolven kuvauksissa. Alla olevissa siteerauksissa nuoret Sanna ja Jenni pohtivat äidin rooleja:

”Tietenki se äidin rooli ja sitten (...) Sitten se puoliso sille toiselle vanhemmalle. Sitten myös tärkeä semmonen linkki siihen, että välit muihin sukulaisiin ja ystäviin pysyy hyvinä ja tietyllä tavalla opettaja, psykologi ja ehkä tietyssä vaiheessa jopa seksuaaliterapeutti niille omille lapsille että (...)

kyllähän niitä rooleja on tosi monenlaisia.”(Sanna)

”No varmaan se semmonen tuki ja turva vois olla (...) riippuu hyvin paljon perheestä. Se voi olla se, joka tuo sen leivän pöytään ja se voi olla se työssäkyvä ihminen, tai olla se kodinhoitaja, kodinhengetär.”(Jenni)

Tiivistin haastateltavien antamia äidinrooleja perheen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kannattelijaksi, arvojen välittäjäksi sekä puolisoiksi ja työntekijäiksi. Vanhemman polven Liisan vastaus kiteyttää haastateltavien antamia äidin rooleja:

”Äiti on ennen kaikkea kodin hengen luoja! Mutta myös organisaattori, jotta kaikki sujuu. Ja osaltaan myös leivän ansaitsija, vaikkapa osatyössä. Ja hellijä ja hoivaaja! Voi voi, kun äidillä on monta roolia! Ja vaimokin pitäisi jaksaa olla!” (Liisa)

Koen että haastateltavien vastauksissa näkyivät vahvasti sekä konkreettiset huoltajuuden raamit, että myös myyttiset piirteet. Äidin roolit ovat samalla myös odotuksia ja ihanteita, jotka olisi hyvä saavuttaa. Katvalan (2001: 92, 102) tutkimuksessa todettiin, kuinka uskomusten välittämä kuva äidistä on voimakas, täydellinen ja pystyvä. Näillä kuvilla ei kuitenkaan aina ole todellisuuspohjaa. Huitti-Malkan (2009: 15) katsoo että äidin resurssit jakautuvat suomalaisessa yhteiskunnassa monen eri roolin kesken. Äidillä on äidin rooli, ja mahdollisesti myös puolison rooli. Hänellä voi olla rooli itsenäisenä ihmisenä, joka käy töissä ja kehittää itseään ja harrastaa asioita. Sukulaiset, puoliso, ystävät, media ja yhteiskunta asettavat omalta osaltaan erilaisia vaatimuksia äideille näiden eri roolien suhteen. On tavallista, että äidit imevät itseensä näitä ympäristön vihjeitä ja ohjeita siitä, millainen äidin tulisi olla, ja nämä ihanteet ja ohjeet voivat olla ristiriidassa keskenään. Kulttuuriset vaatimukset siitä, millainen hyvä äiti, työntekijä tai puoliso ovat usein vanhoja, jo lapsuudessa omaksuttuja käsityksiä ja osa taas tuoreempia.

Haastateltavien antamat äidin roolit heijastavat myös Hyttisen (1990: 56-57) mainitsemaa uusintamistyötä eli reproduktiota, jota naiset yhteiskunnassa tekevät. Uusintamistyö voi olla inhimillistä – lasten synnyttämistä, lasten hoitamista ja kasvatusta, ja päivittäistä eli perhepiirissä tapahtuvaa huolehtimista sekä yhteiskunnallista, jolloin nainen äidin roolissaan toimii kasvatustehtävässään yhteistyössä yhteiskunnallisten instituutioiden kanssa.

8 Alkoholi positiivisten tunteiden vahvistajana

Aineistostani käy ilmi, kuinka alkoholilla on suuri välineellinen arvo vahvistaa tunteita ja kokemuksia, sekä säädellä mielialaa erilaisissa konteksteissa. Tässä kohtuullisella alkoholinkäytöllä voidaan katsoa olevan myönteisiä vaikutuksia. Suurimmalle osasta ihmisistä jo 1-2 alkoholiannosta riittää aiheuttamaan jonkinlaista olotilan muutosta. Yleensä tämä koetaan miellyttävänä tuntemuksena; kevyenä humalana, jonka avulla voidaan esimerkiksi kerätä itselle rohkeutta, peittää ujoutta, virkistää, tai rauhoittaa itseä. (Heath 2000: 169-170.) Myös vuoden 2016 Juomatapatutkimuksessa vastaajat esittivät alkoholinkäyttönsä yhtenä motiivina olevan positiivisten tunteiden voimistumisen. Alkoholin nauttimisen katsottiin yhtenä osatekijänä nostavan tunnelmaa juhlissa ja muissa tilaisuuksissa, ja juominen sekä sen aikaansaamat tuntemukset koettiin yksinkertaisesti hauskana asiana. (Härkönen & Katainen 2018: 207.) Tässä luvussa esittelen löytämäni alkoholinkäyttöä puoltavat mallit.

8.1 Yhdessäolon malli

Molemmissa ikäryhmissä alkoholinkäytön nähtiin kietoutuvan sosiaaliseen kanssakäymiseen eri yhteyksissä. Alkoholinkäytön sosiaalisia tilanteita kuvattiin vanhemmassa ikäryhmässä esimerkiksi parin haastateltavan osalta ”tuulettumisena”, sekä ”iloisessa seurassa” olemisena. Douglassin (1987: 4) mukaan alkoholinkäyttö on olennaisesti sosiaalista toimintaa ja alkoholi on tavallinen osa juhlintaa useimmissa kulttuureissa. Alkoholi saattoikin kummankin ikäryhmän haastateltavien mielestä olla osana juhlien tunnelmanluontia sekä täydentämässä yhteistä ruokaelämystä. Vanhemmat haastateltavat liittivät alkoholin enemmän muodollisiin juhliin ja tilaisuuksiin kuin nuoremmat. *”Alkoholi on seurustelujuoma juhlatilaisuuksissa--”* kuvasi vanhemman polven Tuulikki.

Monissa kulttuureissa alkoholin tarjoaminen vieraille on tärkeä osa vieraanvaraisuutta ja muuta sosiaalista kanssakäymistä (Heath 2000: 175). Yhdessä syöminen ja juominen ovat rituaalista toimintaa ja niillä voi osoittaa ystävyyttä ja vieraan huomioimista. (Turunen 1999: 154). Juhlissa usein tapana oleva maljan nostaminen on ilmaus ihmisten välisestä yhtenäisyydestä, ja maljojen nauttiminen yhdessä yhtä aikaa vahvistaa tätä yhteyttä (Heath 2000: 173; De Garine 2001: 7). Vanhemman sukupolven Helenan siteerauksessa välittyy juomatilanteen rituaalisuus sekä yhdessä olemisen tuoma hyvä olo.

”Juhlintakin on niin monitahoinen juttu. Jos Iivo Niskanen voittaa Suomen ainoan kultamitalin, on aihetta juhlaan, juhlintaan. Kyllä siinä lähikapakassa toinenkin paukku otetaan hänen kunniakseen, siis juhlintaan. Ja hyvä niin, jos ei mene aivan ylettömyyksiin. Juhlintaa on myös sisaruksen viisikymppiset. On valmistettu hyvät ruoat alkupaloihin, pääruokineen, jälkiruokineen. Alussa tietenkin otetaan onnittelu - ja tervetuliaismalja sekä pidetään puhe sankarille ja mahdollisesti annetaan lahja. Juhla jatkuu muistellen vaikkapa sisaruksen pikkukolttosia. Viiniä on tarjolla mutta se ei ole pääosissa. Muuten sellaista vierailua ei juuri olekaan, missä ei ensin kysyttäisi, mitä juot. Kyllä juhlinnasta täytyy jäädä hyvä mieli ja miks ei sopivan kylläinen olo!!” (Helena)

Pari nuorempaa naishaastateltavaa mainitsivat, kuinka he itse nauttivat ystävien yhteisistä kokoontumisista ruuan ja juoman äärelle. Honkasalo (1982: 223) havaitsi suomalaisten naisten alkoholinkäyttöä koskevassa tutkimuksessaan, kuinka naisten keskinäisten illanviettojen sisältöä sävyttivät rituaalisuus, emännöyden merkitys, tarjoilun arvostus,

kattauksen estetiikka sekä seurueen yhteisyyden korostaminen. ”*Mun mielestä ne on aika laaturitietoisia.--*” pohti nuoremman polven Tiina mielikuvaansa naisista alkoholinkäyttäjänä, ja jatkoi: ”-- *Valitaan ehkä vähä huolellisemmin se (...) seura, se juoma, ja se tilaisuus. Missä ja miksi.*” Aineistoni mukaan yhteisissä kokoontumisissa on siis kyse erityisistä tilanteista, joilla vahvistetaan tärkeitä ihmissuhteita. Naisten keskinäistä alkoholinkäyttötilannetta on myös todettu muokkaavan usein naisille ominaiset kulttuuriset kytkennät: keskustelu ihmissuhteista, perheestä ja tunteista. Näissä tilanteissa alkoholinkäytöllä on naisten ystävyyttä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta lisäävä merkitys. (Hytinen 1991: 42.) Myös juoman äärellä käydyt kahdenkeskiset keskustelut ystävän kanssa voidaan kokea antoisiksi hetkiksi erityisesti elämän muutoskohdissa (Holmila 1992: 23).

Muutamit nuoremmat haastateltavat kuvailivat alkoholinkäytön tilanteita mukavana yhdessäolona ja hauskanpitona ystävien kanssa. Nuori Riikka myös pohti miten alkoholi voi ”--*vapauttaa tietyissä porukoissa*”. Alkoholinkäyttötilanteissa luodaan sellaisia siltoja toisten ihmisten luo, joita suomalaisen elämäntavan kohtaamisissa harvemmin syntyy (Maunu 2018: 41). Alkoholin juominen ryhmässä voi itsessään luoda sosiaalisuutta, koska se auttaa latautumaan tilaan, jossa ollaan vähemmän varautuneita muita kohtaan ja käyttäytyään myös sosiaalisemmin kuin tavallisesti. Tämä tilanne koetaan yleensä miellyttävänä jaettuna kokemuksena. (Heath 2000: 172-173.) Pääkaupunkiseudun nuorten aikuisten ravintolajuomista tutkineet Törrönen & Maunu (2005: 278) havaitsivat kuinka alkoholinkäytöllä ja humalalla tavoitellaan ennemminkin seurallisuutta kuin juomista sen itsensä takia. ”--*kun heittää arkihuolet hukkaan ja lähtee pitämään hauskaa, niin alkoholi on yksi osa sitä kokemusta*” kuvasi nuori Sanna mielikuvaansa.

Alkoholinkäytön osaltaan luoma yhteisöllisyyden sidos voi olla vahva. Pari nuorta haastateltavaa mainitsi kuinka tämä voi jopa kääntyä niin, että se, joka ei jossain tilanteessa halua käyttää alkoholia, voi jopa tuntea syyllisyyttä omasta juomattomuudestaan. Juomattomuus voi näin luoda ikään kuin näkymätöntä muuria muiden ja itsen välille.

”Jos on vaikka jotkut juhlat, niin jos joku ei juo, niin se joutuu sitten selittelemään, että miksi se ei juo ja sehän on ihan normaalia että joskus on ollu vaikka pitempään, ihan huvikseen pitänyt taukoa, niin jos on jotkut juhlat niin sitten kysytään että ‘miksi sä ota, et ota, ota, ota!’, ja ‘emmää nyt...’, ja sitte se tuntuu, että on pettänyt sen juhlasturueen sillä ettei juo.”
(Mikko)

Elina pohti myös, kuinka naisten kohdalla juomattomuuden arvellaan puolestaan helposti lapsen odotuksesta. ”*Ja varsinkin jos on nainen, niin kyllähän se on heti tietysti raskaana tai jotain (...) jos ei juo*”. Alkoholinkäyttö voi olla niin kiinteä osa yhdessäoloa, että juomisesta kieltäytyminen saattaa herättää kummastusta ja sitä halutaan selittää erilaisilla syillä. Voi olla vaikea ymmärtää, jos joku ei yksinkertaisesti halua nauttia alkoholia. On kuitenkin erittäin tärkeää antaa ihmisille rauha olla käyttämättä alkoholia ilman sosiaalista painostusta (Heath 2000: 198).

8.2 Siirtymäriitin malli

Monet vanhemmat ja nuoremmat näkivät juhlahetket moninaisesti: juhlia voi alkoholin kanssa tai ilman ja juhliminen voi yleisesti olla jotakin, joka tuo elämään pientä vaihtelua ja virkistystä, kuten vaikkapa ystävän tapaamista. On kuitenkin maailmanlaajuisesti

yleistä, että juhlatilaisuuksissa sekä muissa yhteisissä kokoontumisissa nautitaan alkoholia (De Garine 2001: 5).

”Voidaan nähdä laajasti, mutta jos juhlinnalla tarkoitetaan ”märkää hetkeä”, niin kuuden annoksen ylitys on juhlimista.” (Heikki)

Aineistossani tuli esiin, kuinka alkoholi voi toimia mielen virittäjänä siirtymille tilanteesta tai olomuodosta toiseen. *”Urheilujuhliissa poksausellaan kuoharia”*, mainitsi nuoremman ikäryhmän Elina mielle yhtymästään. *”Juhlissa juodaan maljat--”* kuvaili vanhemman polven Tuulikki. Varsinkin maljan nostamisen katsotaan olevan merkki juhlan alkamisesta ja arjen jäämisestä taakse; se toimii ikään kuin porttina kahden maailman välissä (Virtanen 1982: 19).

Siirtymäriitin malli tuli vahvasti esiin aineistossani kolmella tapaa. Yksilön elämänsä kierto nivoutuu usein hänen lähiyhteisöönsä sekä laajemmin myös koko yhteiskuntaan. Elämänsä kierron tärkeyden vuoksi sen eri vaiheita on nimetty ja niiden saavuttamista juhliin juomalla alkoholia (Heath 2000: 22.) Sosiaalisuuden lisäksi juhlissa toteutuu usein myös erilaisten riittien näkökulma yksilön liikkua kategoriasta toiseen tai hänen liittyessään uuteen ryhmään. Riittien avulla teemme usein erilaiset elämäntilanteidemme muutokset näkyviksi. (Van Gennep 1960: 189.) Näitä siirtymätilassa tapahtuvia olosuhdemuutoksia teemme monesti merkityksellisiksi alkoholijuomilla. Juominen sinetöi yksilön esimerkiksi uuteen sosiaaliseen asemaan ja vahvistaa hänen sidettään yhteisöönsä. (Turunen 1999: 139.)

”Ajatellaan, että aikuinen ihminen, jolla on synttärit, niin kyllähän se lähtee juhlimaan, ja alkoholin kanssa.” (Elina)

Visserin (1991: 109-110; ks. myös Douglas 2005: 54) mukaan juhlien ja kyläilyjen vieraanvaraisuuteen liittyy myöskin symboliikka, joka jakaa maailman kotiin ja vieraaseen, pyhään ja profaaniin. Kotioven kynnyksen ylittämisen symboliikka on tunnettua monissa kulttuureissa ja siirtyminen kategoriasta toiseen; julkisesta yksityiseen on merkittävä tilanne. Vierasta pidetään monissa kulttuureissa ”saastuneena”. Saastunut on jotakin ulkopuolista ja joukkoon kuulumatonta, ja hän tuo kotiin mahdollisuuden vaarasta. Vieras pyritään ”sulauttamaan” osaksi kotia ja siksi hänen olonsa pyritään tekemään ruoka- ja juomatarjoilulla kotoisaksi. Varsinkin alkoholijuoman tarjoaminen vieraanvaraisuuden osoituksena on vanha ja laajalle levinnyt tapa (Heath 2000: 172).

Alkoholin nauttiminen toimii siirtymäriittinä myös töiden kiireistä vapaa-aikaan. Liikomme arjessamme erilaisten fyysisten tilojen sekä ajallisten kehysten läpi. Alkoholi toimii välineenä virittäytyessä uuteen tilaan ja aikaan – se symboloi siirtymää työntekijästä itselliseksi kotona oleilijaksi. Kun töihin keskittymisestä siirrytään vapaalle tai vaikkapa lomalle, voi alkoholinkäyttö saada erityisen, juhlanan sävyn. Siirtymäriittiin ei tarvita edes suurta määrää alkoholia. (Gusfield 1987: 75, 79, 80-81.) Molemmissa ikäryhmissä kohtuullisen alkoholinkäytön kuvattiin tuovan naisille hyvin vahvasti rentoutumista. Alkoholin juominen tuo siis mukanaan rauhoittumista ja mielihyvää. Monet vanhemmista ja nuoremmista haastateltavista mainitsivat, miten rentoa olotilaa tavoittelevaa alkoholinkäyttöä tapahtuu naisilla erityisesti ilta-aikaan. *”--Hyvin monet ottavat sidukan joka ilta”*, kuvaili vanhemman polven Marilii. Tämä voi johtua siitä, että suomalaisten alkoholinkäyttö painottuu yleisesti illan tunteihin (Mäkelä 2018: 134). Kohtuulliset määrät alkoholia koetaan usein rauhoittavina ja siksi on yleistä, että sitä käytetään erityisesti vapaa-aikana rentoutumistarkoitukseen. Juoman äärellä voi mietiskellä nykyhetkeä tai suunnitella tulevaa. (Heath 2000: 169.) Alla olevassa siteerauksessa nuori Emilia kuvaa

alkoholin rauhaa tuovaa vaikutusta.

”--pitkän päivän jälkeen on kiva nostaa jalat ylös ja juoda viiniä. Mun mielestä just alkoholi on tosi ihana siinä rentoutustarkoituksessa, koska se rentouttaa se uksi lasi viiniä illalla ja sitten saa hyvin unta. Se auttaa, vaikka nyt lääkärit sanoo, ettei pidä paikkansa, mutta musta se auttaa just siihen nukahtamiseen [naurua]. Varmaan se rentoutus, ja se myös joillekin tarkoittaa taas vähän irtautumista siitä harmaasta arjesta. Voi ajatella, että se on minun omaa aikaani.” (Emilia)

Alkoholi liittyy siis vahvasti osaksi tapakulttuuriamme. Tähän liittyen pari nuorempaa haastateltavaa mieltivät myös, kuinka alkoholinkäyttö voi olla puhdas tapa, automatisoitu toiminto, jonka käyttöä ei välttämättä mieti sen enempää, koska sen kulukseen on vain tottunut. He pohtivat miten esimerkiksi raskausaika voi tuoda naiselle henkistä välimatkaa alkoholinkäyttöön sekä käytön motiiveihin.

”--Jos ennen raskautta ja lapsen syntymää on käyttänyt alkoholia niin se on varmaan semmoinen asia, että jokainen sitten joutuu jossakin vaiheessa miettimään sitä. Ettei se välttämättä tarkoita mitään, että tekis kauhean negatiivisia johtopäätöksiä. Vaikka että 'voi kauheeta, minulla on tällainen ongelma', vaan ylipäättänsä, kyllähän se varmaan jossakin vaiheessa tulee mieleen 'hei että, tällönsä tilanteessa olen ennen vaikka juonut. Että tekeeköhän mulla oikeesti mieli, vai oonko tottunu silloin tähän'? --”(Sanna)

8.3 Vapauden malli

Muutama vanhempi haastateltava arvelivat alkoholin merkitsevän naisille vapautta verrattuna entiseen aikaan, jolloin naisten alkoholinkäyttöä kontrolloitiin enemmän. Nykyään naiset voivat halutessaan käyttää alkoholia ja suhtautua siihen elämän pienenä nautintona. Myös Orjasniemen (2005: 92) mukaan naisten alkoholin juominen on merkinnyt ja merkitsee heille edelleen vapautta ja tasa-arvoa. Kun humala on perinteisesti ollut miehisen alkoholinkäytön symboli, erityisesti naisten lisääntynyt humalajuominen on merkinnyt naisille syntyneitä vapautta käyttää alkoholia haluamallaan tavalla. Tämä viestii sukupuolten välisten erojen häviämisestä. Samalla tämä muutos suhtautumisessa naisten alkoholinkäyttöön kertoo myös yhteiskunnan asenteiden liberalisoitumisesta. (Mustonen, Mäkelä & Huhtanen 2009: 396.)

Aineistossani vanhemman polven kuva naisten alkoholinkäytön vapaudesta peilautui vahvasti miesten alkoholinkäyttöön. Esimerkiksi Erkki pohti että *”--kyllä ne (naiset) on aika lailla samanlaisia kuin miehetkin, että kyllä ne käyttää ihan reippaammin alkoholia--”*. Tulkitsen tämän voivan johtua siitä, että alkoholinkäytössä mies on perinteisesti ollut alkoholin kulutuksen mittari, ja naisten alkoholikäyttö on jäsentynyt suhteessa miesten juomiseen (Simonen 2011: 496). Nyt naisen on mahdollista nauttia alkoholinkäytön vapaudesta samalla tavoin kuin miehen. Hän voi olla kuin mies.

”--Voisiko nykyään ajatella, että naiset ovat tasa-arvon nimissä valmiita enemmän humputteluun kuin ennen? Kun kerta mies rilluttelee, miksen minäkin?--”(Helena)

Myös pari nuorempaa haastateltavaa tunnisti naisten nykyisen vapauden alkoholinkäyttöön entisaikoihin verrattuna, mutta kukaan nuorempien haastateltavien ryhmästä ei tuonut esiin

miesmittaa, tai että juominen nähtäisiin naisille tapana ”päästä tasoihin” miesten kanssa. Nuoremman polven Riikka pohti tätä omassa haastattelussaan.

”--Mä en sitä osaa ajatella, kun mä sitäkin mietin, että onko se jotenkin, että sillä haetaan sitä tasa-arvoa miesten kanssa, että kun miehille se on ollu tavallaan hyväksyttävämpää. En mää osaa oikeen ajatella ainakaan mitä mieltii lähiipiiriä, että sillä haettas tavallaan sitä tasa-arvoa, sillä että 'mekinvoidaan tällä tavalla juoda alkoholia kuin miehetkin'. Et se ei oikeestaan ole semmoinen...” (Riikka)

Simosen (2011: 506) artikkelissa todettiin, kuinka nuorempien ikäluokkien naiset olivat omaksuneet tasa-arvo-ideologian vahvana ja heidän alkoholisuhteessaan oli itsenäinen irroittelun- ja huvittelunhalu, vailla miessukupuolen vaikutusta. Aineistossani nuorten haastateltavien ryhmässä vapaus sai ”irroittautumisen” ja siten itsestä huolehtimisen merkityksen. Alkoholi oli ikään kuin ”ikkuna auki vapauteen”, jolloin sillä voi ottaa repäisyn arkeen, jonka jälkeen velvollisuuksia jaksaa taas paremmin. Naisten alkoholinkäyttöä kuvattiin haastatteluissa nuorten ryhmässä ”irtiottona”, ”rajojen rikkomisena”, ”nollauksena”, ja ”omana aikana” rankaltakin tuntuvan arjen vastapainoksi. *”On jopa suositeltavaa, että ihminen silloin tällöin hoitaa itseänsä, eli henkistä puolta”* mietti nuori Elina. Aineistossani irroittautumiseen ei liittynyt kaikkien haastateltavien mielestä välttämättä suurta määrää alkoholia, vaikka erityisesti naisten runsasta alkoholinkäyttöä sisällään pitävät juomistilanteet onkin yhdistetty ”time outiin” eli hetkelliseen vapautumiseen arjen velvollisuuksista (Simonen 2013: 45←MacAndrew & Edgerton 1969). Myös irtiotoissa yhteys toisiin ihmisiin nousee tärkeäksi seikaksi kuten Mikon lainaus kertoo:

”Miehet käy välillä reissuilla, että tavallaan nollautuu se tila. Ettei oo sukupuolisidonnainen juttu sekään, semmoinen tietynlainen nollaus. Ja semmoinen kollektiivinen krapula on hienoimpia juttuja, kun on ollut jossain porukalla ryyppäämässä, että kaikki on krapulassa, niin sehän on aivan mahtava tila sitten loppujen lopuksi, kun tulee kaikki parhaimmat jutut silloin, muistot ja muut...” (Mikko)

Niin pienilläkin kuin suuremmillakin irtiotoilla voi siis olla tärkeä merkitys jaksamisen kannalta. Holmilan (1992: 69) mukaan alkoholin juominen voi auttaa suojaamaan itseä muilta sekä säilyttämään omat rajat, ja asioista irroittautuminen, kun ympäristön vaatimukset ja tarpeet yrittävät ottaa osan. Alkoholilla voi myös mahdollistaa lyhyen vapautumisen naisen käyttäytymistä säätelevistä ideologioista ja odotuksista. Nuoren Tiinan siteerauksesta kuultaa henkinen vapautuminen, ja arjen pehmitys, kun irtiottoa ei ole mahdollista toteuttaa fyysisesti lähtemällä kotoa hetkeksi pois.

”No aika monelle se merkitsee mun mielestä sitä, et se on se (...) Varsinkin jos on töissä, ja sitte on ne lapset, ja sitte on se mies, joka ei ehkä välttämättä osallistu niin paljoa, vaan loistaa poissaolollaan reissutyön merkeissä esimerkiksi, tai pitkien työpäivien vuoksi, niin se on sitä, että kun lapset menee nukkumaan, ja on ollut stressaava päivä, ja sitten pitää ne astiat saada sinne koneeseen, ja hinkata se lattialista vielä sillä hammastikulla [naurua] niin siinä on se hyvin valkattu valkoviini sitte apuna. Et se on semmoista rentoutumista siinä arjen pyörittäksen keskellä, kun vituttaa eikä viitsi ottaa kirvestä esille [naurua]. Näin mää oon sen nähnyt (...) [naurua].” (Tiina)

8.4 Läheisyyden malli

”--Tuntuu että se on siinä seurustelussa aika paljon yhtenä tekijänä, että seurustelussa käytetään alkoholia ihan reippaasti.” (Erkki)

Muutamit vanhemmat haastateltavat miettivät alkoholinkäytön antavan naisille ”rohkeutta” ja auttavan ”estoista vapautumista”. Tulkintani mukaan vapautuminen, rentoutuminen ja estojen vähentyminen kohtuullisen alkoholinkäytön avulla voidaan liittää esimerkiksi kumppanin etsintään tai seksuaaliseen rohkaistumiseen. On yleistä, että alkoholia käytetään usein ”lemmenjuomana” (Heath 1987: 34). Tämä on ollut yleinen käsitys länsimaissa jo vuosituhansien ajan, ja tutkimuksissa on todettu kuinka naiset usein itse uskovat kohtuullisen alkoholin nauttimisen olevan heille seksuaalisten halujen heräämistä lisäävä tekijä, vaikka alkoholin on todellisuudessa todettu helposti laimentavan aistimuksia. (Beckman & Ackerman 1995: 269.)

Aineistostani on pääteltävissä, että alkoholin nauttimisella on osansa parisuhteen etsinnässä, koska muutamit haastateltavat mainitsivat ulkona käymisen vähentyvän sekä miehillä että naisilla parisuhteen alkaessa. Alkoholin ollessa sosiaalisten tilanteiden voiteluaine, sen avulla on helpompi lähestyä muita ihmisiä ja saada itselle seuraa. Siten läheisyyden haku voi olla motivoiva tekijä juomiseen (Heath 2000: 173.) Nykyrin (1996: 92) tutkimuksessa todettiin, kuinka alkoholin juonti muuntaa potentiaalisesti vakavat ja romanttiset kohtaukset eräänlaiseksi leikiksi ja tämä antaa luvan käyttäytyä jossain rajoissa arkielämästä poikkeavalla tavalla. Niinpä ihmiset saattavat alkoholin vaikutuksesta leikitellä helpommin seksuaalisuudellaan. Nuoren polven Emilia pohti miten alkoholinkäytön tapa voi myös ohjata kumppanin valintaa *”--harvoin mennään semmoisen kanssa yhteen, jonka alkoholinkulutus ois paljon reippaampaa kuin se oma kulutus--”*.

Sekä nuoremmissa että vanhemmissa ikäryhmissä katsottiin, että puolison löytyminen vähentää alkoholin käyttöä molemmilla suhteen osapuolilla, koska seuraa ei etsitä enää yöelämästä ja huomio suuntautuu kumppaniin. Alkoholinkäyttö muuntuu rauhallisemmaksi ja kotikeskeiseksi toiminnaksi.

”--käyttö voi vähentyä, kun ei käydä niin paljon juhlimassa ja kumppania etsimässä ravintoloissa. Ja koti ja siihen liittyvät asiat tulevat tärkeämmiksi.” (Liisa)

”--Kyllä mää luulen, että tuo suhteen aloittaminen, sittenhän sitä haluaa viettää aikaa sen toisen kanssa. Se muuttuu semmoseksi saunakaljoitteluksi ja ehkä vähän lieventyy käyttö (...) Voisin kuvitella (...) Ei enää hurjia sinkkubileitä... (Elina)

Molemmissa ikäryhmissä myös puolison niukemman alkoholinkäytön tai käyttämättömyyden nähtiin voivan vaikuttaa vähentävästi toisen käyttöön. Kumppanin ollessa läheinen ihminen, hän vaikuttaa kenties eniten toisen juomiseen joko hilliten sitä tai opettamalla uusia juomistapoja. Parisuhteeseen liittyvät voimakkaat tunteet ja tapahtumat voivat olla osallisina yksilön haluun ja tapaan käyttää alkoholia sekä kykyyn kontrolloida omaa juomista. (Holmila 1992: 42.) Molemmissa ikäryhmissä muutama haastateltava pohti erilaisten alkoholinkäyttötapojen tuovan mukanaan sopeutumista.

”--Jos kumppani ei juo, ei kehtaa itsekään. Paitsi tyttöjen illoissa, jos niitä on--” (Marilii)

”--Jos toisella on ollut hyvin holtitonta alkoholinkäyttöä ja tapaa tämmösen hieman rauhallisemman niin se voi niinkun vähentää sitä alkoholinkäyttöä.-- (Riikka)

Kaksi nuorempaa haastateltavaa näkivät kuinka tunnetilan vahvistajana kohtuukäytöllä on paikkansa seurusteluhetkissä. *”--Jos on kyse jostain (pariskunnan) illanvietosta tai muuten joku hyvä ruokaviini siihen, se voi olla niinku nautinto”* (Jenni). Myös muutama vanhempi haasteltava katsoi, että vanhemmat voivat antaa lapset hoitoon ja viettää aikaa keskenään tai tavata yhdessä ystäviään ja nauttia samalla alkoholia. Miellyttäviksi koetut, yhteiset alkoholinkäyttötilanteet syventävät usein ihmissuhteita (Heath 2000: 198). Myös itselläni on vaikea kuvitella esimerkiksi parisuhdelomaa ilman alkoholia, koska läheisen ihmisen kanssa, jonka kanssa eletään elämän ylä- ja alamäet, on erityisen hauskaa tehdä jotakin tavallisuudesta poikkeavaa, ja alkoholinjuonti tekee tilanteelle oman ”kuplan”. Pariskunnilla korostuu alkoholinkäytön luoma yhtenäisyys; juomiskumppanuus, jossa alkoholilla on merkitystä arjesta irrottajana ja tunnelman luoja (Hyttinen 1991: 37). Pariskuntien onnelliset yhdessäolon tilanteet sisältävät usein alkoholinkäyttöä ja sillä on osuutensa myös erotiikan luomisessa. Seksuaalisuuden lisäksi alkoholilla voi olla muitakin myönteisiä vaikutuksia perhe-elämään, koska sen avulla voidaan päästä käsittelemään ja puhumaan asioista, joita ei välttämättä muuten käytäisi läpi. (Holmila 1992: 101.)

Vanhemmassa ikäryhmässä tuli parin haastateltavan osalta esiin, se kuinka parisuhde tuo kontrollin mukaan pariskuntien alkoholinkäyttöön. Myös useat nuoret haastateltavat kertoivat kuinka pariutuminen tuo mukaan keskustelua omista ja kumppanin iltamenoista. Kyse on toisen kunnioittamisesta ja arvostamisesta. *”-- Jos vaikka aikaisemmin on saanut mennä ja liehua, niin sitte siinä on se toinenkin mitä ajatella”*. (Mikko). Alkoholinkäyttö pyritään sovittamaan elämään niin, ettei sillä loukata tai suututeta toista. *”--Ja sitte tietenkin nämä ’että millon mennään omien kavereiden kanssa’-valinnat, ja mikä on se yhteinen aika (...) Minkälaista se on, että liittyykö siihen alkoholinkäyttö vai ei?”* (Tiina)

9 Kohtuukäytön riskimallit

Tässä luvussa esittelen alkoholin kohtuukäytön riskimallit. Tässä joukossa kulttuurisia malleja, kohtuullinen alkoholinkäyttö ja äitiys tuottivat negatiivisia mielikuvia, joissa kohtuullinen alkoholinkäyttö on tuomassa mukanaan huolta, ristiriitoja tai epävarmuutta. Kohtuukäytön ollessa moninainen asia, myös sen riskit näkyivät aineistossani eri tavoin. Alkoholinkäyttöön liitetään usein jonkinlainen uhan mahdollisuus (Heath 2000: 196). Kohtuullinenkaan alkoholinkäyttö ei ole haitatonta toimintaa: juodut alkoholimäärät voivat esimerkiksi nousta huomaamatta, vaikka kyse ei olisikaan vielä riskikäytöstä. Alhaisetkin alkoholimäärät voivat myös olla myötävaikuttajina tapaturmissa. (Päihdelinkki 2013.)

Terveysteen liittyvien riskien lisäksi kohtuukäyttöön voi liittyä yhteisön asenteista kumpuavia huolia. Alkoholia voi käyttää välineenä naisen kunnian loukkaamiseen (Nätkin 1984: 212). Heath (2000: 74) pohtii, kuinka yhteiskunnassamme vallitsevan kaksoistandardin vuoksi naiset ovat usein miehiä haavoittuvaisempia esimerkiksi arvokkuutta, häpeää tai vanhemmuutta koskevista asioista. Erityisesti moraalia ja alkoholia koskevat kaksoistandardit ovat yleisesti ottaen melko tavallisia monissa kulttuureissa. Alkoholin kaksoistandardilla on juurensa valtasuhteissa, niin kuin muillakin kaksoistandardeilla. Osoituksena naisten ja miesten välisestä vallan epätasapainosta on ollut esimerkiksi hillitön alkoholinkäyttö, joka on perinteisesti ollut miehille sallittua tai johon miehiä on voitu jopa yllyttää, mutta joka on naisten kohdalla johtanut paheksuntaan ja rangaistukseen. (Wilsnack & Wilsnack 1997: 3.)

9.1 Väärät motiivit – Negatiivisten tunteiden peittämisen malli

Vanhemmat haastateltavat näkivät nykyisen työelämän vaikuttavan merkittävästi naisen rooliin äitinä. Työn ja perheen yhteensovittamisesta on viime aikoina keskusteltu paljon, ja se on noussut yhdeksi työmarkkinaneuvotteluiden ja poliittisten puheiden kärkiaiheista. Yhtenä syynä tähän on ollut työelämän kiihtyvä tahti, tietoyhteiskunnan työskentelytapa sekä työsuhteiden määräaikaistumiskehitys. Nykytyöelämän rytmissä vanhemmuudelle on jäämässä yhä vähemmän aikaa. (Kivimäki 2003: 186.) Vanhemmat haastateltavat kuvasivat tämän päivän äitiyttä energiaa vieväksi, ja siinä missä tekniikka ja erilaiset ostopalvelut ovat aikaa myöten tehostanut ja helpottanut kotitöiden hoitamista, työn vaatimukset ulottuvat tänä päivänä myös perhe-elämään ja vapaa-aikaan. Työn ja perheen yhteensovittaminen on nykyisin monelle äidille suuri haaste. *”Äitiyteen tänä päivänä kuuluu, että kaikkea on tarpeeksi ja kaikki on helpompaa kuin omana aikanani, mutta se on myös liian kiireistä.--”* (Tuulikki)

Virtasen (1982: 12) mukaan on tavallista, kuinka ihmiset pyrkivät alkoholia käyttämällä murtamaan elämän eri ristiriitoja ja sen voimalla yritetään vapautua ikävistä tunteista. Ihmisille on tyypillistä paeta elämän realiteetteja päihtymyksellä, koska se energisoi ja toisaalta myös rauhoittaa mieltä. Tietoisuutemme omasta olemisestamme voi saada meidät haluamaan tämän seikan hetkellistä unohtamista. (De Garine 2001: 3.) Vuoden 2016 Juomatapatutkimuksen mukaan noin kolmannes vastanneista käytti alkoholia työstressin hallintaan sekä unohtaakseen hetkeksi arkiset huolet (Härkönen & Katainen 2018: 207). Erityisesti naiset saattavat joutua kokemaan rooliristiriitoja, jotka johtuvat usein epärealistisista odotuksista, joiden keskellä yritetään olla hyvä äiti, työntekijä, puoliso ja ”kodinhengetär”. Jos nainen ei kykene suoriutumaan kaikista tehtävistä on seurauksena roolikonflikti, johon hän voi hakea helpotusta alkoholinkäytöstä. Jos tämä menee liian pitkälle, hetkellisestä arjen pakenemisesta voi muodostua vähitellen alkoholiongelma. (Hyttinen 1990: 55-56, 73.)

Milloin alkoholin kohtuukäyttö ylittyy? Itäpuisto (2008: 17-18) toteaa, ettei ole yksiselitteistä, milloin alkoholinkäyttö muuttuu ongelmalliseksi. Jo yksistään käsitys haitallisesta kulutuksesta, on aika- ja yhteiskuntasidonnaisesti tuotettu, ja siksi ongelmajuomisen määrittely muovautuu tietyn ajanjakson ja sen arvojen vaikutuksen alla. Arkipuheessa alkoholin normaalikäyttö ja alkoholiongelmat käsitellään usein kahtena erillisenä, ja toisistaan riippumattomina ilmiönä. Alkoholiongelma ei synny yhdessä yössä, vaan sen kehittyminen voi olla jopa vuosikymmeniä kestävä prosessi. Kohtuukäyttö ja ongelmakäyttö muodostavatkin jatkumon, jolla yksilö voi elämänsä aikana kulkea enemmän tai vähemmän ongelmakäytön puolelle. Vaikka nainen käyttäisikin alkoholia aiempaa runsaammin jossain vaiheessa elämänsä, merkitsee tämä vasta riskiä alkoholisoitumiselle. Yksilöllä on itsellään suuri valta muuttaa ”kurssia”, mikäli hänellä on tarpeeksi resursseja ja voimavaroja korjata elämäntilannettaan. (Holmila 1992: 9.)

Osa haastateltavistani katsoi kuinka muuttunut alkoholinkulutus tai juomisen motiivit voivat olla riskitekijöitä. Vaikka annosmäärät eivät olisikaan suuria, liikutaan ”harmaalla alueella”, mikäli esimerkiksi työpäivän jälkeen haluaa juoda siksi, että kokee työnsä epämieluisaksi. Stressiä olisi parempi hoitaa muulla tavalla kuin alkoholilla, eikä sillä tulisi tukahduttaa tai siirtää sivuun huonoa tuulta tai ikäviä tunteita, jotka pitäisi käsitellä.

”Alkoholilla voidaan yrittää peittää ja unohtaa vastoinkäymisiä.” (Tuulikki)

”-- Jos juo humalahakuisemmin tai liikaa, niin toisaalta se on myös jonkinlainen pakokeino, tai keino peittää epävarmuutta niinku jossain tilanteessa. Et silloin se ei taas tuo vapautta” (Mari)

Alkoholinkäytön vapaus voi kääntyä itseään vastaan ja se voi merkitä mahdollista riskiä hyvinvoinnille. Aineistossani alkoholi liitettiinkin enemmän juhliin ja mukaviin kohtaamisiin ja vuorovaikutukseen.”--*se (alkoholi) on mieluummin sellaiseen sosiaaliseen kanssakäymiseen ja iloiisiin, positiivisiin tilanteisiin sopiva juoma”* pohti nuori Sanna.

Koen että suojeleviin ja ohjaaviin käsityksiin ja asenteisiin liittyy näin myös määrittelyä oikeasta ja vääränlaisesta alkoholinkäytöstä. Terveysdiskurssit ovat yksi normalisoivan vallankäytön muoto, ja siten hyvinvoinnin ylläpitäminen ja sairauksien ennaltaehkäiseminen katsotaan nykyisin länsimaisen yksilön moraaliseksi velvollisuudeksi (ks. Honkasalo 2000: 56; Kangas & Karvonen 2000: 181). Hyttinen (1990: 42-43) nostaa esiin, kuinka hyvinvoinnin ylläpitämisestä on tullut nykyisin peruste naisten kontrolloidulle alkoholinkäytölle koska erityisesti he perustelevat sillä rajoitettua juomista. Siten hyvinvointi- ja terveysarvot määrittävät nykyisin naisten moraalin perustaa. Näin moralismi alkoholisuhteiden määrittelystä ei ole kadonnut, vaan sen muodot ovat muovautuneet erilaisiksi

9.2 Miellyttäminen ja riitely – Kumppanin vaikutusmalli

Kuten edellisessä luvussa todettiin, aineistossani alkoholi auttoi yhteyden saamista toiseen ihmiseen tai helpotti tapaa pitää yllä tätä yhteyttä. Tilanteessa on esillä myös kolikon toinen puoli. Kun pariutumisen ja kumppanin alkoholinkäytön katsottiin vaikuttavan toiseen kulutusta vähentävästi, muutamat molempien ikäryhmien haastateltavat näkivät tilanteen voivan toisaalta myös kasvattavan käyttömääriä. Molemmissa ikäryhmissä pari haastateltavaa näkivät seurajuomisen olevan syynä kulutuksen lisääntymiseen. Pariutumisen myötä voi tulla uutta sosiaalista piiriä, joissa yhdessäolon tilanteet sisältävät alkoholin juontia ja samalla omaksutaan kenties uusia tapoja käyttää alkoholia. Haastateltavat arvelivat myös, että kumppaniaan haluaa miellyttää ja siten naisen

alkoholinkulutus voi myös kasvaa seurakäytön myötä ja tämä voi merkitä riskiä käytön kasvulle. On todettu, että erityisesti naisten ongelmallinen alkoholinkäyttö on suhteessa heidän kumppaniensa ongelmajuomiseen, mutta miesten ongelmajuominen ei ole riippuvainen naisen liiallisesta juomisesta. Tämä saattaa johtua alkoholinkäytön normien määrittämisestä miesten juomisen kautta. (Wilsnack & Wilsnack 1995: 46.)

”--Jos vaikka käydään hirveästi yhdessä ulkona, niin sitten saattaa lisääntyä se alkoholinkäyttö. Tai sitten, osa pariskunnista saattaa sitten nauttia alkoholia ihan kahdestaan siellä kotona. Että semmoinen kotona juominenkin voi lisääntyä tosi paljon sitten sen myötä.--” (Sanna)

”Avo- tai avioliitto voi aiheuttaa sen, että nainen, joka ei ole ennen juuri juonut, juo miehensä seurassa tai jopa miellyttääkseen miestänsä. Voisi olla varmaan toisinkin päin.” (Helena)

Vanhemmassa ikäryhmässä korostui näkemys alkoholinkäytön yhteydestä riitelyyn ja sitä kautta myös parisuhdeongelmiin. Vaikka alkoholinkäyttö voi lähentää pariskuntaa, se voi toisaalta myös edesauttaa riitatilanteiden syntymistä, ja rauhallinen keskustelu päätyykin suukopuun. Alkoholinkäytössä positiiviset ja negatiiviset tunnetilat kulkevatkin rinta rinnan. Mielenliikkeet kärjistävät kiihkeää vuorovaikutusta riitelyksi, ja välittämistä mustasukkaisuudeksi, etenkin alkoholin vaikutuksen alla. (Holmila 1992: 42, 101.)

”Avoliitto tai avioliitto voi jopa vähentää naisen alkoholinkäyttöä, mutta jos liitossa on vaikeuksia, voi alkoholinkäyttö lisääntyä” (Tuulikki)

Vanhemmassa ikäryhmässä alkoholinkäyttö sai myös tunteiden ilmaisun – näyttämisenhalun ja koston ilmentämisen muodon. Helena pohti alkoholin yhtenä merkityksenä olevan naiselle *”--lapsellinen ‘minä myös’ (-asenne) miehen juomista vastaan--”* samoin kuin Terttu kuvasi mielikuvaansa pariskunnan konfliktista *”--kun sinä menet, menen minäkin”*-kannanottona miehen käytöstä kohtaan. Tässä juominen peilautuu aineistossani taas miehen alkoholinkäytön kautta. Vaikka alkoholinkäyttö antaa naisille mahdollisuuden ilmaista negatiivisia tunteita; kiukkua, vihaisuutta ja patoutunutta harmia ilman fyysisesti aggressiivista käytöstä, tilanteessa on läsnä perinteinen ”rähinäviinan” henki. Esimerkiksi erilaisille negatiivisilla tunteilla, kuten mustasukkaisuudella voi perustella juomista, ja sen kautta voi yrittää antaa toiselle takaisin mielipahan tuottamisesta. (Holmila 1992: 23, 45.)

9.3 Poikkeavan naisen malli

Anna: Millainen kuva teillä on nyky naisista alkoholinkäyttäjinä?

Elina: [naurua] Huonoja naisia...

Ylläolevassa lainauksessa nuoren haastateltavan vastaus kertoo erityisesti aiemmin alkoholinkäyttöön vahvasti liitetystä sukupuolimoraalista, jonka hän tunnisti. Ainoastaan Elina nuorista haastateltavista mainitsi asiasta, ja vain ylläolevan sitaatin verran. Vanhemman polven Mariliin ja Tertun vastauksissa sukupuolimoraali oli vakavammin läsnä. Marilii mainitsi, kuinka *”--moni lapsi, ainakin suunnittelematon, on saanut alkunsa juhlinnan jälkeen”*. Tulkitsen, että Tertulle aamuvarhain kotiin tuleva juhlija toi mielikuvan mahdollisesta syrjähyppystä: *”--eikä ole ollenkaan varmaa missä on yöpynyt--”*. Hän myös kertoi kuinka ei hyväksy aviopuolisoiden *”yöjuoksua”*, ja miten äitien ja

isien iltakulkemisten tulisi tapahtua ”säädylisyyden rajoissa” jotta tasapainoinen perhe-elämä ei vaarantuisi. Kummankaan haastateltavan siteeraukset eivät nostaneet erityisesti naista esiin ”huonompana” osapuolena, vaan sukupuolimoraali koski yhtä lailla molempia sukupuolia. Silti sanastomme tuntee ”huonon naisen”-käsitteen, muttei ”huonoa miestä”.

Sukupuolimoraalilla tarkoitetaan normeja, joita liitetään seksuaaliseen käyttäytymiseen yhteisöissä joko sitovasti tai ihanteena. Uskonto on yksi sukupuolimoraalin perustoista. Kristillisen moraalin mukaan esimerkiksi ”yöjalassa” käyminen on epäsiiveellistä toimintaa. Nykyisin sukupuolimoraali ei ole yhteiskunnallisesti yhdenmukainen ja sen sisältöä määrittävät erilaiset ryhmät ja ideologiat. (Kontula 1993: 53, 54.) Tulkitsen siten että vanhemman ikäpolven parissa voi olla yhä sukupuolimoraalin säätelmiä käsityksiä, jotka myös nuorempi sukupolvi pystyy yhä jossain määrin erottamaan. Vaikka käsitys ”naisen huonoudesta” ei elä enää niin vahvana kuin ennen, sen arkkityyppi on edelleen tunnistettavissa. Perinteinen ”huonon naisen” kuva viittaa oletettuihin lyhytaikaisiin seksisuhteisiin, tupakointiin, juomiseen, kiroiluun ja itsekontrollin puutteeseen. Vastaavasti ”kunnon naisen” kategoriaan on kulttuurissamme perinteisesti liitetty kunniallinen elämä, kuten esimerkiksi aviollinen uskollisuus, äitiys ja työssäkäynti. (Saarikoski 2001: 25, 93, 120.) ”Huonon naisen” kategoria on siten vastakohta ”äidin” kategorialle (Nätkin 2006: 11).

Huora on voimakas kuva poikkeavasta (*engl. deviant*) naisesta. Sen avulla naisen ympäristöön mukautumaton käytös on seksualisoitu. (Heidensohn 1985: 93.) Naisten humala on liitetty promiskuiteettiin eli seksuaalisen holtittomuuteen (Orjasniemi 2005: 94). Vanha ruotsalainen sananlasku kertoo kuinka ”humalainen nainen on kuin avoin kirstu” (Hyttinen 1990: 51). Yhteisöjen suhtautumisessa naiseuteen onkin seksuaalisuuden sääntelyllä ollut suuri osa. Naisen seksuaalisuus on koettu uhkaavaksi voimaksi, jota yhteiskunnan on kontrolloitava. Hallitsemattomana se on katsottu vaaraksi yhteiskunnan jatkuvuudelle. Siksi naisen seksuaalisuuden ilmetessä avioliittoinstituution ulkopuolella, se on syyllistetty ”huonon naisen” eli ”hirveän äidin” myytillä. (Koivunen 1995: 40.)

Löysin aineistostani myös toisen poikkeavan naisen kuvan, joka edellisen tavoin tuli vähäisesti esille. Vanhemman polven Mariliin ja Helenan lähestulkoon samanlaiset siteeraukset kertovat humalaisen naiseen liitetystä erityisyydestä.

”--Humalainen mies on ikävä katsella, mutta nainen tai nuori on vielä ikävämpää ja surullisempaa.” (Marilii)

”Humalainen mies on surullinen näky, mutta monin verroin surullisempi on humalainen nainen, suorastaan vastenmielinen.--” (Helena)

Vaikka muut haastateltavat eivät sanoittaneet suoraan humalaisen naisen erityisyyttä, huomasi haastattelutilanteissa, kuinka monien vanhempien ja nuorempien haasteltavien, muuten neutraalit tai hyväntuuliset äänet ja ilmeet muuttuivat jopa hieman inhonsekaisiksi, kun he puhuivat liikaa humaltuvasta naisesta. Vaikken haluaisi, koen itsekkin, että kovassa humalassa oleva nainen pysäyttää enemmän, kuin samassa tilanteessa oleva mies. Humalaisesta naisesta tulee itselleni mieleen kysymys siitä, mitä hänelle on tapahtunut elämässä, että tilanne on mennyt niin pitkälle. Onko kotona tai töissä ollut ongelmia? Tätä pohdintaa taas ei itselläni miehen kohdalla tule esiin. Naiselta on ehkä tottunut odottamaan enemmän hallittua käytöstä?

Simosen (2011: 495) mukaan naisilta on tyypillisesti odotettu, että he juodessaankin kykenevät säilyttämään itsehillintänsä ja ylläpitävät näin feminiinisyyttään Pahasti

humalassa olevan naisen kuvaillaan näyttävän rumalta ja rivolta (Veijola 1988: 63). Vaikka naisten alkoholinkäyttö sallitaankin nykyisin, ympäristön suhtautuminen siis muuttuu, jos nainen humaltuu liikaa. Lisäksi liiallisessa humalatilassa oleva nainen on myös eri asia kuin samassa tilanteessa oleva mies. (Orjasniemi 2005: 94.) Veijola (1988: 62-63) esittää syynä olevan alkoholin tuhoisan vaikutuksen naisen uusintamiskykyyn. Näky humalaisesta naisesta on niin vaikea, ja yhteiskunnan järjestystä rikkova, että se aiheuttaa siksi voimakkaan negatiivisia reaktioita. Myös Douglas (2005: 47) katsoo että lika on katsojan silmässä: mikään asia itsessään ei ole likaista, mutta kun jonkin asian katsotaan tuottavan epäjärjestystä, se nähdään likana. Lian poistamisella pyritään saamaan järjestys takaisin.

Aikuisen naisen humalatila saattaa herättää huolen hänen oletetuista lapsistaan, jotka ovat mielikuvissa jääneet heitteille (Veijola 1988: 63). Siten huoran lisäksi humalainen nainen voidaan nähdä myös noitahahmona. Naisen pahuus liittyy mielikuvissamme usein perhesuhteisiin ja lasten kärsimykseen, ja siten paha nainen – noita, on uhka yhteiskunnalle. Holmila (1992: 100.) Noita on perinteisesti nähty ruumiillistuneena luontona, edustaen sen kaoottista ja tuhoavaa puolta (Suutala 2001: 31). Se on hyvin voimakas poikkeavan naisen metafora ja tätä kuvaa on käytetty historian saatossa, ja vielä nykyisinkin erityisesti naisten vainoamiseen. Myös lastensaduissa noita yhdistyy yhä pahuuteen ja turmeltuneisuuteen. Molemmat poikkeavan naisen tyypit on katsottu olevan erittäin vahingoittavia niitä yksittäisiä naisia ja naisryhmiä kohtaan, joihin ne on kerran liitetty. (Heidelsohn 1985: 92, 95.)

9.4 Huoli maineen menetyksestä – Leimautumisen malli

”Jos lapsen kanssa menee Alkoon ostaan pullollisen punaviiniä, niin se on pitkiä katseita, suurta hiljaisuutta ja paheksuntaa havaittavissa (...) [naurua] siinä ympärillä. --” (nuoremman sukupolven haastateltava)

Nuorempien haastateltavien äitikuvassa korostuivat yleisesti ulkoiset paineet kuten kritisoiduksi tulemisen pelko sekä jatkuvan arvioinnin kohteena oleminen. *”--Minulla ei ole lapsia mutta ainaki minusta tuntuu, että niillä äideillä on hirveesti paineita et onko nyt hyvä äiti, huono äiti. Ja tottakai kaikki muut osaa kasvattaa lapset paljon paremmin kuin sinä itse. --”* (Emilia). Paineita ajateltiin nuorempien haastateltavien mukaan myös tuovan vanhemmille tarjoutuva tiedon määrä sekä vaatimukset kauniista ja huolitellusta ulkonäöstä tai tietynlaisesta elämäntyylistä. Berg (2009: 172) toteaa, kuinka yksi mediassa luotu tyypillinen äitikuva on eräänlainen ”superäiti”, joka on pystyvä, aikaansaava ja ahkera. Tällainen äitihahmo pyrkii vastaamaan yhtä aikaa moniin erilaisiin odotuksiin.

”--on sitte tosi paljo sellaisia aivan ylisuorittajia, että mun mielestä se on ihan hullua, että lapsia raahataan joka ilta jonnekin eri harrastuksiin ja sitten käydään itse vielä treenaamassa aivan pakko-oireisesti joskus illalla vielä kaiken sen päälle ja talokin pitää olla aivan viimeisen päälle puhdas, et on semmoista niin kuin kiiltokuvan kiillottamista.” (Sanna)

Aineistoni mukaan äitiyden tuomat paineet ja huolet ulottuivat myös alkoholinkäyttöön, koska muutamat nuoret haastateltavani kokivat yleisen ilmapiirin arvostelevan perheenäitejä. Aineistossani olikin osan nuorten haastateltavien puolesta vahvasti läsnä ilmaisu ”tuomitseminen”. Nuoremman polven Tiina puolestaan kuvasi alkoholinkäyttöön liittyvää yhteiskunnallista ilmapiiriä sanalla ”noitavaino” eli kuinka jollain tavoin kyseenalaiseksi tai epäsovivaksi katsottu alkoholinkäyttö voi lyödä leiman ihmiseen. Tällä

ei välttämättä ole totuuspohjaa, ja suhtautuminen voi olla äkkipikaista. ”--*Ajatellaan se vastaus kauheimman kautta, aina ottamatta selvää, mikä on se totuus*” hän pohti vielä myöhemmin haastattelussa.

Vanhemman polven Heikki oli huomionut, kuinka ”--*maaseudulla äitejä ohjaa edelleen 'leimautuvuus'*--” alkoholinkäytön suhteen. Leimautuminen on seurausta huonosta maineesta ja siitä voi seurata naiselle pelon, epäluuloisuuden ja epävarmuuden tunteita. Maineeseen menettämisen uhka voi taten säädellä eri tavoin naisen alkoholinkäyttöä. (Saarikoski 2001: 43, 134, 136.) Hyttinen (1991: 112) toteaa naisen symboloivan äidin ja vaimon rooleissaan vankkoja sosiaalisia ja moraalisia arvoja; yhteiskunnan perustaa. Jos nainen alkoholisoituu, hän stereotyyppisen käsityksen mukaan toimii näitä arvoja vastaan eikä siten pysty huolehtimaan perheestään. Tämä ennakkokäsitys alkoholiongelmaisista naisista sekä siitä seuraava moraalinen kontrolli ja jopa pelko alkoholiongelmaiseksi leimautumisesta voi näkyä myös alkoholia kohtuudella käyttävien naisten mielissä. Pari nuorempaa haastateltava mainitsi, kuinka alkoholista on rennompaa ja luonnollisempaa puhua omien ystävien kanssa, koska tilanteessa ei ole pelkoa ylitulkinnoista.

”No minulla oli työterveystarkastus vuosi sitten niin (...) niin siellä siitä tulee puhuttua paljon virallisemmin. Ja ehkä vähän (...) Ei samalla tavalla laske leikkiä, kun kavereitten kanssa. Niiden kanssa saattaa helpommin laskea leikkiä ”tuossahan on täysi alkoholisti kohtapuoliin”. Jossain työterveystarkastuksessa ei nyt ehkä niin voi sanoa [naurua]” (Emilia)

Vaikka naisten alkoholinkäyttöön suhtaudutaan nykyään yleisellä tasolla sallivasti, sen katsotaan yhä sopivan huonosti äidin roolimalliin (Itäpuisto 2008: 39-40). Hyttinen (1991: 36) on todennut, että siitä huolimatta, että naisten alkoholinkäyttö on vakiintunutta, yhteiskunnan huoli naisten alkoholinkäytöstä ja sen sopivuudesta äidin ja vaimon rooleihin on synnyttänyt moralistisia kannanottoja ja aiheuttanut helposti alkoholinkäytön ylipäätelmiä. Olen itsekkin joskus tuntenut epämääräistä ja absurdilta tuntuvaa häpeää, jos olen esimerkiksi käynyt lasten kanssa yhdessä Alkossa, koska tiedostan, että joku voi suhtautua siihen negatiivisesti. Tahtomattani tästä tulee mieleen, kuinka yksilö on hyvin usein jollain tasolla riippuvainen muitten ihmisten hyväksynnästä, ja tätä hallintaa on vaikea välttää. Moni nuorempi haastateltava katsoi, että varsinkin pienten lasten äitejä arvostellaan heidän alkoholinkäytöstä.

--Jos semmonen joka ajattelee, että sitä äitiä koskee jotkut tietyt erikoisohjeet, niin niillä on muutenkin semmoset ihan omat standardit sen mukaan, että mikä on niinkun hyvä äiti ja (...) Sitten monesti ainakin olen itse huomannut, että semmoisilla ihmisillä on monesti aivan täysi ennakoasenne, että ne saattaa olla hyvin paheksuvia sitä kohtaan ylipäätänsä, et jos se äiti vaikka jättää sen lapsen hoitoon ja lähtee jonnekin iltaa istumaan. Että se alkoholinkäyttö on sitten vaan semmoinen ase siinä vaiheessa tuomita sitä ihmistä, kun ollaan jo valmiiksi tuomittu se omien periaatteiden ja asenteiden mukaan. Että semmoista mää olen ainakin kohdannut, mikä on tietenkin aivan täysin epärationaalista ja ihmeellistä, mutta ehkä yleinen ilmapiiri on, että etenkin pienten lasten äitejä tuomitaan silleen enemmän.” (Sanna)

Nuoren sukupolven haastateltava Jenni mietti kuinka äidit myös itse tiedostavat olevansa alkoholinkäytön suhteen erityisryhmä. ”- *pienten lasten äidit ehkä vähän katsoo myös sitä mitä ne muu ajattelee, tai miettii sitä aika paljon.*”. Näin alkoholinkäyttöön voi liittyä varovaisuutta ja epävarmuutta. On todettu, kuinka erityisesti yksinhuoltajaäidit kokevat

ympäristön kontrollin suurena, ja he pyrkivät elämään ja käyttäytymään tavoilla, jotka eivät anna aihetta moitteille (Hyttinen 1991: 40). Gefou-Madianoun (2002: 17) mukaan varsinkin humalahakuisesti juovat naiset leimautuvat helposti. Heidän juomisensa tulkitaan usein itsehillinnän ja itsekunnioituksen puutteeksi sekä liitetään kontrolloimattomaan seksuaalisuuteen. Lisäksi myyttinen käsitys alkoholiongelmaisesta naisesta ”langenneena enkelinä” naisesta vaikuttaa edelleen siten että yhteiskunta valvoo sen pohjalta luodulla normistolla naisten alkoholinkäyttöä ja tuomitsee ”väärin” juovia naisia. Huolimatta naisten alkoholinkäytön vapaudesta, moraalinen kontrolli toimii edelleen. Kontrolloijina toimivat usein toiset naiset, koska yhteiskunnallinen moraalin vartijan toimi on edelleen osoitettu heille. (Hyttinen 1990: 52.) Nuoren polven Tiina mietti kuinka muiden tuomitsemisen takana voi olla tyytymättömyyttä omaan elämään tai ymmärtämättömyyttä erilaisia tapoja kohtaan. ”--tiedän toisaalta myös monia äitejä, jotka luiskahtaa siihen, että ollaan kotona lasten kanssa, ja (...) ja sitten samalla tuomitaan ne muut jotka osaa ottaa sitä omaa aikaa, irtiottoa siitä perheestä.

10 Lapsen etu - alkoholinkäyttöä ohjaavat mallit

Douglas (2005: 156) toteaa, kuinka epäjärjestys rikkoo kaavoja, mutta se on yhtä aikaa myös raaka-aine kaavojen rakentamiseen. Järjestys edellyttää rajoituksia: kaikista mahdollisista aineksista on rajattu tietty valikoima ja kaikista mahdollisista suhteista on rajattu määrä käytössä. Epäjärjestys on jotakin rajoittamatonta, koska se ei toteuta mitään kaavaa, mutta siinä on valtavat mahdollisuudet kaavojen luomiseen. Vaikka pyrimme järjestykseen, emme tämän vuoksi suoraan hylkää epäjärjestystä. Jokainen yhteisö sallii, vaatii, rajoittaa tai odottaa yksilöiltä tietynlaista käyttäytymistä kategorisoinnin tai luokittelun avulla (Heath 2000: 72). Kun alkoholin juonti on sosiaalinen tapahtuma, se toimii siten joukkoon kuulumisen tai joukosta erottamisen perustana (Heath 1995: 336-337). Siksi alkoholinkäytön kautta voidaan korostaa omaa identiteettiä, tehdä rajanvetoja sekä nähdä ihmisten välisiä eroja (Dietler 2006: 235). Tässä luvussa esittelen siten alkoholinkäyttöä ohjaavat mallit, haastateltavien jaetut käsitykset tienviitoista ja odotuksista, jotka nousevat äitiyden ja kohtuuskäytön kategoriasta.

10.1 Vastuullisuuden malli

”Mä näkisin sen, että jos niinku puhutaan normaalista, järkevästi ajattelevasta ihmisestä, niin kyllähän se siinä vaiheessa, kun perhe tulee, niin pitäis jollakin tavalla fokuksen siirtyä siihen perheeseen ja ihan sillä lailla pääpainotteisesti, jos niinku siinä vaiheessa pyörii koko ajan alkoholi mielessä, niin kyllähän voi jo aatella että on jo jonkinlainen ongelma siinä sitte ettei pysty (...) Kyllähän se muuttaa sitä kaikilla normaaleilla ihmisillä, niin sanotusti.” (Mikko)

Naisten juomatapoihin on todettu vaikuttavan voimakkaasti tiedostettu vastuu omista lapsista (Orjasniemi 2003: 184). Myös haitallisesti juovien naisten kohdalla äidin roolin on todettu jossain määrin hillitsevän alkoholinkäyttöä (Holmila 1992: 64). Useat vanhemmat ja nuoremmat haastateltavat kuvasivatkin naisia tiedostaviksi alkoholinkäyttäjiksi, jotka äidinroolissaan ymmärsivät vanhemmuuden tuomat velvollisuudet ja vastuut lapsia kohtaan. Yleisesti haastatteluissa katsottiin, että vastuullisesti toimiva äiti jättää alkoholinkäytön kokonaan pois raskauden ajaksi lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi, sekä huomioi myöhemmin alkoholinkäytössään lapsen tarpeet ja turvallisuuden. Kulttuurisesti naiselta odotetaan äidin roolissa lapsen hyvän tavoittelua ja omien tarpeiden jättämistä taka-alalle, ja häntä voidaan moralisoida lapsen terveyden ja edun kautta, mikäli hän toimii suositusten ja ohjeiden vastaisesti (Nousiainen 2004: 169; Nätkin 1991: 22). Oman lapsen hyvinvoinnin varmistamisen lisäksi kyse on myös toimisesta yhteisön asettamien normien mukaan.

Aineistossani näkyi, kuinka haastateltavan oma käsitys kohtuudesta määritti paljon sitä, millaista alkoholinkäyttöä odotetaan myös naiselta, jolla on lapsia. Vanhemmat haastateltavat näkivät juhlissa ja harvoin tapahtuvan maltillisen alkoholinkäytön olevan kohtuujoumista äidille, kun taas nuoremmat olivat määrittelyissään hieman väljempiä. Oli kuitenkin joitakin asioita, jotka korostuivat äitiyden kohdalla, kuten esimerkiksi lapsen nuori ikä, lapsen läsnäolo alkoholia käytettäessä sekä lapsen tarpeet. On katsottu, että naisen alkoholinkäytön ei tule vaarantaa hänen kykyään huolehtia reproduktiotehävistään, ja siksi varsinkaan suuret alkoholiannokset eivät ole perinteisesti olleet naisille sallittuja. (Veijola 1988, 61- 63). Sana ”kontrolli” toistui useiden vanhempien ja nuorten haastatteluissa. Molemmissa ikäryhmissä kontrollin menetyksestä kertoi esimerkiksi kova

humala.

"Äiti on edelleen viime kädessä lasten turva. Jos kontrolli pettää, turvaa ei ole." (Marilii)

Muutamat nuoremmat haastateltavaa miettivät myös, kuinka perheenäidin alkoholinkäytön ei tulisi tapahtua liian usein, eikä se varsinkaan kovaa humalaa saisi tapahtua tiheästi, koska se herättää kysymyksen juomisen motiiveista ja lasten hyvinvoinnista.

"--Tietenkin jos ne lapset on jatkuvasti hoidossa sen takia että äiti haluaa juoda niin se on paheksuttavaa (...) Mutta että satunnaisesti, ei mun mielestä ole niin paha." (Jenni)

Tavoitettavuuden tärkeys nousi esiin muutaman haastateltavan osalta. Liiallinen humalatila luonnollisesti vaikeuttaa tavoitettavuutta ja toimintakykyä. Nuori Emilia pohti, miten vanhemman olisi vapaaehtanaan hyvä suhteuttaa alkoholinkäyttö siihen, kykeneekö lähtemään esimerkiksi sairaalaan, jos kotona on sattunut tapaturma ja lapsi on viety saamaan hoitoa. Nuori Sanna mietti myös lapsen ahdistusta, jos äiti ei vastaa puhelimeen, kun hänelle pitäisi saada puhua. *"--Mä kuvittelisin, että jos olisin itse äiti, niin jotenkin mä haluaisin, että vaikka mä oisin jossakin vaikka viihteellä tai jossakin reissussa, että olisin aina siinä kunnossa, että jos lapsi yrittäis soittaa, jos sillä on hätä, että oisin aina jotenkin tolkuissani, kun vastaisin siihen puhelimeen."* Myös pari vanhempaa haastateltavaa korostivat, ettei vanhempien tule juoda liikaa, vaikka lapsi olisikin hoidossa. *"--Äiti ei voi missään tilanteessa, eikä millään verukkeella olla vahvasti humaltunut. Uskoisin että isovanhemmat ottaisivat asian todella raskaasti!"* näki vanhemman sukupolven Terttu.

Sanna tosin halusi haastattelussaan painottaa minulle, kuinka hän ei tarkoittanut kuulostaa liian jyrkältä, ja hän kertoi ymmärtävänsä kuinka ihmisille voi sattua juomisen kanssa vahinkoja, jolloin he humaltuvat tarkoittamattaan liikaa. Nuoremmen ikäryhmän parissa liiallinen humaltuminen oli pääosin epätoivottua, mutta tilanteena se oli nuorille selvästi tutumpi kuin vanhemmalle sukupolvelle. Esimerkiksi nuoren polven Mari mainitsi huomanneensa, miten perheenäideille voi helposti sattua juomisen kanssa ylilyöntejä, koska he saattavat käyttää yleisesti vähän alkoholia, ja arvioida sietokykynsä väärin. *"--äideillä saattaa sitten myös jotenki herkästi, että kun he lähtevät juhlimaan ja he tekevät sitä melko harvoin, niin siinä jotenkin, välttämättä ei ihan niinku tiedosteta sitä (...) kohtuukäyttöä siinä kohtaa. Et saatetaan kuvitella, että voi nautiskella saman määrän, jos on nautiskellut paljon ennen äidiksi tuloa, ja voi olla, että juo liikaa. (Mari)* Muutama nuorempi haastateltava suhtautui liialliseen humalatilaan empaattisesti ja katsoi myös, että perheellisen naisen hyväksyttävän ja ei-hvaksyttävän alkoholinkäytön raja kulkee selkeässä riippuvuudessa ja alkoholismissa; pakonomaisessa tarpeessa juoda, jolloin ihminen on alkoholin talutusnuorassa, eikä hallitse itse enää tilannetta. *"-- jos aina haisee viinalle, vaikka pystyisi toimimaan, niin ei se sekään sillon ole kohtuukäyttöä. Jotenki jos sen alkoholinkäytön pystyy hallitsemaan, eikä silleen, että alkoholinkäyttö hallitsee sitä..."* (Mikko)

10.2 Lapsen iän malli

Anna: Mitä raskaus tai lasten syntymä voi tuoda alkoholinkäyttöön äidille ja isälle?

Mari: Minusta se tuo muutoksia. Vanhemmat alkaa miettiä enemmän omaa alkoholinkäyttöä ja just sitä että juoko lasten nähden, ja just vauva-

arjessakin (...) Niin. et ei välttämättä käytä, haluaa olla läsnä siinä tilanteessa (...) Tuossakin se miehen alkoholinkäyttö on jotenki vapaampaa, hän on se, joka ei imetä, ja se mitä hän elimistöönsä nauttii ei siirry suoraan vauvalle. niin miehillä se on vapaampaa. Et hänellä on se mahdollisuus helpommin nauttia alkoholia, kun naisella se vaatii vähän enemmän.

Haastatteluissa nähtiin yleisesti, kuinka lapsen iällä ja kasvamisella oli vaikutusta vanhempien alkoholinkäyttöön sekä erityisesti naisen juomistapoihin. Lastensaannin aika nähtiin molemmissa ikäryhmissä yleisesti aikana, jolloin alkoholinkäyttö on vanhemmilla hyvin vähäistä. Pari nuorempaa haastateltavaa pohtivat kuinka lapsiperhearkki voi olla kiireistä ja voimavaroja vaativaa, jolloin esimerkiksi alkoholillinen juhliminen ei välttämättä edes kiinnosta kyseisessä elämänvaiheessa. Ulkona käyminen vaatii myös enemmän järjestelyä esimerkiksi lastenvahtien varaamisen suhteen. *”Pienten lasten perhearkki on aika hektistä ja luulisin että silloin vanhemmat juovat vähemmän alkoholia kuin jo isompien lasten vanhemmat.”* (Laura). Yksi nuorempi ja yksi vanhempi haastateltava näkivät myös, että isä rauhoittuu lapsen syntymän jälkeen hetkellisesti kotiin, mutta alkoholinkäyttö normalisoituu hänellä nopeasti esimerkiksi varpajaisten myötä vauvan sitoessa äitiä samalla enemmän kotiin. *”--saattaahan siinä (isällä) hetken viivähdys olla, mutta (...) kyllä se samanlailla jatkuu.”* (Anneli)

Suurin osa molempien ikäryhmien haastateltavista mainitsi imettävien äitien pidättäytyvän alkoholista. Alkoholin nähtiin siirtyvän rintamaitoon ja vaikuttaen näin haitallisesti lapseen. Pari nuorta haastateltavaa eivät myöskään antanut pidättäytymiselle mitään erityistä syytä. *”--se kuuluu siihen pakettiin jotenki”* (Elina). Muutama nuoremmista haastateltavista hyväksyi kuitenkin imettävän äidin alkoholinkäytön, jos hän odottaisi alkoholin poistuvan maidosta ennen imetystä tai lapsi olisi hoidossa. Kysyin asiaa, jos haastateltava ei maininnut imettävien äitien jättävän alkoholin nauttimisen väliin, tai jos jokin muu seikka haastattelussa ohjasi ottamaan asian puheeksi.

”Mää en nää siinä niinku mitään semmosta ongelmaa. Et ainut siis mikä ehkä vois sanella sen, niin se miten hyvin se vauva viihtyy siinä sitten toisen hoidossa. Miten se syö ja nukkuu ja (...) Et jos se sitte huutaa yhteensä 24 tuntia putkeen [naurua] niin ehkä se ei ois sitte niin suositeltavaa! [naurua].” (Tiina)

Asia tuli kuitenkin ilmi kysyessäni vain asiaa erikseen, jolloin suora kysymykseni haastattelutilanteesta ohjasi puhumaan asiasta. Pari haastateltavaa vaikuttivat myöntävästä vastauksestaan huolimatta myös hieman hämmentyneiltä kysymyksestäni, mikä voi kertoa siitä, ettei tätä koettu yleiseksi tavaksi. Tässä kohtaa jäin miettimään, millaisia vastauksia olisin saanut, jos olisin kysynyt asiaa rohkeammin. THL:n (2015) antaman suosituksen mukaan äidin harvakseltaan tapahtuva kohtuikäyttö ei ole este imetykselle, koska lapsen äidinmaidosta saama alkoholimäärä jää hyvin pieneksi. Alkoholi myös poistuu rintamaidosta samaa tahtia kuin verestä. Vanhemman alkoholin nauttiminen muodostaa kuitenkin tapaturmariskin pientä lasta käsitellessä, ja muodostaa siten suuremman rajoittavan tekijän kuin äidinmaidon alkoholipitoisuus. Vauva tarvitsee aina selvän hoitajan. Imetysajan alkoholinkäytölle ei myöskään voida asettaa turvallista rajaa, koska alkoholin vaikutuksista imetykseen ja lapsen terveyteen on saatu vasta vähän tutkimustietoa. Imetyksen tuki ry puolestaan ohjeistaa, että imettävä äiti voi suunnitella hyvillä mielin satunnaista alkoholillista vapaailtaa, kun tuntee itse olevansa siihen valmis, ja vauvalla on turvallinen ja tuttu hoitaja (Imetyksen tuki ry 2016).

Molemmissa ikäryhmissä nähtiin muutaman haastateltavan osalta, että lapsen kasvaminen

ja itsenäistyminen toi liikkumatilaa vanhempien, ja erityisesti äidin alkoholinkäytölle.”—
”Nuorempana ennen kouluikää rajoitetaan sitä alkoholinkäyttöä, että ei kotona ainakaan silleen lasten nähden juoda eikä käytetä sitä alkoholia (...) Mutta sitte sanotaan, että murrosiän jälkeen niin tuskin se enää silleen vaikuttaa, ehkä jonkin verran sitä vähän rajoittaa, mutta ei hirmu paljon” mietti vanhemman sukupolven Erkki. Toisaalta kasvava vapaus tuo mukanaan myös vastuuta. ”--Toki on taas sitte se, minkälaisen esimerkin antaa lapsille, vaikka teini-ikäisille lapsille, se on taas sitten ihan toinen asia”, näki nuoremman polven Jenni. Pieni lapsi taas liitettiin aineistossani vahvemmin äitiin kuin isään.

”Onhan se sillai (...) Onhan se, jos ajatellaan vaikka yhteiskunnan suhtautumista siihen, jos joku on vaikka synnyttänyt tai on vaikka pieniä lapsia, vaikka puolivuotiaita, niin helposti tulee se että ’pieniä lapsia kotona...mitä sää täällä baarissa teet?’ Vaikka sinänsä ihan samalla tavalla vois niinku isällekin sanoa sitte että ’sullahan on pieniä lapsia kotona, että mitä sinä täällä teet?’” (Mikko)

10.3 Esimerkin antamisen malli

Alkoholikasvatusta on pidetty perheen sisäisenä asiana, ja alkoholinkäyttö osana perheiden käytäntöjä on näin ollut omalakinen alueensa. Perheiden sisällä on kuitenkin viime vuosikymmeninä tapahtunut muutoksia, jotka kytkeytyvät puolisojen ja lasten lisääntyvään tasavertaisuuteen. Naisten alkoholinkäytön yleistymisen on tuonut alkoholin vahvemmin osaksi kotielämää. Myös isien rooli on muuttunut, minkä seurauksena isät ovat enemmän läsnä perheen arjessa. Lisäksi lasten asema on muuttunut niin perheissä kuin yhteiskunnallisesti. Tämän myötä lapsia kuunnellaan nykyisin enemmän ja heillä on runsaammin oikeuksia. (Pirskanen, Kataja, Simonen, Holmila & Tigersted 2016: 17.) Juomisen siirtyminen kotiympäristöön on myös merkinnyt sitä, että lasten oletetaan hyvässä ja pahassa olevan osa alkoholia käyttävää perheyhteisöä. 2000-luvulla on yhä enemmän nostettu esille se, miten suhtautua lasten ”altistumiseen” alkoholille sekä pohdittu, mitä seurauksia tällä altistumisella on. (Tigersted & Härkönen 2016: 126.)

Vuoden 2016 Juomatapatutkimuksessa tarkasteltiin suomalaisten asenteita pienten lasten seurassa tapahtuvaa alkoholinkäyttöä kohtaan. Noin kolme neljästä eli 73% suomalaisista katsoivat vuonna 2016 että pienten lasten läsnä ollessa ei tule käyttää alkoholia. Suurimman osan (95-96%) mielestä pienten lasten läsnä ollessa ei saa humaltua. Kaksi viidestä suomalaisesta (38%) hyväksyi humaltumisen lasten läsnä ollessa, mikäli joku seurueesta ei käyttänyt alkoholia ja huolehti lapsista. Yleisesti ottaen miehet ja naiset, joiden taloudessa asui alaikäisiä lapsia, olivat muita vapaamielisempiä koskien alkoholinkäyttöä lasten läsnä ollessa: noin 70% näistä vastaajista katsoi, että pienten lasten läsnä ollessa ei tule käyttää lainkaan alkoholia, kun vastaava osuus muiden vastaajien osalta oli noin 80%. Naiset olivat yleisesti ottaen miehiä useammin sitä mieltä, että lasten läsnä ollessa ei tule käyttää lainkaan alkoholia riippumatta siitä, asuiko heidän taloudessaan lapsia. (Raitasalo 2018: 126-127.)

Holmila (1992: 56) pohtii, kuinka alkoholinkäytön mallin antaminen lapsille voi herättää kysymyksiä. Tulisiko heidät totuttaa alkoholiin osana elämää vaiko pitää heidät siitä kokonaan erillään? Monet nuoremmat ja vanhemmat haastateltavat toivat esiin sen, kuinka aikuinen ei saa koskaan juoda liikaa lapsen seurassa:

”Äidin alkoholinkäyttö, ainakaan lasten silmin, ei tule olla sammaltavaa.”
(Heikki)

”--se kontrolli ei saa mennä, joku lasi viiniä tai siideri tai yks olut tai joku tommonen niin ei se nyt (...) Niin ei se nyt oo niinku vielä huono. --” (Jenni)

Vanhemmassa ikäryhmässä yksi haastateltava katsoi, että vanhempien ei tule käyttää lasten seurassa alkoholia, ja parin vanhemman haastateltavan osalta oli pääteltävissä, että alkoholinkäyttöä lasten seurassa ei koettu yleiseksi tavaksi. Useiden vanhempien ja nuorempien haastateltavien mielestä lasten seurassa voitiin nauttia pieniä määriä alkoholia esimerkiksi kyläillessä, ruokailun yhteydessä sekä juhlatilaisuuksissa. Muutamat haastateltavat kuvailivat myös itse, kuinka alkoholi oli heillä käytössä ruoka- ja seurustelujuomana isompien lasten tai lapsenlapsien läsnäollessa. Yksi nuorempi haastateltava kertoi pienten lasten tarvitsevuuden vaikuttaneen heidän perheessään siten, etteivät vanhemmat nauttineet alkoholia lasten seurassa yhtä aikaa, jotta mahdollisen hätätilanteen sattuessa toinen pystyisi ajamaan autoa ja viemään lapsen lääkäriin.

Pari nuorempaa haastateltavaa katsoi, että on osa alkoholikasvatusta jo hieman isomman lapsen nähdä kuinka pienetkin määrät voivat mahdollisesti vaikuttaa aikuisen käytökseen. *”--Jos viikonloppuna syö, tai on jotakin viiniä ja vaikka siinä tulisi vähän kevyeen hiprakkaan, niin meidän perheessä se on ihan ok. Että silla lailla lapset on tottunut siihen, että ne ei ihmettele sitä--”* (nuoren sukupolven haastateltava). Aikuisten hallitun alkoholinkäytön katsottiin olevan hyvän esimerkin näyttämistä lapsille sekä suojaavan lasta vaarallisilta alkoholikokeiluilta nuoruusiässä.

”Lasten kasvaessa kodin esimerkki alkoholin käytössä esim. juhlatilaisuuksissa on merkittävä. Tässä on merkittävä osuus sekä äidin sekä isän kohtuuskäyttö. Se antaa lapsille näkemyksen positiivisesta asiasta. Jos kodissa alkoholi kokonaan tuomitaan, saattaa lapsille herätä sitä kohtaan vääränlaista kiinnostusta.” (Terttu)

”-- voihan se äiti sanoa, että äiti nyt ottaa alkoholia, tai että lapset näkee kotona alkoholia, ja ne tietää että sitä voi juoda myös vain vähän, et se ei oo mikään paha asia. Koska sitte niitä voi sitte teini-iässä alkaa kiinnostaan se hirveesti.” (Emilia)

Ohjeistus alkoholin nauttimiseen lasten seurassa on hivenen ristiriitaista. Mannerheimin Lastensuojeluliiton (2017) mukaan lapselle tulee järjestää kotiin hoitaja tai hoitopaikka toisaalta, mikäli molemmat vanhemmat haluavat nauttia alkoholia, koska ei ole olemassa yksiselitteistä vastausta siihen, millainen aikuisen alkoholinkäyttö olisi haitatonta lapselle ja nuorelle. Noin joka viides lapsi kokeekin vanhemman alkoholinkäytön haittaavan elämänsä. Alkoholin lapsille tuomat haitat eivät liity pelkästään suurkuluttajiin, vaan he saattavat kärsiä myös aikuisten kohtuullisesta alkoholinkäytöstä, koska aikuisen mielestä harmiton juominen voi lapsesta tuntua hämmentävältä tai pelottavalta. Lapset ja nuoret myös omaksuvat suhtautumisen alkoholiin ja sen käyttötottumukset omasta lähipiiristään. Siksi olisi hyvä pohtia esimerkiksi sitä, saako lapsi käsityksen, että alkoholi kuuluu aina juhliin tai kun aikuinen haluaa rentoutua.

Ehkäisevä päihdetyö (EHYT Ry) (2015) puolestaan neuvoo vanhempia avoimuuteen ja keskustelevuuteen. Kun tavoitteena on opettaa seuraavalle sukupolvelle tervettä alkoholikulttuuria, alkoholinkäyttöä pidä piilotella, koska tämä voi herättää lapsessa jopa liiallista kiinnostusta alkoholia kohtaan. Lapsen kanssa tulisi puhua neutraalilla tavalla

alkoholia ympäröivistä ilmiöistä sekä erilaisista sosiaalisista tilanteista, joissa lapsi näkee alkoholinkäyttöä. Mallin näyttäminen on keskeisessä roolissa kaikessa alkoholikasvatuksessa, ja siksi lasten on hyvä nähdä alkoholinkäyttöä esimerkiksi osana rauhallista juhlintaa ja ilonpitoa. Haastatteluissani vanhan polven Helena ja nuori Mikko toivat esiin avoimuuden tärkeyttä.

”--Sekin on tavallaan sitä suhtautumista siihen alkoholiin sitte, että onko se joku semmonen salattava asia, vai voiko sitä tavallaan käyttää sivistyneesti.”
(Mikko)

”-- Sitten kun lapset kasvavat ja lähestyvät murkkuikää, olisi varmaan hyvä keskustella lasten kanssa alkoholin käytöstä. Missään nimessä ei kannata salassa naukkailla.--”(Helena)

Mielestäni alkoholinkäyttö lasten seurassa ei ole ongelmaton alue, mutta koen alkoholin saavan olla osa kotielämää lapsen ikä ja tarpeet huomioiden. Myös Raitasalo (2018: 126) muistuttaa vanhemman kohtuukäytön mahdollisista haitoista lapselle, mutta nostaa myös esiin, kuinka vanhemmat antavat alkoholinkäytön mallin. On todettu kuinka vanhempien asenteilla, kodin olosuhteilla ja avoimella keskustelulla on suuri vaikutus nuoren alkoholinkäyttöön. Itäpuisto (2008: 42, 43) katsoo myös, että vanhemman raittius ei ole synonyymi hyvälle vanhemmuudelle. Vanhemmuuden hyvyttä ei voi edes määritellä ulkoisten seikkojen perusteella. Liikaakin juovat vanhemmat voivat lapsen näkökulmasta olla hyviä tai vähintään riittäviä vanhempia, mikäli vanhempi alkoholiongelmaansa huolimatta kykenee antamaan vanhempi-lapsisuhteeseen jotakin hyvää ja arvokasta.

10.4 Äidin paikkamalli

”-- vaikka eletään vuotta 2018 niin silti tuntuu, et se äidinrooli pysyy hyvin sellasena perinteikkäänä, et ei varmaan katsota edelleenkaan hyvällä, jos äiti onkin viihteellä...” (Emilia)

Ylläolevassa siteerauksessa nuoren sukupolven Emilia johdattelee malliin äidin paikasta. Suuri osa vanhemmista haastateltavista näki heterovanhempien muodostamien lapsiperheiden toimivan arjessaan tasa-arvoisesti kotitöitä jakaen. Muutosta nähtiin ajan myötä tulleen erityisesti isän osallistumiseen kodin ylläpidossa ja lastenhoidossa. Monet kuvasivat sitä, kuinka kodinhoito ja lapset olivat ennen kokonaan naisen vastuulla hänen oman palkkatyönsä lisäksi, kun taas mies keskittyi lepäämään työpäivän päätyttyä. Isä oli myös perheen auktoriteetti, jota kunnioitettiin. Muutama haastateltava mainitsi siirtymän tasa-arvoisempaan perhe-elämään positiivisena asiana.

”No kyllä se varmaan aika paljon on yhteistä, että siinä molemmat tekee kaikkia töitä tänä päivänä. Ainakin mitä mää olen tässä lähipiirissä ja ystäväpiirissä nähnyt niin miehet laittaa ruokaa, ja siivoaa, ja hoitaa lapsia siinä missä vaimokin. Että kun molemmat käy töissä, niin yhdessä tehdään myös kotityöt.” (Erkki)

Alkoholinkäytön ollessa kyseessä, tasa-arvoisista perheen työnjakonäkemyksistä huolimatta äidin erityisyys suhteessa lapsiin tulee kuitenkin esille vanhemmassa ikäryhmässä. Äidin ja lapsen suhde kuvautui vahvana siteenä. Pari vanhempaa haastateltavaa totesivat, kuinka lapsen jättäminen isälle hoitoon oli ”liian huoletonta” asennoitumista äitiyteen ja erityisesti äidin pienen vauvan jättäminen hoitoon

”kyseenalaista”. Tässä yhteydessä tulevat esiin myös äitiyteen liittyvät kulttuuriset moraalikoodit (ks. Nousiainen 2004: 63). Esimerkiksi kiintymyssuhdeteoria on tuottanut vahvoja käsityksiä äidin ensisijaisuudesta ja näin äitiyttä pidetään usein kulttuurisesti lapsen kehityksen perustana (Berg 2008: 40; Vuori 2003: 61). Vanhemmat haastateltavat eivät tosin nähneet isänsäkään baarikäyntiä hyvänä asiana, mutta silti äidin juominen oli aineistossani huonompi asia kuin isän.

”--äidin kuuluu tilanteessa kuin tilanteessa huolehtia ja olla vastuussa lapsista, kuin emo pennuista!--” (Liisa)

Myös Simosen (2011: 505) tutkimuksessa vanhemman naissukupolven alkoholinkäyttöön liittyvässä naiskuvassa näkyi kohtuullisuus, siveellisyys ja kunniallisuus, vahva itsehallinta alkoholinkäyttötavoissa sekä vastuuntunto ja huolenpito kotia ja perhettä kohtaan. Miehiä on puolestaan kehoitettu toimimaan isinä ja nauttimaan isänä olemisesta, mutta heitä on kutsuttu ottamaan täyttä vastuuta lapsesta vähän (Vuori 2003: 54). Näin isän rooli näkyy aineistossani alkoholinkäytön suhteen pikemminkin äidin ”apupoikana”, kuin tasaveroisena ja vastuullisena oman lapsensa hoivaajana (ks. Nousiainen 2004: 61 ← Vuori 2002: 126-127). *”Äiti kuitenkin hoitaa lapset (...) että samahan tuo on miehen mennä menojaan [naurua]”* (Anneli).

Nuoremmat haastateltavat olivat hieman kriittisempiä perheiden sisäisen työnjaon suhteen, vaikka moni olikin huomannut kuinka raja ”miesten ja naisten töihin” oli muuttunut omasta lapsuudesta häilyväisemmäksi ja kuinka isät osallistuvat nykyään enemmän perhe-elämän pyörytykseen.

”Joo kyllä mää näen sen tasa-arvosempana, mutta mun mielestä se myös vaihtelee perheittäin. Et edelleen on kuitenkin jonkin verran perheitä, joissa tuntuu, että se äiti kyllä hoitaa kaiken siinä arjessa.” (Mari)

Myös nuorempi sukupolvi näki äiti-lapsisuhteen vahvana, mutta enemmän yhteiskunnallisena viestinä siitä ”kuinka asian tulisi olla”. Useat nuoret haastateltavat ottivat todellisuudessa etäisyyttä kärsivälliseen ja syliinsä sulkevaan äitikuvaan.

”Se on varmaan se myytti ja mielikuva siitä, että minkälainen on hyvä äiti (...) Ja sehän on tahraton ja pullantuoksuinen ja (...) lempeä silloinkin, kun maailma romahtaa. Niin se vaan siinä hymisee [naurua] keittää vattumehua [naurua] kaikille. Sehän on tää (...) Tää mun mielestä muokkaa aika paljon noita (...) Itseasiassa se istuu aika tiukassa toi tommonen minkälainen äiti nimenomaan pitää olla. Et siinä ei oo niinku minkäänlaisia vapauksia semmosessa julkisessa keskustelussa, yleisessä mielipiteessä.” (Tiina)

Muutama nuorempi haastateltava mainitsi huomanneensa kuinka isyyteen eivät kohdistu samat odotukset lastenhoidon suhteen mitä äiteihin, jolloin he voivat ottaa ikään kuin rennommin kotiasioitten suhteen. Onkin havaittu, että yhteiskunnassamme isiin kohdistuvat paineet ovat usein lempeämpiä, mikäli niitä verrataan paineisiin, jotka kohdistuvat äiteihin (Jallinoja 2006: 154). Vaikka isät ottavat nykyisin yhä enemmän vastuuta lastenhoidosta, kulttuuriset käsitykset muuttuvat hitaasti. Hyvää isyyttä ajatellaan pitkälti yksittäisten tekojen kautta. Jos isä hakee lapsensa päiväkodista, laittaa lapsilleen ruokaa tai tekee kotitöitä, häntä pidetään tyypillisesti hyvänä isänä. Hyvään äitiyteen kohdistuvat odotukset ovat holistisia, moraalisesti ja yhteiskunnallisesti velvoittavia, ja niitä pidetään itsestään selvinä. (Berg 2009: 174.)

”--mun mielestä sitä ei niin paljo paheksuta, jos mies käy jossain baarissa, mut sitte ja jos nainen käy varsinkin jos se on vaikka muutama kuukausi sitte synnyttänyt niin se saattaa olla paljo pahempi juttu, kuin jos se mies käy (...) Että se tuntuu että miehelle sallitaan se ero raskaasta arjesta, tai no kai se nainenki haluaa... [naurua] Et mikäs juttu siinä sitten on?--”(Emilia)

Aineistossani näkyi kuinka naisille ei kulttuurisesti sallita täysin samoja asioita alkoholinkäytön suhteen kuin miehille. Sanonta ”pojat on poikia” toistui sekä vanhempien että nuorempien haastateltavien haastatteluissa. --”Miehillä nyt saattaa nuo ’poikien illat’ venyä vähän pitkän kaavan mukaan toisinaan”--kerto i esimerkiksi nuoremman polven Riikka mielikuvastaan. Monet nuoret kyseenalaistivat tätä asetelmaa ja myös pari vanhempaa haastateltavaa mainitsivat myös, kuinka näin ei tulisi olla. Vanhemman sukupolven Marilii pohti, kuinka tämä tulee vielä jatkumaan ”--niin kauan kuin tarvitaan Me Too -kampanjoita--” ja kirjoitti, kuinka nainen näyttäytyy myös hänelle alkoholinkäytön suhteen moraalisesti vahvempaa kuin mies. Tämä ilmiö on nähtävissä selvästi koko aineistossani. Saarikosken (2001: 39) mukaan tässä kohtaa ”luonto” sijoittuukin mieheen, ja tekee hänestä heikon ja viettiensä armoilla elävän, kun taas nainen nousee esiin vahvana ja oman elämänsä suhteen kontrollissa ollen. Vahvan naisen malli antaa naiselle tässä kohtaa toisaalta valtaa, mutta toisaalta myös sulkee pois asioita.

Pari nuorempaa haastateltavaa kuvasi miten miehillä on tapana tehdä keskinäisiä reissuja, joissa alkoholin juonti kuuluu mukaan yhteisenä ajanvietteenä. ”--Jotenki tuntuu, että siellä kuitenkin monissa perheissä, vaikka sitten lapset on jo vanhempiakin, niin tuntuu sitten että isän on helpompi lähteä semmosille pidemmille reissuille ja ottaa alkoholia tosi paljonkin. Ja naisen lähtö (...) Joko naiset ei halua lähteä, tai sitä ei vaan ole helpompi järjestää”. (Mari). Gefou-Madianoun (2002: 15) mukaan monissa yhteiskunnissa miehillä on enemmän liikkumavapautta sekä vapaa-aikaa kuin naisilla. On myös tavallista, että miehet voivat viettää säännöllisesti ja pitkäkestoisesti aikaa toisten miesten kanssa alkoholia juoden ylläpitäen näin samalla maskuliinista identiteettiä ja keskinäistä solidaarisuutta. Molemmissa ikäryhmissä katsottiin miesten ja naisten liikkumavapauden eron olevan yhä voimassa sekä kulttuurisesti että myös konkreettisena käytäntönä. Tästä kertovat vanhemman polven Leenan ja nuoremman polven Jennin siteeraukset, ne ja havainnollistavat samalla sukupolvien välistä näkemyseroa

”Totta kai on miesten maailma, vielä. Eli miehellä voi olla mennyt vaan ”vähän pitkäksi” ilta kavereiden kanssa, työpalaveri tms. Uskoisin, että siellä (kotona) odottava vaimokin on sopeutuvaisempi tilanteeseen kuin vastaavasti naisen ollessa pitkäksi venähtäneessä illassa. Jopa lapset voivat katsoa vähän erilailla isän ja äidin menoja. Äidin on totuttu olevan siinä kotona ja huolehtivan heistä.” (Leena)

”Varmaan ehkä vieläkin on semmonen vähän enemmän stereotyyppinen käsitys siitä, että äidit on niitä pullantuoksuisia kotiäitejä. Isät tekee sitten työt ja kaikki tällaiset miehiset työt ja sit käy vähän välillä nollaamassa. Se on ehkä yleinen ilmapiiri, vaikka mennään kyllä siis parempaan suuntaan, siis niin kuin sanoin tuossa aikaisemmin sitä, että ne sukupuoliroolit ei ole enää niin tiukkoja, niin ehkä silti ollaan, vaikka parempaan suuntaan mennään, niin ehkä silti ollaan vielä siellä vanhoillisella, konservatiivisella puolella. Ainakin itsellä on semmonen filis, että ollaan (...) on sellainen yleinen ilmapiiri.”(Jenni)

11 Johtopäätökset

Pro gradu- tutkielmani tavoitteena oli selvittää, millaisia näkemyksiä äitiyteen ja alkoholin kohtuukäyttöön liitetään ja miten niitä perustellaan. Tarkensin tutkimustavoitettani neljää tutkimuskysymystä käyttäen. Aineistoni koostui kahdelle sukupolvelle keväällä 2018 tehdyistä haastatteluista, jotka toteutin kasvokkain, puhelimitse sekä sähköpostitse. Käsittelin aihetta feministisen ja kognitiivisen antropologian näkökulmista sekä hyödynsin myös autoetnografiaa, joka tässä tutkimuksessa merkitsi omien kokemusten peilaamista ja esille tuomista yhdessä haastateltavien käsityksien ja kokemusten kanssa. Annoin haastateltavien itse määrittää tutkimuksessani äidin roolit ja alkoholin kohtuukäytön. Kohtuukäyttö oli aineistossani moninainen, mutta yhtä aikaa selviä säännönmukaisuuksia noudattava asia. Kohtuukäyttöä määriteltiin annosmäärien, tilanteiden, käyttäytymisen sekä aikajänteen perusteella, ja samalla se oli näin kontrollin alainen tapahtuma. Äidin roolit puolestaan tulivat esiin perheen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kannattelijana, arvojen välittäjänä, työntekijänä ja puolisona.

Äitiys ja alkoholin kohtuukäyttö saivat aineistossani monia eri ulottuvuuksia, jotka olivat paitsi monissa tapauksissa limittäisiä, myös vastakkaisia toistensa kanssa. Yhdessäolon-, siirtymäriitin-, vapauden-, ja läheisyydenmallit kertoivat alkoholinkäyttöön liittyvistä positiivisista seikoista. Mallit negatiivisten tunteiden peittelystä, kumppanin vaikutuksesta alkoholinkäyttöön, poikkeavasta naisesta sekä leimautumisesta ja maineen menettämisestä edustivat alkoholinkäytön riskejä. Ohjaavat mallit eli mallit vastuullisuudesta, lapsen iästä, esimerkin näyttämisestä sekä äidin paikasta, kertoivat juomatavoille asetetuista odotuksista ja suuntaviivoista. Aineistosta muodostamani kulttuuriset mallit pitivät myös sisällään normeja, eli rajoja hyväksyttävälle ja ei-hyväksyttävälle perheenäidin alkoholinkäytölle.

Kohtuullisen alkoholinkäytön katsottiin yleisesti olevan naisille ja äideille yksi osa ihmisten välistä kanssakäymistä, omien tarpeiden täyttämistä ja elämästä nauttimista ja siten sitä voidaan pitää jaksamista edistävänä asiana eri äidinroolien suhteen. Alkoholi myötävaikuttaa yhteyden saamista muihin ihmisiin, sekä yhtenä osatekijänä auttaa myös ylläpitämään ryhmän yhteenkuuluvuutta monenlaisissa sosiaalisissa tilanteissa. Alkoholin juomisella luodaan osaltaan tunnelmaa, virkistäydytään ja luodaan suhteita. Sen kautta voidaan huomioida toista ihmistä ja osoittaa arvostusta häntä kohtaan. Perheen ja työn välissä tasapainottelua katsottiin auttavan ystävien ja läheisten seura, elämän pienet ja suuret juhlahetket sekä vierailut, joissa alkoholi toimii osaltaan arjesta irrottajana, sekä riittien osaelementtinä. Juoman nauttiminen on merkki siirtymästä kategoriasta toiseen erilaisissa tilanteissa. Alkoholi kuuluu juhlien lisäksi oman ajan ja tilan ottoon, hengähdystaukoihin työn, lasten, -ja kodinhoidon jälkeen sekä irtiottoihin arjen raameista, jonka jälkeen niihin riittää paremmin energiaa. Alkoholinkäytöllä voitiin näkemysten mukaan ilmaista tasa-arvoa, omia oikeuksia, itsensä arvostamista sekä pehmentää velvollisuuksien täyttämää elämää. Aineistossa oli myös nuorten haastateltavien osalta hienoinen viite siitä, kuinka alkoholin juonti saattaa erityistilanteissa, kuten juhliissa, itsessään olla niin vahva odotus, että tästä poikkeaminen on normirikkomus. Ikäryhmät erosivat toisistaan siten, että vanhemmat haastateltavat määrittelivät äidille sopivan alkoholinkäytön liittyvän hillittyihin alkoholinkäyttötilanteisiin kuten juhliin ja ruokailuihin, kun taas nuoret määrittelivät asian laajemmin, jolloin alkoholimäärän vaihtelu oli pienistä määristä suurempiin.

Kun äitiä ajatellaan tarkemmin arvojen välittäjän ja perheen hyvinvoinnin kannattelijan roolien kautta, alkoholinkäyttö merkitsi myös tapakasvatusta, vastuullisuutta, ja lapsen huomioimista alkoholinkäyttötilanteissa. Lapsen ikä ja turvallisuus, sekä lapsen fyysiset ja psyykkiset tarpeet olivat suuri alkoholinkäyttöön vaikuttava tekijä. Molemmissa

ikäryhmissä naisten odotettiin tiedostavan äidinvastuunsa ja velvollisuutensa lastaan kohtaan myös vapaailtoinaan. Sekä vanhemmassa että nuoremmassa ikäryhmässä naisen ja äidin humala oli merkki kontrollin menetyksestä, mutta muutamat nuoret haastateltavat ilmensivät empaattista suhtautumista ns. ylilyöntejä kohtaan. Nuoremmassa ikäryhmässä myös nähtiin, kuinka ulkona käymistä tai kovia humalia ei tulisi tapahtua tiheästi. Lapsen ikä normitti äidin alkoholinkäyttöä; pienten lasten äidin tila alkoholinkäyttöön näkyi kapeampana kuin vanhemman lapsen äidin. Erityisesti imetys lääketieteellisenä perusteena nähtiin jatkavan raskauden jälkeistä pidättäytymisaikaa, mutta muutamat nuoremmat haastateltavat hyväksyivät imettävän äidin alkoholinkäytön, jos lapsi olisi hoidossa tai jos hän odottaisi alkoholin poistuvan rintamaidosta. Tämä tuli kuitenkin ilmi vasta erikseen kysyttäessä, joten alkoholin käyttämättömyys imetysaikana tuli normina esiin vahvasti. Tämä voi johtua aikaisemmista suosituksista. Alkoholinkäyttö isompien lasten seurassa hyväksyttiin suurimmaksi osin alkoholikasvatuksen vuoksi, mutta vanhemmassa ikäryhmässä oli myös merkkejä, ettei tapaa pidetty vakiintuneena tai soveliaana. Kummassakin ikäryhmässä tuotiin esiin, kuinka lapsen seurassa ei tule ikinä humaltua liikaa. Vanhemmassa ikäryhmässä nousi hennosti myös esille itsehillinnän ulottuminen sukupuolielämän säädyllisyyden alueelle. Tällä seikalla on yhteys myös puolison rooliin.

Kun äitiä ajattelee puolisona, alkoholilla oli haastateltavieni mukaan välinearvoa läheisyyden löytämisessä. Kiinnostavaa ihmistä on helpompi lähestyä rentoutuneessa mielentilassa ja yhteiset, hyviksi hetkiksi koetut juomistilanteet rakentavat ja vahvistavat keskinäistä yhteyttä ja kiintymystä. Molempien ikäryhmien mielestä kumppanilta saattoi myös oppia uusia juomistapoja, tai tavat sulautuivat hiljalleen yhteen. Nuoremman polven keskuudessa juomatapojen yhteensovittamisen nähtiin kuitenkin vaativan mahdollisesti keskustelua ja joustoja parisuhteessa. Alkoholinkäytöllä ei haluttu pahoittaa kumppanin mieltä.

Alkoholin kohtuukäyttö merkitsi myös erilaisia riskejä puolison, työntekijän, arvojen välittäjän ja perheen hyvinvoinnin kannattelijan roolien suhteen. Parisuhde saattoi yleisesti katsottuna lisätä seurajuomista ja alkoholin käyttö tunnetiloja kärjistäessään johti vanhemman ikäryhmän mielikuvissa myös riitoihin. Työstressin, murheiden ja epävarmuuden lääkitseminen alkoholilla nähtiin myös joidenkin haastateltavien osalta huolestuttavana, ja alkoholin nähtiin liittyvän mieluummin positiivisiin tilanteisiin. Perinteinen äitiyskuva nähtiin vahvana yhteiskunnan sekä vanhempien haastateltavien taholta, ja siten alkoholikäyttö ei liittynyt siihen ristiriidoita. Alkoholinkäyttö, etenkin kova humala, tai jollain muulla tavalla kyseenalaiseksi tulkittu käytös ts. normirikkomus merkitsi riskiä tulla leimatuksi huonoksi tai pahaksi naiseksi, äidin vastakohtaksi. Tuomitukseksi ja leimatuksi tulemisen sekä maineen menettämisen pelon katsottiin ja koettiin nuoremmassa ikäryhmässä herättävän epävarmuuden tunteita alkoholinkäytön suhteen. Erityisesti pienten lasten äitien nähtiin olevan alttiita arvostelluksi tulemiselle.

Aineistoni mukaan miehillä on yhä paremmin liikkumavaraa alkoholin suhteen kuin naisilla. Miehestä ei puhuta ”huonona”, ja vaikka mies humaltuisi kunnolla, hänen humalansa ei herätä niin voimakkaita tunteita kuin naisen kova humala. Haastateltavieni mukaan yleisen mielikuvan mukaan miesten ”pitkiä iltoja” paheksuttiin vähemmän kuin naisen. Epäsuhta tuli varsinkin isän ja äidin rooleissa hyvin esille. Molemmille ikäpolville oli yhteistä näkemys äitiyden staattisuudesta, joka nosti äidin erityisasemaan isään nähden alkoholinkäytön ollessa kyseessä. Tämä seikka nähtiin nuoremmassa ikäryhmässä enemmän yleisenä suhtautumistapana, ja vanhemman polven kesken lisäksi konkreettisena asiana. Varsinkin pieni lapsi liitettiin vahvemmin äitiin kuin isään. Asetelmaa myös kritisoitiin kummankin ikäryhmän osalta, mutta nuorten puolelta kritiikki oli selvästi voimakkaampaa ja yhtenäisempää kuin vanhemman sukupolven osalta.

Ikäryhmien näkemyksistä ja arvoista löytyi siis sekä samankaltaisuutta, että myös eroavaisuuksia. Kokoavasti voi todeta, kuinka ikäryhmien näkemyksille oli yhteistä alkoholinkäytön moninaiset inhimilliset syyt ja raja-aidat, eli kuinka juomisella tyydytetään erilaisia tarpeita, sen riskit tiedostetaan ja kuinka käytön kanssa noudatetaan sääntöjä. Vanhemman ikäpolven näkemyksissä nuoriin, tulivat kuitenkin eroina esiin itsekuri ja kunniallisuus, kun taas nuorempi sukupolvi antoi alkoholinkäytölle enemmän individualistisia ja hedonistisia arvoja. Vanhemman ikäryhmän näkemyksissä oli myös mukana tietty pieni alkoholinkäyttöön liittyvä ”ärhäkkyys”, kun kyse oli puolensa pitämisestä tai ristiriitojen ratkaisusta. Vanhempien haastateltavien mielikuvissa juomistilanteet myös peilautuivat joiltain osin miesten juomisen kautta. Vanhemman polven sisällä oli lisäksi hento viite sukupuolimoraalin olemassa olost, mutta nuoremassa ikäryhmässä tämä oli lähes olematon ja näin aineistossani erityisesti nuoren polven sisällä ”huono nainen” on muuntunut ”huonoksi äidiksi”. Haastateltavani olivat ikään kuin kahden ajan välissä, jossa kumpikin ikäryhmä katsoi asioita vahvasti omasta kokemusmaailmastaan, mutta he ojentautuivat jossain määrin kohti toisen sukupolven mielikuvia ja ajattelutapoja. Varsinkin nuoret olivat näkökulmien liitoskohdassa, jossa he esimerkiksi tunnistivat hyvin käsityksen äidin ja lapsen vahvasta siteestä, mutta samalla he myös haastoivat tätä asetelmaa.

Tutkielmani perusteella voi sanoa, että vaikka naisten alkoholinkäyttöön suhtaudutaan nykyisin sallivasti, perinteiset näkemykset äitiydestä pitävät tukevasti jalansijaa, tehden erityisesti pienten lasten äideistä erityisryhmän alkoholinkäytön suhteen. Äiti myös näyttäytyi aineistossani yhä ns. ”ykkösvanhempana” isään verrattuna, mikä viestii sukupuolten välisestä epätasa-arvosta vanhemmuuden suhteen. Varsinkin nuoret haastateltavat toivat esiin nämä seikat, joten on mielenkiintoista, miten tulevat sukupolvet tulevat ajattelemaan vanhemmuuteen liittyvistä sukupuolirooleista. Tutkielmastani tuli myös esiin, kuinka alkoholiin, naisiin ja äitiyteen liittyvällä normittamisella voi käyttää valtaa naisiin ja äiteihin. Toivottavaa olisi, että tällaiset rakenteet muuttuisivat.

Kahden ikäryhmän vuoksi koin tutkielman teon antoisaksi, mutta myös usein todella haastavaksi tehtäväksi. Feministinen ja kognitiivinen antropologia olivat kuitenkin mielestäni toimiva lähestymistapa aiheen järjestämiseen, sekä näkemysten ja perusteluiden kuvaamiseen. Itselleni oli jännittävää todeta, kuinka ennako-oletukseni aineistostani syntyvistä kulttuurisista malleista olivat todella erilaiset, mitä ne loppujen lopuksi olivatkaan. Pyrin miettimään haastattelukysymykseni mahdollisimman avoimiksi, ja koska monet tutkielmassa muodostuneista malleista yllättivät minut, nähdäkseni onnistuin tässä tehtävässä.

Äitiys on aihe, joka kenties on jollain tavalla läheisempi, tai puhuttelee ehkä enemmän naisia kuin miehiä, ja siksi aineistossani olivat suurimmaksi osaksi haastateltavina naiset, mikä tuo työhöni oman vinoumansa. Selvimmin tämä oli nähtävissä vanhemman ikäryhmän osalta, jossa haastateltavat lähtivät mukaan omasta aloitteestaan. Miehiä olisi voinut olla haastateltavissa mahdollisesti enemmänkin. Tutkielman työstämisen keskellä harmittelin, että yliarvioin resurssini ja suunnittelin aluksi liian tiukan aikataulun. En ymmärtänyt tuolloin, että asioiden prosessoiminen ja kirjoittaminen kestäisi omalla kohdallani pitkään. Tutkielman tekoa leimasi varsinkin haastatteluiden ajan kiireeni, ja nyt ajattelen, että tuolle ajalle olisi pitänyt antaa enemmän aikaa ja läsnäoloa, jolloin olisin kenties voinut saada haastatteluista enemmänkin irti.

Jatkotutkimuksessa katsetta voisi suunnata eri ryhmien ja yhteisöjen alkoholisuhteeseen. Luonteva polku voisi esimerkiksi viedä kohti naisten ja äitien omia kokemuksia, ja tässä

yhteydessä voisi hyödyntää vaikkapa ikänäkökulmaa, sukupolvikokemuksia tai asuinpaikkaa. Etenkin vanhempia ihmisiä olisi kiinnostavaa haastatella lisää. Hedelmällisiä teemoja voisi nousta muun muassa seksuaalisuudesta, vanhemmuudesta tai moraalista. Mielenkiintoinen kohderyhmä voisi olla esimerkiksi lestadiolaisuudesta eronneet naiset ja äidit, sekä myös miehet ja isät. Lisäksi tarkastelun kohteena voisivat olla erilaiset alkoholiin liittyvät ilmiöt kuten esimerkiksi tipaton tammikuu, raittius tai alkoholin saatavuuteen, kaupallisuuteen ja terveysvaikutuksiin liittyvät käsitykset.

Lopuksi voin todeta, että opinnäytteen kirjoittaminen on ollut minulle hyvin valaiseva kokemus. Opin paljon lisää omista työskentelytavoistani ja sain samalla tutustua syvällisemmin erittäin mielenkiintoiseen tutkimusalueeseen. Matkan varrella hämmästyin prosessin vaatimasta luovasta otteesta ja sen kokonaisvaltaisuudesta – erityisesti työn loppupuolella ajatukseni olivat arkisten askareiden keskellä jatkuvasti tutkielmassa ja lukemani ja kirjoittamani tekstinkappaleet tulivat jopa uniini. Olen tyytyväinen, että minulle jäi tunne siitä, että olen yrittänyt parhaani sekä saavuttanut omat oppimistavoitteeni. Onnellinen muisto uusien asioiden omaksumisesta sekä työn valmiiksi saattamisesta tulee varmasti kantamaan vielä tulevaisuudessakin.

Lähteet

Haastattelut

”Anneli”, syntymävuosi 1943-1951, haastattelu aika 23.02.2018
”Tiina”, syntymävuosi 1970-1979, haastattelu aika 01.03.2018
”Emilia”, syntymävuosi 1990-1993, haastattelu aika 02.03.2018
”Mikko”, syntymävuosi 1970-1979, haastattelu aika 16.03.2018
”Elina”, syntymävuosi 1980-1989, haastattelu aika 16.03.2018
”Riikka”, syntymävuosi 1980-1989, haastattelu aika 30.03.2018

Puhelinhaastattelut

”Mari”, syntymävuosi 1980-1989, haastattelu aika 12.03.2018
”Erkki”, syntymävuosi 1943-1951, haastattelu aika 16.03.2018
”Sanna”, syntynyt vuonna 1980-1989, haastattelu aika 27.03.2018
”Jenni”, syntymävuosi 1990-1993, haastattelu aika 06.04.2018

Sähköpostihaastattelut, toteutettu maaliskuun 2018 aikana

”Liisa”, syntymävuosi 1943- 1951
”Heikki”, syntymävuosi 1943-1951
”Helena”, syntymävuosi 1932-1940
”Marilii”, syntymävuosi 1943-1951
”Laura”, syntymävuosi 1980-1989
”Leena”, syntymävuosi 1943-1951
”Tuulikki”, syntymävuosi 1943-1951
”Terttu”, syntymävuosi 1943-1951

Painamattomat lähteet

Ahlström Salme (1994) Naisten alkoholinkäytön kulttuuriset erot Alkoholipolitiikka 59
1994:5. s. 349-359.

URL: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/127841/ap-1994-5-ahlstrom.pdf?sequence=1>

Viitattu 20.02.2019

”Alkoholia koskevan lainsäädännön kehitys ja päihdeoloihin vaikuttaneita tapahtumia.”
Terveystieteiden tutkimuskeskuksen www-sivut. (2018).

URL: <https://thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/alkoholi/alkoholipolitiikka/lait-ja-linjaukset/lainsaadannon-kehitys>

Viitattu 22.03.2018

”Alkoholi ja imetys”. Imetyksen tuki ry:n www-sivut. (2016).

URL: <https://imetys.fi/tietoa-imetyksen-avuksi/alkoholi-ja-imetys/> Viitattu: 12.04.2018

”Alkoholilain kokonaisuudistus”. Sosiaali- ja terveysministeriön www-sivut. (2018).

URL: <https://stm.fi/alkoholilain-kokonaisuudistus>

Viitattu 17.04.2019

”Alkoholinkäyttö lasten seurassa vaatii tervettä järkeä.” EHYT Ry:n www-sivut. Anne Ahlefeldt (toim.) (2015).
URI: <http://www.ehyt.fi/fi/alkoholink%C3%A4ytt%C3%B6-lasten-seurassa-vaatii-tervett%C3%A4-j%C3%A4rke%C3%A4>
Viitattu 23.03.2019

”Alcoholic drinks and units.” The Drinkaware Trust www-sivut. (2018).
URI: <https://www.drinkaware.co.uk/alcohol-facts/alcoholic-drinks-units/alcohol-limits-unit-guidelines/>
Viitattu: 02.11.2018

Berg Kristiina (2009) Kulttuuriset odotukset äitiyden rakentajina. Janus vol. 17 (2) 2009, 170- 175. URI: <https://journal.fi/janus/article/view/50515/15287>
Viitattu 06.11.2017

”Ennakkoarvioita alkoholilain uudistuksen vaikutuksista”. Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen www-sivut. (2018).
<https://thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/alkoholi/alkoholipolitiikka/lait-ja-linjaukset/ennakkoarvioita-alkoholilain-uudistuksen-vaikutuksista>
Viitattu 17.04.2019

Eriksen Sidsel (1999) Alcohol as a Gender Symbol. Scandinavian Journal of History 24 (1999), s. 46–73.
URI: https://www.researchgate.net/publication/221758236_Alcohol_as_a_Gender_Symbol
Viitattu 05.05.2019

Hakala Maija (2001) ”Kankkusen jäljillä: krapula suomalaisten kokemana ja kertomana”. Joensuun yliopisto. Pro gradu -tutkielma.

Hakunti Juulia (2016) ”Yhteisöllinen olut. Etnografinen tutkimus jyvaskyläläisistä olutharrastajista”. Jyväskylän yliopisto. Pro gradu -tutkielma.
<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/52367/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-201612155108.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
Viitattu 25.03.2019

”Hoitoa ja tukea odottavien äitien ja vauvaperheiden päihdeongelmiin.” Maarit Andersson (toim.) Päihdelinkin www-sivut. A-klinikka. (2009)
URI: <https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/paihteet-ja-perhe/hoitoa-ja-tukea-odottavien-aitien-ja-vauvaperheiden>
Viitattu 04.02.2019

Holmila Marja (2001) Perhe, päihteet ja sukupuoli. Yhteiskuntapolitiikka 66 2001:1, s. 55-62.
URL: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101575/011holmila.pdf?sequence=1>
Viitattu 16.02.2018

Holmila, Marja & Raitasalo, Kirsimarja (2005) Gender differences in drinking: why do they still exist? Addiction 100 (12): 1763–1769. URI: https://www.researchgate.net/publication/7402848_Gender_differences_in_drinking_Why_do_they_still_exist Viitattu 06.01.2018

Honkasalo Marja-Liisa (1982) Nainen ja alkoholi – kenen ongelma? Alkoholipolitiikka Vol. 47: s. 220-225.

URL: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/128503/ap-1982-4-honkasalo.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Viitattu 16.02.2019

”Imetys ja alkoholi.” Terveystieteiden tutkimuskeskuksen www-sivut. (2015)

URL: <https://thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/tietopaketti/imetys/imetys-ja-alkoholi>

Viitattu: 19.03.2018

”Isät tilastoissa”. Tilastokeskuksen www-sivut. (2017).

URL: <https://www.stat.fi/tup/tilastokirjasto/poimintoja-tilastovuodesta.html/isat-tilastoissa-2017>

Viitattu 18.04.2018

”Matkapuhelin yhä suosituampi laite internetin käyttöön – käyttötarkoitukset monipuolistuvat”. Tilastokeskuksen www-sivut. (2017).

URL: https://www.stat.fi/til/sutivi/2017/13/sutivi_2017_13_2017-11-22_tie_001_fi.html

Viitattu 15.03.2018

”Miten alkoholia kannattaa käyttää.” Päihdelinkin www-sivut. A-klinikkasäätiö. Lindroos Lolan (toim.) (2015).

<https://www.paihdelinkki.fi/sgn/tietopankki/tietoiskut/miten-alkoholia-kannattaa-kayttaa>

Viitattu 01.10.2018.

Mustonen, Heli, Mäkelä, Pia & Huhtanen, Petri (2009) Miten suomalaisten alkoholin käyttötilanteet ovat muuttuneet 2000-luvun alussa? Yhteiskuntapolitiikka 74(2009):4. s. 387- 399.

URL:

<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100772/mustonen.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Viitattu 12.12.2018

Nykyri Tuija (1996) Naisen humalan hurma ja kauhu. Alkoholipolitiikka 61 1996:2. s. 90-98. URL: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/128069/ap-1996-2-nykyri.pdf?sequence=1>

Viitattu 27.12.2018.

Nätkin Ritva (1984) Naisten julkinen ilme ja alkoholi sitä rumentamassa. Alkoholipolitiikka 49 1984:4. s.208-213.

URL: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/128628/ap-1984-4-natkin.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Viitattu: 16.12.2018

TNS-Gallup, ”TNS-Gallup selvitti: Kohtuukäyttäjä ei juo kerralla neljää alkoholiannosta enempää.” EHYT ry:n www-sivut. (2015)

URL: <http://www.ehyt.fi/fi/tns-gallup-selvitti-kohtuuk%C3%A4ytt%C3%A4j%C3%A4-ei-juo-kerralla-nelj%C3%A4%C3%A4-alkoholiannosta-enemp%C3%A4%C3%A4>

Viitattu 13.12.2018

Törrönen Jukka & Maunu Antti (2005) Kevyet irtiotot ja raskas sosiaalisuus Alkoholi nuorten aikuisten ravintolailtaa kuvaavissa kertomuksissa. Yhteiskuntapolitiikka 70 (2005):3. s. 266-282.

URL:

<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100352/053torronen.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Viitattu: 27.12.2018.

”Principles of Professional Responsibility.” AAA Ethics Forum. American Anthropology Association (2012).

URL: <http://ethics.americananthro.org/category/statement/>

Viitattu 02.02.2019

”Juomisen riskirajat” Päihdelinkin www-sivut. Kaija Seppä (2013) (toim.)

URL: <https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/alkoholi/juomisen-riskirajat>

Viitattu 18.02.2019

”Vanhempi juo liikaa.” Mannerheimin Lastensuojeluliiton www-sivut (2017).

URL: <https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/vanhempi-juo-liikaa/> Viitattu 05.12.2018

Warsell Leena (2012) yhteiskunnallisen alkoholitutkimuksen alkumetrit

Yhteiskuntapolitiikka 77 (2012):1

URL: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/102945/warsell.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Viitattu 03.04.2019

”Äidit tilastoissa”. Tilastokeskuksen www-sivut. (2017).

URL: <https://www.stat.fi/tup/tilastokirjasto/aidit-tilastoissa-2017.html>

Viitattu: 18.04. 2018

Painetut lähteet

Ahlström Salme (1985) Naisten alkoholin käyttö. Teoksessa Simpura Jussi (toim.) Suomalaisten juomatavat. Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja n:o 34. Jyväskylä, Alkoholitutkimussäätiö. s. 107-131

Ahlström Salme (2003) Sosiokulttuurinen tausta ja juomatavat. Teoksessa Päihdelääketiede (toim.) Salaspuro Mikko, Kiianmaa Kalervo & Seppä Kaija. Jyväskylä, Gummerus Kirjapaino Oy. s.20-28.

Alasuutari Pertti (2011) Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere, Vastapaino.

Applebaum Herbert A. (1987) Perspectives in Cultural Anthropology. Albany, State University of New York Press

URL: <https://oula.finna.fi/Record/nelli28.111004365722232> Viitattu 30.04.2018

Apo Satu (2001) Viinan voima. Näkökulmia suomalaisten kansanomaiseen alkoholiajatteluun ja -kulttuuriin. Helsinki, Suomalaisen kirjallisuuden seura.

- Archer John & Lloyd Barbara Bloom (2002) Sex and Gender. Cambridge UK, Cambridge University Press.
 URL:
<http://web.a.ebscohost.com/pc124152.oulu.fi:8080/ehost/detail/detail?vid=0&sid=084925bc-5f8f-4098-8223-bf37e3af0ad5%40sessionmgr4009&bdata=JnNpdGU9ZWVhc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=nlebk&AN=125033> Viitattu 20.03.2018
- Beckman Linda J. & Ackerman Kimberly T. (1995) Women, alcohol and sexuality. Teoksessa Galanter Marc (toim.) Recent developments in Alcoholism. Volume 12. New York, Kluwer Academic Publishers.
https://www.researchgate.net/profile/Shirley_Hill3/publication/15573705_Vulnerability_to_alcoholism_in_women_Genetic_and_cultural_factors/links/559408ae08ae5af2b0ecf615/Vulnerability-to-alcoholism-in-women-Genetic-and-cultural-factors.pdf#page=275
 Viitattu 02.01.2019
- Berg Kristiina (2008) Äitiys kulttuurisina odotuksina. Helsinki, Väestöliitto: Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D48/2008. Väitöskirja. URL:
<https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/42524/diss2008berg.pdf?sequence=1>
 Viitattu 11.09.2017.
- Brinkmann Svend & Kvale Steinar (2015) Interviews: Learning the Craft of Qualitative Research Interviewing. Los Angeles, SAGE Publishing.
- Butler Judith (2006) Hankala sukupuoli. Pulkkinen Tuija & Rossi Leena-Maija (suom.) Tampere, TammerPaino Oy.
- Connell Raewyn (2009) Gender in World Perspective. UK, Polity Press.
- Cosell Bernice T. & Ulrich Janet H. (2009) Handbook on Gender Roles: Conflicts, Attitudes and Behaviors. New York, Nova Science Publishers
 URL: <https://oulu.finna.fi/Record/nelli28.2550000001041387>
 Viitattu 24.04.2018
- D'Andrade Roy (1995) The Development of Cognitive Anthropology. UK, Cambridge University Press.
- Davies, Charlotte Aull (2002) Reflexive Ethnography : A Guide to Researching Selves and Others. London, Taylor & Francis Routledge.
 URL:
<http://web.a.ebscohost.com/pc124152.oulu.fi:8080/ehost/detail/detail?vid=0&sid=9a5a0fb5-0cd3-413e-abda-f00b7ecdef9e%40sdc-v-sessmgr04&bdata=JnNpdGU9ZWVhc3QtbGl2ZQ%3d%3d#AN=68583&db=nlebk>
 Viitattu 01.04.2002
- De Garine Igor & De Garine Valerie (2001) Drinking. Anthropological Approaches, USA, Berghahn
- De Garine Igor (2001) For a Pluridisciplinary Approach to Drinking. Teoksessa De Garine Igor & De Garine Valerie (toim.) Drinking. Anthropological Approaches, USA, Berghahn Books. s. 1-10

Dietler Michael (2006) Alcohol : Anthropological/Archaeological Perspectives Annual Review of Anthropology. 2006, Vol. 35 Issue 1, p. 229-249.

URL:[https://www-annualreviews-](https://www-annualreviews-org.pc124152.oulu.fi:9443/doi/full/10.1146/annurev.anthro.35.081705.123120)

[org.pc124152.oulu.fi:9443/doi/full/10.1146/annurev.anthro.35.081705.123120](https://www-annualreviews-org.pc124152.oulu.fi:9443/doi/full/10.1146/annurev.anthro.35.081705.123120)

Viitattu 03.03.2019

Douglas Mary (1987) Constructive Drinking. Perspectives on Drink from Anthropology. Cambridge, Cambridge University Press.

Douglas Mary (2005) Puhtaus ja vaara. Ritualistisen rajanvedon analyysi. Suom. Anttonen Veikko & Viljanen Anna Maria. Jyväskylä, Bookwell Oy.

Eskola Jari & Suoranta Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä, Gummerus

Eskola Jari (2007) Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Teoksessa Aaltola Juhani & Valli Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Juva, PS-Kustannus. s. 159-183.

Eriksen Thomas Hylland (2004) Toista maata? Johdatus antropologiaan. Tampere, Gaudeamus Kirja Oy.

Garrett Stephanie (1987) Gender. London, Tavistock Publications.

Gefou-Madianou Dimitra (2002) (toim.) Alcohol, Gender and Culture. London, Routledge. Saatavissa: <https://oula.finna.fi/Record/oula.1528727>

Viitattu: 21.02.2019

Gefou-Madianou Dimitra (2002) Introduction Alcohol commensality, identity, transformations and transcendence. Teoksessa Gefou-Madianou Dimitra (toim.) Alcohol, Gender and Culture. London, Routledge.

Saatavissa: <https://oula.finna.fi/Record/oula.1528727>

Viitattu: 21.02.2019

Gusfield Joseph (1987) Passage to Play: Rituals of drinking time in American Society. Teoksessa Douglas Mary (toim.) (1987) Constructive Drinking. Perspectives on Drink from Anthropology. Cambridge, Cambridge University Press. s. 73-90.

Haarni Ilkka & Hautamäki Lotta (2008) Ikääntyvät juomatavat: elämäkokemus ja muuttuva suhde alkoholiin. Helsinki, Gaudeamus Helsinki University Press.

Hays Sharon (1996) The cultural contradictions of motherhood. New Haven, Yale University Press.

URL:

<http://web.b.ebscohost.com.pc124152.oulu.fi:8080/ehost/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzUyODIwX19BTg2?sid=e66e96d2-3005-41f4-82b5-a80ddd26395a@sessionmgr120&vid=0&format=EB&rid=1> >

Viitattu: 14.10.2017.

Heath Dwight B. (1976) Anthropological Perspectives on Alcohol: An Historical Review. Teoksessa Everett Michael W, Waddel Jack O. & Heath Dwight B. Cross-cultural approaches to the study of alcohol: an interdisciplinary perspective. Chicago, Mouton. s. 41-101.

URI <https://oula.finna.fi/Record/oula.1569544>

Viitattu 09.03.2019

Heath Dwight B. (1987) A Decade of Development in the antropological Study of Alcohol Use 1970-1980.s. 16-69. Teoksessa Douglas Mary (toim.) (1987) Constructive Drinking. Perspectives on Drink from Anthropology. Cambridge University Press, Cambridge.

Heath Dwight B. (1995) (toim.) International Handbook on Alcohol and Culture USA, Greenwood Press

Heath Dwight B. (2000) Drinking Occasions. Comparative Perspectives on Alcohol and Culture. Taylor & Francis, USA.

Heidensohn Frances (1985) Women and Crime. London, Macmillan.

Heinonen Visa (2005) Kultainen 60-luku. Teoksessa Suuret ikäluokat (toim.) Karisto Antti Jyväskylä, Gummerus Kirjapaino Oy. s. 145-166

Heikkinen Riitta-Liisa & Laine Timo (1997) Tutkimuksen polulla. Kirjassa Riitta-Liisa Heikkinen & Laine Timo (toim.) Hoitava kohtaaminen. Helsinki, Kirjayhtymä. s. 18-23.

Helsti Hilikka (2000) Kotisynnytysten aikaan. Etnologinen tutkimus äitiyden ja äitiysvalistuksen konflikteista. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 785.

Hirsjärvi Sirkka & Hurme Helena (1993) Teemahaastattelu. Helsinki, Yliopistopaino.

Hirsjärvi Sirkka & Hurme Helena (2001) Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki, Helsinki University Press.

Hirsjärvi Sirkka, Remes Pirkko & Sajavaara Paula (2013) Tutki ja kirjoita. Helsinki, Tammi.

Holland Dorothy & Naomi Quinn (1987) Cultural Models in Language and Thought. USA, Cambridge University Press.

Holmila Marja (1992) Kulkurin valssi on miesten tanssi. Naiset alkoholin suurkuluttajina. Alkoholipoliittinen tutkimuslaitos. Helsinki, VAPK-Kustannus.

Honkasalo Marja-Liisa (2000) Miten sairaus rakentuu sosiaalisesti? Teoksessa Kangas Ilkka, Karvonen Sakari & Lillrank Annika (toim.) Terveys sosiologian suuntauksia. Helsinki. Gaudeamus. s.53-73.

Honkasalo Marja-Liisa & Kandolin Irja (1983) Nainen ja alkoholi – Ongelman tarkastelua naisten yhteiskunnallisen aseman ja työn näkökulmasta. Teoksessa Naisten päihdeongelma. Tampereen yliopistossa 12.-13.05.1982 pidetyn symposiumin luennot. Helsinki, Valtion Painatuskeskus.

Hyttinen Irja (1990) Kun nainen juo. Naisten alkoholinkäyttö, alkoholin ongelmakäyttö ja hoito. Helsinki, Valtion painatuskeskus.

Häggman Kari (1994) Perheen vuosisata. Historiallisia tutkimuksia 179. Helsinki,

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Häikiö Matti (2007) Alkon historia.Valtion alkoholiliike kieltolain kumoamisesta Euroopan unionin kilpailupolitiikkaan 1932-2006.Keuruu, Otava.

Härkönen Janne, Mäkelä Pia, Savonen Jenni & Virtala Esa (2017) Suomalaisten alkoholinkäyttötavat 1968-2016. Juomatapatutkimusten tuloksia. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 3/2017. Helsinki, Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. URL: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/134585/URN_ISBN_978-952-302-873-9.pdf?sequence=1 Viitattu 10.09.2017

Härkönen Janne & Katainen Anu (2018) Mitä syitä suomalaiset esittävät alkoholinkäytölleen? Teoksessa Mäkelä Pia, Härkönen Janne, Lintonen Tomi, Tigerstedt Christoffer & Katariina Warpenius (toim.) Näin Suomi juo. Helsinki, Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy. s.205-213.

Huitti-Malka Riika (2009) Äidin roolit, resurssit ja imetys. Teoksessa Aittokoski Metsämarja, Huitti-Malka Riika & Salokoski Märta (toim.) Imetyksen aika. Uusi suomalainen imetysskirja. Riika, InPrint. s.11-22

Ikonen Hanna-Mari (2017) Puhelinhaastattelu. Teoksessa Hyvärinen Matti, Nikander Pirjo & Ruusuvaara Johanna (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tallinna, Kustannusosakeyhtiö Vastapaino. s.270-286.

Itäpuisto Maritta (2001) Pullon varjosta valoon. Vanhempiensa alkoholinkäytöstä kärsineiden selviytymistarinoita. Kuopio, Kuopion yliopiston painatuskeskus.

Itäpuisto Maritta (2008) Pullon pohjimmaisesta. Lapsi, perhe ja alkoholi. Jyväskylä, Kotimaa-Yhtiöt Oy/ Kirjapaja

Jallinoja Riitta (2006) Perheen vastaisku. Familistista käännettä jäljittelyssä. Helsinki, Gaudeamus.

Jerman Helena (2016) Kulttuuri, muisti ja identiteetti. Yhteenkuuluvuuden ja toiseuden kohtaamiset Suomen ja Venäjän rajan molemmin puolin. Teoksessa Gould Jeremy & Uusihakala Katja (toim.) Tutkija peilin edessä. Refleksiivisyys ja etnografinen tieto. Tallinna, Gaudeamus

Juttula Sanna (2006) Yhteisvastuukeräys 2004: ”Jotta äidinrakkaus toteutuisi”. Teoksessa Nätkin Ritva (toim.) Pullo, pillerit ja perhe. Vanhemmuus ja päihdeongelmat. Jyväskylä, PS-kustannus, s. 55-79.

Kananen Jorma (2017) Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylä, Juvenes Print.

Kangas Ilkka & Karvonen Sakari (2000) Terveys sosiologia ja postmoderni. Teoksessa Kangas Ilkka, Karvonen Sakari & Lillrank Annika (toim.) Terveys sosiologian suuntauksia. Helsinki, Gaudeamus. s.176-188.

Kantola Johanna (2015) Sukupuoli ja valta. Teoksessa Saresma Tuija, Rossi Leena-Maija & Juvonen Tuula (toim.) Käsikirja sukupuoleen. Tampere, Juvenes Print. s. 78-87.

Karisto Antti (2005) Suuret ikäluokat kuvastimessa. Teoksessa Suuret ikäluokat (toim.) Karisto Antti Jyväskylä, Gummerus Kirjapaino Oy. s. 17-60.

Karlsson Thomas & Österberg Esa (2010) Mitä tilastot kertovat suomalaisten alkoholinkäytöstä? Teoksessa Mäkelä Pia, Mustonen Heli & Tigerstedt Christoffer (toim.) Suomi juo. Suomalaisten alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968-2008. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. s. 13-26. Yliopistopaino, Helsinki.

URL: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80301/371e1e08-9bc1-47ea-81aa-68b04f27088c.pdf?sequence=1> Viitattu 22.08.2017.

Karlsson Thomas (2018) Mitä tilastot kertovat suomalaisten alkoholinkäytöstä ja sen haitoista? Teoksessa Mäkelä Pia, Härkönen Janne, Lintonen Tomi, Tigerstedt Christoffer & Katariina Warpenius (toim.) Näin Suomi juo. Helsinki, Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy. s. 15-25

Katvala Satu (2001) Missä äiti on? Jyväskylä, University of Jyväskylä. Väitöskirja

Kivimäki Riikka (2003) Perhe tuli työelämään. Teoksessa Forsberg Hannele & Nätkin Ritva (toim.) Perhe murroksessa. Helsinki, Gaudeamus. s. 186-201.

Koivunen Anu & Liljeström Marianne (1996) Kritiikki, visiot, muutos – feministinen purkamis- ja rakentamisprojekti. Teoksessa Koivunen Anu & Liljeström Marianne (toim.) Avainsanat. 10 askelta feminisiseen tutkimukseen. Tampere, Vastapaino. s. 9-34.

Koivunen Hannele (1995) Madonna ja huora. Helsinki, Kustannusosakeyhtiö Otava.

Kontula Osmo (1993) Suomalaisten sukupuolimoraali. Teoksessa Kontula Osmo & Haavio-Mannila Elina (toim.) Suomalainen seksi. Tietoa suomalaisten sukupuolielämän muutoksesta. Juva, WSOY. s. 50-85.

Koskela Minna & Sutela Heli (2005) Kumman kaa: perusasiat haltuun. Helsinki, Nemo.

Kujasalo Anne & Nykänen Hannele (2005) Viinin viemää: nainen alkoholin ansassa. Helsinki, Kirjapaja; Myllyhoitoyhdistys.

Kuronen Marja (1989) Onnellinen ja ongelmallinen äitiys. Tutkimus lastenhoidon ja kasvatuksen asiantuntijoiden äitiyttä koskevista käsityksistä. Tampere, Jäljennepalvelu.

Laine Timo (2001) Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola Juhani & Valli Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittavalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä, PS-Kustannus. s. 26-43.

Lamphere Louise (2006) Foreword: Taking Stock – The Transformation of Feminist Theorizing in Anthropology. Teoksessa Geller Pamela L. & Stockett Miranda K (toim.) Feminist Anthropology. Past, present, future. USA, University of Pennsylvania. s.ix-xvi.

Lewellen Ted C. (2003) Political Anthropology. Westport, Praeger.

URL: <https://www-dawsonera-com.pc124152.oulu.fi:9443/abstract/9780313390678>

Viitattu 02.04.2019

MacAndrew Craig & Edgerton Robert, B. (1969) Drunken comportment. A social

explanation. London, Thomas Nelson and Sons.

Mascia-Lee Frances E. & Johnson-Black Nancy (2000) Gender and Anthropology. USA, Waveland Press.

Matilainen Riitta (2006) Raittius ja kunnollisuus Päivän Nuorten toiminnassa 1930-luvulta 1970-luvun alkuun. Teoksessa Peltonen Matti, Kilpiö Kaarina ja Kuusi Hanna (toim.) Alkoholin vuosisata. Suomalaisten alkoholiolojen käännteitä 1900-luvulla. Helsinki, Suomalaisen kirjallisuuden seura. s. 257-327.

Maunu Antti (2018) Humalan tällä puolella. Alkoholikeskustelun uudet suunnat.

URL: http://anttimaunu.fi/wp-content/uploads/2017/12/Humalan-t%C3%A4ll%C3%A4-puolella_JULKAISU-TIIVIS.pdf Viitattu 06.10.2018

Mead Margaret (1977) Sex and temperament in three primitive societies. London, Routledge & Kegan Paul.

Moore Henrietta L. (1988) Feminism and Anthropology. USA, The University of Minneapolis Press.

Mäkelä Pia (2018) Milloin suomalaiset juovat? Teoksessa Mäkelä Pia, Härkönen Janne, Lintonen Tomi, Tigerstedt Christoffer & Warpenius Katariina (toim.) Näin Suomi juo. Helsinki, Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy. s. 134-143.

Mäkinen Arja (2008) Oikeesti aikuiset. Puheenvuoroja yksineläjänaisen normaaliudesta, hyväksyttävyydestä ja aikuisuudesta. Tampere, Tampere Yliopistopaino Oy – Juvenes Print. Väitöskirja.

URL: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67891/978-951-44-7450-7.pdf?sequence=1>

Viitattu 29.04.2019

Mäkelä Pia, Tigerstedt Christoffer & Mustonen Heli (2010) Mikä on muuttunut? Teoksessa Suomi juo. Suomalaisten alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968-2008. Helsinki, Yliopistopaino. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. s. 281-294.

URL: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80301/371e1e08-9bc1-47ea-81aa-68b04f27088c.pdf?sequence=1> Viitattu 01.09.2017.

Mäkelä Pia (2018) Miten käyttötavat ovat muuttuneet? Teoksessa Mäkelä Pia, Härkönen Janne, Lintonen Tomi, Tigerstedt Christoffer & Warpenius Katariina (toim.) Näin Suomi juo. Helsinki, Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy. s. 26-38.

Mäkelä, Härkönen, Lintonen, Tigerstedt & Warpenius (2018) Mihin kirjalla pyritään? Teoksessa Mäkelä Pia, Härkönen Janne, Lintonen Tomi, Tigerstedt Christoffer & Katariina Warpenius (toim.) Näin Suomi juo. Helsinki, Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy. s. 7-11

Määttä Kaarina & Turunen Anu-Liisa (1991) Tasa-arvokasvatuksen didaktiikan perusteet. Loimaan kirjapaino Oy.

Nousiainen Kirsi (2004) Lapsistaan erillään asuvat äidit. Äitiysidentiteetin rakentamisen tiloja. Jyväskylä, Minerva Kustannus. Väitöskirja. URL: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/23408/lapsista.pdf?sequence=2>
Viitattu 27.10.2017.

Nätkin Ritva (1991) Siveettömät, itsekkäät, emansipeeratut. Teoksessa Äiti tuu ikkunaan. Äitiys – elämä vai kohtalo (toim.) Sinikka Nopola. Juva, WSOY. s. 11-25.

Nätkin, Ritva (1997) Kamppailu suomalaisesta äitiydestä. Maternalismi, väestöpolitiikka ja naisten kertomukset. Tampere, Gaudeamus.

Nätkin Ritva (2003) Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. (toim.) Hannele Forsberg & Ritva Nätkin. Helsinki, Yliopistopaino. s.16-38.

Nätkin Ritva (2006) Johdanto – Kulttuurisista merkityksistä hoidon tutkimukseen. Teoksessa Nätkin Ritva (toim.) Pullo, pillerit ja perhe. Vanhemmuus ja päihdeongelmat. Juva, PS-kustannus.

Orjasniemi Tarja (2003) ”Se juo joka juo” Raittius ja alkoholinkäyttö osana lappilaisen naisen elämää. Teoksessa Naskali Päivi, Autti Mervi, Keskitalo-Foley, Korhonen Anne ja Kutuniva Mervi (toim.) Tuulia. Feministiä näkökulmia lappilaiseen sukupuolikulttuuriin. Rovaniemi, Lapin yliopistopaino.

Orjasniemi Tarja (2005) Ottaako vai ei...Raittiuden ja alkoholinkäytön sukupolvittaiset muutokset moraalivallin murtumisen ilmentyminä pohjoisella maaseudulla 1980-2000-luvulla. Rovaniemi, Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Väitöskirja.

Ortner Sherry (1974) Is Female to Male as Nature is to Culture? In Woman, Culture & Society, Rosaldo Michelle & Lamphere Louise (ed.) pp. 67-88. Stanford, CA: Stanford university Press.

Otto Shirley (1981) Women, Alcohol and Social control. Teoksessa Hutter Bridget & Williams Gillian (toim.). Controlling women. The Normal and the Deviant Great, Britain, Biddles Ltd, Guilford and King's Lynn. s. 154-167.

Phillips Rod (2014) Alcohol: A History. Chapel Hill, The University of North Carolina Press.

URL:http://web.a.ebscohost.com/pc124152.oulu.fi:8080/ehost/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzgXODY5MF9fQU41?sid=e075786f-385d-44c2-a26d-eb0d62669f25@sessionmgr4007&vid=0&format=EB&lpid=lp_1&rid=0

Viitattu 10.09.2017.

Peltoniemi Teuvo & Voipio Martti (1983) Alkoholi ja yhteiskunta. Helsinki, Kustannusosakeyhtiö Otava.

Peltonen Matti (1997) Kerta kiellon päälle. Suomalainen kieltolaki mentaliteetti. Vuoden 1773 juopumusasetuksesta kieltolain kumoamiseen 1932. Helsinki, Tammi.

Peltonen Matti (2006) Alkoholi ja suomalaiset 1900-luvulla Teoksessa Peltonen Matti, Kilpiö Kaarina & Kuusi Hanna (toim.) Alkoholin vuosisata. Suomalaisten alkoholiolojen käännteitä 1900-luvulla. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. s. 7-13.

Peltonen Matti (2006) Keskioluen vapautus 1969. Teoksessa Peltonen Matti, Kilpiö Kaarina & Kuusi Hanna (toim.) Alkoholin vuosisata. Suomalaisen alkoholiolojen käänteitä 1900-luvulla. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. s. 435-467.

Pirkanen Henna, Kataja Kati, Simonen Jenni, Holmila Marja & Tigerstedt Christoffer (2016) Vanhempien ihanteet ja käytännöt alkoholikasvattajina. Teoksessa Holmila Marja, Kirsimarja Raitasalo & Tigerstedt Christoffer (toim.) Sukupolvien sillat ja kasvamisen karikot – vanhemmat, lapset ja alkoholi. Terveysten ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki, Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. s. 14-31.

URL: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131418/URN_ISBN_978-952-302-738-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Viitattu 26.03.2019

Pittman David J. (1967) (toim.) Alcoholism. New York, Harper & Row.

Raitasalo Kirsimarja, Tigerstedt Christoffer & Simonen Jenni (2018) Miksi nuoret juovat vähemmän? Teoksessa Mäkelä Pia, Härkönen Janne, Lintonen Tomi, Tigerstedt Christoffer & Katariina Warpenius (toim.) Näin Suomi juo. Helsinki, Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy. s 158-167.

Raitasalo Kirsimarja (2018) Hyväksyvätkö suomalaiset alkoholinkäytön lasten läsnä ollessa? Teoksessa Mäkelä Pia, Härkönen Janne, Lintonen Tomi, Tigerstedt Christoffer & Warpenius Katariina (toim.) Näin Suomi juo. Helsinki, Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy. s. 125-133.

Rubin Gayle (1975) The Traffic in Women: Notes on the "Political Economy" of Sex. Teoksessa Toward an Anthropology of Women. Rayna R. Reiter. New York, Monthly Review Press. s.157-210.

Saarikoski Helena (2001) Mistä on huonot tytöt tehty? Porvoo, Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Salaspuro Mikko (2013) Alkoholi, asetaldehydi ja syövät Teoksessa Peltoniemi T (toim.) Pääasiana alkoholi. Käyttö, haitat, hoito, politiikka nyt ja 2040. Helsinki, Lönnberg Painot Oy. s. 61-65.

Saunders Jennifer (1995) Absolutely Fabulous. London, Penguin.

Sevón Eija (2009) Maternal responsibility and changing relationality at the beginning of motherhood. Jyväskylän University Printing House. Väitöskirja. URL: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/21310/9789513936396.pdf?sequence=1> Viitattu 22.08.2017.

Shore Brad (1996) Culture in Mind: Cognition, Culture and the Problem of Meaning. New York, Oxford University Press. URL: <http://web.a.ebscohost.com/pc124152.oulu.fi:8080/ehost/detail/detail?vid=0&sid=579421d-d-3621-44f5-b3b1-0c6d3ee711f3%40sessionmgr4006&bdata=JnNpdGU9ZWwhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#AN=151345&db=nlebk> Viitattu: 22.10.2017

Sillanpää Merja (2002) Säännöstelty huvi. Suomalainen ravintola 1900-luvulla. Keuruu, Otavan Kirjapaino Oy.

Simonen Jenni (2011) Hyväksyttyä, haluttua ja hävettyä: juomisen naiskuvat ja sukupuolijärjestykset eri-ikäisten naisten kuvaamana. Helsinki, Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin tutkimuskeskus. URL: <https://www.julkari.fi/handle/10024/101232> Viitattu 01.09.2017.

Simonen Jenni (2013) Lähentyvätkö naisten ja miesten juomatavat? Kvalitatiivinen tutkimus sukupuolesta ja juomisesta. Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin tutkimuskeskus. Juvenes Print- Suomen yliopistopaino Oy. Helsinki. Väitöskirja. URL: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/41056/simonen_vaitoskirja.pdf?sequence=1 Viitattu 11.10.2017.

Smith Frederick H. (2008) The Archaeology of Alcohol and Drinking. USA, University Press of Florida.

Strauss Claudia & Quinn Naomi (1997) A Cognitive Theory of Cultural Meaning. Oxford, Oxford University Press.

Sulkunen Irma (1987) Naisten järjestäytyminen ja kaksijakoinen kansalaisuus. s. 157- 175 Teoksessa Alapuro Risto, Liikanen Ilkka., Smeds Kerstin & Stenius Henri (toim.) Kansa liikkeessä. Vaasa, Kirjayhtymä Oy.

Sulkunen Pekka (1981) Märkä sukupolvi. Alkoholin kulutus ja alkoholipolitiikka 1980-luvulla. Alkoholipolitiikka.

Suopajarvi Tiina (2009) Sukupuoli meni metsään. Luonnon ja sukupuolen polkuja metsäammattilaisuudessa. Vantaa, Hansaprint Direct Oy. Väitöskirja.

Suutala Maria (2001) Kesytetty nainen. Helsinki, Yliopistopaino.

Taylor Dianna (2011) (toim.) Michael Foucault: Key Concepts. Durham, Routledge. URL: <https://oula.finna.fi/Record/oula.1531193> Viitattu 27.06.2018

Tigersted Christoffer (2013) Suomalaisten alkoholinkäytön nousun salat. Teoksessa Peltoniemi Teuvo (toim.) Pääasiana alkoholi. Käyttö, haitat, hoito, politiikka nyt ja 2040. Helsinki, Lönnberg Painot Oy. s. 24-30.

Tigersted Christoffer & Härkönen Janne (2016) Juomisen kotiutuminen. Teoksessa Holmila Marja, Raitasalo Kirsimarja & Tigersted Christoffer (2016) (toim.) Sukupolvien sillat ja kasvamisen karikot – vanhemmat, lapset ja alkoholi. Helsinki, Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. s. 118-128. URL: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131418/URN_ISBN_978-952-302-738-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu: 17.12.2018

Tigerstedt Christoffer, Karsson Thomas & Härkönen Janne (2018) Suosivatko suomalaiset miedompia alkoholijuomia ja onko oluen ja viinin ruokajuominen yleistynyt? Teoksessa Mäkelä Pia, Härkönen Janne, Lintonen Tomi, Tigersted Christoffer & Katariina Warpenius (toim.) Näin Suomi juo. Helsinki, Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy. s. 101-111.

Tigersted Christoffer, Mäkelä Pia & Karlsson Thomas (2018) Mikä on muuttunut 2000-luvulla, mikä ei? Teoksessa Mäkelä Pia, Härkönen Janne, Lintonen Tomi, Tigersted Christoffer & Katariina Warpenius (toim.) Näin Suomi juo. Helsinki, Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy. s. 251-257.

Tuomi Jouni & Sarajärvi Anneli (2003) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä, Gummerus Kirjapaino Oy.

Tuomi Jouni & Sarajärvi Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä, Tammi.

Turunen Ari (1999) Humalan henki eli juomatapojen tarina. Jyväskylä, Gummerus Kirjapaino Oy.

Tyler Stephen A. (1969) (toim.) Cognitive Anthropology. USA, Holt, Rinehart and Winston.

Tähtinen Juhani (1992) Miten kasvattaa pikkulapsia. Kasvatusmoraliteetin ja -suuntausten lähtökohtien muutoksia Suomessa 1850-1989 suomenkielisten kasvatus- ja hoito-oppaiden sekä aikakauslehdistön ilmaisemana. Turku, Kasvatustieteiden laitos.

Van Gennep Arnold (1960) The Rites of Passage. Chicago, The University of Chicago Press

Varto Juha (1992) Laadullisen tutkimuksen metodologia. Tampere, Tammer-Paino Oy

Veijola Soile (1988) Turismin näyttämöt ja kulissit. Huomioita suomalaisesta seuramatkaetiketistä. Helsinki, Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimusseloste, nro 179.

Vilkuna Kustaa. H. J (2015) Juomareiden valtakunta. Suomalaisten känni ja kulttuuri 1500-1850. Juva, Bookwell Oy.

Virtanen Matti (1982) Änkyrä, tuiske, huppeli. Muuttuva suomalainen humala. Juva, WSOY.

Visser Margaret (1991) The Rituals og Dinner. The Origins, Evolution, Eccentricities, and Meaning of Table Manners. England, Penguin Books Ltd.

Vuori Jaana (2002) Isät, äidit ja ammattilaiset. Tampere, Tampereen Yliopistopaino Oy. Väitöskirja

Vuori Jaana (2003) Äitiyden ainekset. Teoksessa Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) Helsinki, Yliopistopaino. s. 39-63.

Vuori Jaana (2015) Äitiys sukupuolikysymyksenä. Teoksessa Saresma Tuija, Rossi Leena-Maija & Juvonen Tuula (toim.) Käsikirja sukupuoleen. Tampere, Juvenes Print. s. 109-120.

Warpenius Katariina & Mäkelä Pia (2018) Mikä on kirjan anti alkoholihaitojen ehkäisylle? Teoksessa Mäkelä Pia, Härkönen Janne, Lintonen Tomi, Tigersted Christoffer & Katariina

Warpenius (toim.) Näin Suomi juo. Helsinki, Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy. s.258-263

Wilsnack Richard.W. & Wilsnack Sharon. C. (toim.) (1997) Gender and Alcohol. Individual and Social Perspectives. Rutgers Center of Alcohol Studies, New Brunswick

Wilsnack Sharon C. & Wilsnack Richard W. (1995) Drinking and Problem Drinking in US Women: Patterns and Recent Trends. Teoksessa Marc Galanter (toim.) Recent Developments in Alcoholism volume 12, Alcoholism and Women. New York, Kluwer Academic Publishers. s. 30-60.

URI:

https://www.researchgate.net/profile/Shirley_Hill3/publication/15573705_Vulnerability_to_alcoholism_in_women_Genetic_and_cultural_factors/links/559408ae08ae5af2b0ecf615/Vulnerability-to-alcoholism-in-women-Genetic-and-cultural-factors.pdf#page=275

Viitattu 26.01.2019

Liitteet

Liite 1

Ilmoitus julkaistu 01.02.2018 "Ihanat Seniorit" ja "40-luvulla syntyneet fb-käyttäjät" - Facebook-ryhmissä

Hei!

Olen maisterivaiheen opiskelija Oulun yliopistosta ja teen pro gradu- tutkielmaa äitiydestä ja alkoholinkäytöstä. Työ kuuluu kulttuuriantropologian alaan. Tavoitteenani on selvittää millaisia näkemyksiä äitiyteen ja alkoholin kohtuukäyttöön sekä juhlintaan nykyisin liitetään lapsiperheiden ulkopuolella.

Haluaisin haastatella vähintään kymmentä ennen vuotta 1952 syntyntä ihmistä. Tämä ikäryhmä kiinnostaa minua siksi että teillä on paljon kokemusta yhteiskuntamme muutoksesta sekä alkoholikulttuurin kehityksestä Suomessa. Haluaisin tehdä haastattelut maaliskuun aikana, joko puhelimitse tai sopimalla tapaamisen. Haastateltava saa työssä peitenimen. Haastattelusta otetaan sitaatteja työhön, mutta sellaiset tiedot, joista haastateltava voitaisiin mahdollisesti tunnistaa, tullaan häivyttämään. Omia alkoholikokemuksia ei tarvitse haastattelussa kertoa, vaan tarkoituksenani on etsiä äitiyteen ja alkoholinkäyttöön liittyviä yleisiä näkemyksiä.

Jos haluat, voit myös vastata lyhyeen kyselyyn koskien äitiyttä ja alkoholin kohtuukäyttöä sekä juhlintaa. Siihen vastataan anonymisti eli en tule näkemään kuka siihen on vastannut. Kysely on auki 11.02.2018 asti.

Kyselyyn pääset tästä: <https://link.webpolsurveys.com/S/BA30DE8E4F21372A>

Ystävällisin terveisin, Anna Greus

Liite 2
Webropol-kysely

Sukupuoli

- a. mies
- b. nainen
- c. en halua kertoa

Syntymäaika

- a. vuosi 1934 tai aiemmin
- b. vuonna 1935-1939
- c. vuonna 1940-1944
- d. vuonna 1945-1949
- e. vuonna 1950-1951
- f. vuonna 1952 tai myöhemmin

Koulutus

- a. perusaste
- b. keskiaste
- c. alempi korkea-aste/opisto
- d. ylempi korkea-aste

Maakunta

- a. Uusimaa
- b. Varsinais-Suomi
- c. Satakunta
- d. Häme
- e. Pirkanmaa
- f. Päijät-Häme
- g. Kymenlaakso
- h. Etelä-Karjala
- i. Etelä-Savo
- j. Pohjois-Savo
- k. Pohjois-Karjala
- l. Keski-Suomi
- m. Etelä-Pohjanmaa
- n. Pohjanmaa
- o. Keski-Pohjanmaa
- p. Pohjois-Pohjanmaa
- q. Kainuu
- r. Lappi
- s. Ahvenanmaa

1. Mitä mieltä olet nykyäitien alkoholinkäytöstä yleisesti?

- a. Hyväksyn
  - b. En hyväksy
  - c. Ei selkeää kantaa
- Haluatko perustella vastauksesi? Kirjoita alle.

2. Mikä on alkoholin kohtuukäyttöä nykyäidille? Voit valita useamman.

- a. 1-7 annosta/viikko
- b. 8-12 annosta/viikko
- c. 13-16 annosta/viikko
- c. 1-3 annosta/kuukausi
- d. 1-5 kerralla 1-2 kertaa kuukaudessa
- e. 1-5 annosta 3-4 kertaa kuukaudessa
- f. 1-5 annosta 5-6 kertaa vuodessa
- g. Jotain muuta
- h. Ei selkeää kantaa

Yksi annos on:

33 cl keskiolutta/siideriä/lonkeroa

12 cl mietoa (10-15%) viiniä

4 cl väkevää alkoholia

Haluatko perustella vastauksesi? Kirjoita alle.

3. Minkä ikäisten lasten äiti voi käyttää alkoholia siten että humaltuu ainakin hieman, kun lapset eivät ole läsnä? Voit valita useamman.

- a. vauvojen
- b. 1-3-vuotiaitten
- c. 4-6-vuotiaitten
- d. 7-12-vuotiaitten
- e. 13-15-vuotiaitten
- f. 16-18-vuotiaitten
- f. Ei selkeää kantaa

Haluatko perustella vastauksesi? Kirjoita alle.

4. Kuinka usein nykyäiti voi käyttää alkoholia siten että humaltuu ainakin hieman, kun lapset eivät ole läsnä?

- a. joka viikko
- b. joka kuukausi
- c. muutaman kerran vuodessa
- d. kerran vuodessa
- e. harvemmin kuin kerran vuodessa
- f. harvemmin kuin kerran vuodessa
- g. joku muu, mikä?
- h. ei selkeää kantaa

Haluatko tarkentaa tai perustella vastaustasi? Kirjoita alle.

5. Mitä juhliminen tarkoittaa mielestäsi? Voit valita useamman.

- a. Jokin alkoholiton tilanne (esim. kakkukahvit)
- b. Vähäistä alkoholinkäyttöä (esim. lasi tai pari ruuan kanssa)
- c. Reilumpaa alkoholinkäyttöä (useampia annoksia)
- d. Runsasta alkoholinkäyttöä (esim. juodaan useampi pullo tai useampi vuorokausi)
- e. Jotain muuta

Haluatko tarkentaa tai perustella vastaustasi? Kirjoita alle.

6. Voiko äiti käydä baareissa/yökerhoissa?

- a. Kyllä

- b. Ei
- c. Ei selkeää kantaa

Haluatko tarkentaa tai perustella vastaustasi? Kirjoita alle.

7. Mikä ei ole soveliaista käytöstä äidille baarissa/yökerhossa? Voit valita useamman.

- a. Humaltua ainakin vähän
- b. Humaltua huomattavasti
- c. Tanssiminen
- d. Alkoholin käyttö naisporukassa
- e. Alkoholin käyttö miesporukassa
- f. Alkoholin käyttö sekä miesten että naisten kanssa
- g. Alkoholin käyttö itseä vanhempien ihmisten seurassa
- h. Alkoholin käyttö itseä nuorempien ihmisten seurassa
- i. Ei selkeää kantaa
- j. Jokin muu

Haluatko tarkentaa tai perustella vastaustasi? Kirjoita alle.

8. Onko isillä enemmän vapauksia alkoholin suhteen kuin äideillä?

- a. Kyllä
- b. Ei
- c. Ei selkeää kantaa

Haluatko perustella vastauksesi? Kirjoita alle.

Liite 3

Haastattelurunko vanhemmalle ikäryhmälle **Alkutiedot**

- sukupuoli
- syntymävuosi
- koulutus
- onko itsellä lapsia/lapsenlapsia/ tai lapsia lähipiirissä?

Oma asennoituminen

- millainen puheenaihe alkoholi on yleisesti mielestäsi?
- miten itse suhtaudut alkoholiin?
- miten määrittelisit alkoholin kohtuukäytön?
- miten määrittelisit juhlinnan?
- miten määrittelisit humalan?

Perhe-elämä

- millaisena näet tämän päivän äitiyden?
- miten se on muuttunut?
- millaisena näet tämän päivän isyyden?
- miten se on muuttunut?
- millainen kuva sinulla on lapsiperheiden sisäisestä työnjaosta kodin- ja lastenhoidon suhteen?
- miten se on muuttunut?
- millaisia perheen kannalta tärkeitä rooleja äidillä voi olla? (Perhe tässä yhteydessä perhe jossa lapset alle 18-vuotiaita)

Alkoholinkäyttö

- millainen kuva sinulla on suomalaisten alkoholinkäytöstä?
- onko kuva muuttunut ajan myötä?
- muistatko tarinoita tai asioita kieltolaista?
- muistatko keskioluen vapautumisen aikaa vuonna 1969?
- muistatko aikaa, kun naiset eivät saaneet käydä ravintoloissa/alkoivat saada käydä ravintoloissa?
- millainen kuva sinulla on nykynaisista alkoholinkäyttäjinä?
- millainen kuva sinulla on nykyäideistä alkoholinkäyttäjinä?
- millaisia asioita alkoholi voi merkitä nykynaisille?
- mitä asioita avoliitto/avioliitto voi tuoda alkoholinkäyttöön naiselle ja miehelle?
- mitä raskaus/lasten syntymä voi tuoda alkoholinkäyttöön äidille?
- mitä raskaus/lasten syntymä voi tuoda alkoholinkäyttöön isälle?

Normit

- mikä on alkoholin kohtuukäyttöä äidille?
- vaikuttaako lapsen ikä äidin alkoholinkäyttöön? Entä isän?
- voiko isillä olla enemmän vapauksia alkoholin suhteen kuin äideillä?
- onko joitakin tekijöitä jotka tekevät naisen alkoholinkäytöstä paheksuttavaa?
- onko joitakin tekijöitä, jotka tekevät äidin alkoholinkäytöstä paheksuttavaa?
- (mitä ajattelet tilanteista, jossa vanhemmat vievät lapset luotettavaan hoitoon vaikkapa isovanhemmille ja menevät juhliin, ravintolaan tai muuhun paikkaan jossa nautitaan alkoholia?)

-näetkö yleisesti ja/tai henkilökohtaisesti sävyeroa kuvitteellisessa tilanteessa, jossa perheenisä tulee aamuseitsemältä taksilla kotiin baarireissulta puolison lasten kanssa kotona, kun sitä vertaa vastaavaan tilanteeseen jossa perheenisän tilalla onkin perheenäiti?

Haluatko vielä lisätä jotakin?

Haastattelurunko nuoremmalle ikäryhmälle

Alkutiedot

- sukupuoli
- syntymävuosi
- koulutus
- onko itsellä lapsia/lapsenlapsia/ tai lapsia lähipiirissä

Oma asennoituminen

- millainen puheenaihe alkoholi on yleisesti mielestäsi?
- entä ystävien, työkavereiden, sukulaisten kanssa, terveystarkastuksessa tms.)
- miten itse suhtaudut alkoholiin?
- miten määrittelisit alkoholin kohtuukäytön?
- miten määrittelisit juhlinnan?
- miten määrittelisit humalan?

Perhe-elämä

- millaisena näet tämän päivän äitiyden?
- millaisena näet tämän päivän isyyden?
- millainen kuva sinulla on lapsiperheiden sisäisestä työnjaosta kodin- ja lastenhoidon suhteen?
- millaisia perheen kannalta tärkeitä rooleja äidillä voi olla? (Perhe tässä yhteydessä perhe jossa lapset alle 18-vuotiaita)

Alkoholinkäyttö

- millainen kuva sinulla on suomalaisten alkoholinkäytöstä?
- millainen kuva sinulla on nykynaisista alkoholinkäyttäjistä?
- millainen kuva sinulla on nykyäideistä alkoholinkäyttäjistä?
- millaisia asioita alkoholi voi merkitä nykynaisille?
- mitä asioita avioliitto/avioliitto voi tuoda alkoholinkäyttöön naiselle ja miehelle?
- mitä raskaus/lasten syntymä voi tuoda alkoholinkäyttöön äidille?
- mitä raskaus/lasten syntymä voi tuoda alkoholinkäyttöön isälle?

Normit

- mikä on alkoholin kohtuukäyttöä äidille?
- vaikuttaako lapsen ikä äidin alkoholinkäyttöön? Entä isän?
- voiko isillä olla enemmän vapauksia alkoholin suhteen kuin äideillä?
- (mitä ajattelet imettävien äitien alkoholinkäytöstä, jos esim. isä, isovanhempi tai joku muu läheinen ihminen hoitaa vauvaa?)
- onko joitakin tekijöitä jotka tekevät alkoholinkäytöstä paheksuttavaa?
- onko joitakin tekijöitä, jotka tekevät äidin alkoholinkäytöstä paheksuttavaa?

Haluatko vielä lisätä jotakin?

Liite 4

Tutkimukseen osallistuminen

Teen Oulun yliopistossa pro gradu -tutkielmaa äitiydestä ja alkoholinkäytöstä. Työni kuuluu kulttuuriantropologian alaan. Tarkoitukseni on selvittää, millaisia näkemyksiä äitiyteen ja alkoholinkäyttöön liitetään lapsiperheiden ulkopuolella.

Osallistuminen on vapaaehtoista ja haastateltava voi halutessaan keskeyttää haastattelun koska vain. Kaikkiin kysymyksiin ei myöskään ole pakko vastata. Nauhoitan haastattelun jotta voin tehdä siitä litteroinnin. Haastattelusta voidaan ottaa sitaatteja työhön, mutta häivytän sellaiset tiedot, joista vastaaja voitaisiin mahdollisesti tunnistaa. Deletoin haastattelunauhan käytön jälkeen, mutta säästän litteroinnin tutkielman valmistumisen ajaksi. Tutkielmani tulee olemaan luettavissa sähköisesti Jultika-tietokannassa.

Tulen käyttämään haastatteluaineistoa ainoastaan tätä työtä varten. Työn edistyessä lähetän sen haastateltavalle kommentoitavaksi väärinymmärryksien välttämiseksi. Haastateltava saa myös tietää, missä kohdissa työtäni käytän hänen siteerauksiaan.

Mainitsen työssäni haastateltavan sukupuolen, synnyinvuoden ja koulutuksen. Haastateltava saa halutessaan valita itselleen pseudonyymin.

Vastaan mielelläni mahdollisiin kysymyksiin.

anna.greus@student oulu.fi

Työn ohjaaja: kulttuuriantropologian professori Hannu I. Heikkinen

hannu.i.heikkinen@oulu.fi